

CHESTIA AGRARA

IN

ROMANIA

DE

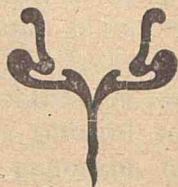
IOAN N. LAHOVARI

DEPUTAT, FOST MINISTRU AL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI
ȘI DOMENILOR

Nu'l duceti în ispită pe
țaranul Român, ca nu cum-
va din aceea ființă paci-
nică, cinstită și muncitoare
să faceți o ființă răzvrătită
și hrăpitoare.

(Discurs rostit în ședința Se-
natului la 1904).

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA DOR. P. CUCU

Strada Academiei No. 15

1907

543
1907/08

Chestiunea rurală și turburările agrare

I

Pentru a explica gravitatea și violența mișcării agrare care a izbucnit după doi ani de recoltă strălucită, adică, în plină prosperitate, într'o țară a cărei bogăție crește din zi în zi, trebuie să cercetăm lucrurile mai adânc, ferindu-ne de aprecieri superficiale și de fraze alcătuite mai înainte.

Cauzele mișcării sunt adânci și multiple.

Înainte de a le expune, țin a declara sus și tare că tentativa de revoluțiune agrară la care asistăm n'a fost provocată—precum o repetă toți declamatorii și demagogii, și precum se va crede în Occident unde nu se poate cunoaște adevărata stare a lucrurilor în România—prin starea de mizerie și de împilare la care ar fi redus țăranul român.

Îată, într'adevăr, în linii generale, cari sunt condițiunile în cari se află populația rurală a Regatului.

Înainte de toate, sătenii noștri posedă, ca proprietate deplină, trei milioane trei-sute-nouă-sprezece mii șase sute și nouă-zeci și cinci (3.319.695) de hectare pământ (coprinzând proprietățile de mai puțin de 10 hectare); ei le cultivă absolut după placul lor; prin urmare, nu pot să se p'ângă că exi-

gențele marilor proprietari și ale arendașilor ar fi uzurare sau prea oneroase.

Imbucătățirea acestor 3.319.695 de hectare nu poate fi privită ca exagerată de oare ce, prin ultimul recensământ, rezultă că media suprafeței pământurilor arabile posedate de săteni este de 3 hectare și 39 are de familie. Or, în Franța, de pildă, se numără 2 milioane 235.000 de mici exploatări agricole inferioare de un hectar, media fiind de 59 are. Încă mai rău stau lucrurile în Bavaria, unde se relevă 156.971 de exploatări, având, una peste alta, 39 are.

Se vede dar, că media din ceea-ce posedă în deplină proprietate o familie de săteni români este destul de satisfăcătoare.

Să cercetăm acum dacă dările fiscale pe cari le suportă sunt de natură a strivi și a sărăci pe săteanul cap de familie căruia — precum am dovedit mai sus — nu-i lipsește pământul!

Fiecare cap de familie plătea în total, ca contribuție personală, (vechiul impozit al căilor de comunicație) 12 lei pe an, cuprinzând zecimile județene și comunale. De un an încoace, această taxă foarte moderată a fost scăzută cu o treime și redusă la 8 lei — este de observat că de familie și nu de individ. — Dacă săteanul n'are pământ, plătește numai atât, ca contribuțiuni directe. Dacă posedă pământ, — ceea ce este de fapt pentru cel mai mare număr — săteanul plătea aproximativ 3 lei 50 de hect., adică aproape 12 lei anual pentru întinderea proprietății sale medii (3 hect., 39 are). Împreună cu zecimile. Dar guvernul conservator a redus în anul acesta cu 20 la sută și impozitul funciar pentru proprietățile de mai puțin de 10 hectare. Mai mult, legea scutește de darea succesiunii pe toate aceste mici proprietăți. Așa dar săteanul român plătește astăzi, pentru dânsul și pentru familia sa întreagă, abia 20 lei pe an, 5 lei pe trimestru, când are și o proprietate de 3 hectare și 39 are. La această sarcină pecuniară,

trebuie să se adauge numai cinci zile de prestație pentru construirea și întreținerea căilor comunale.

În asemenea condițiuni, se poate oare spune că exigențele fiscolei strivesc pe țaran?

Dar întinderea pământului nu este totul, trebuie să se ia în considerație valoarea sa productivă. Or, pământul ce posedă țaranul român este unul din cele mai bune din Europa. El dă produsele agricole cele mai prețioase: grâu, porumb, vie. Fertilitatea sa naturală e așa de mare în cât cu tot sistemul de cultură primitiv întrebuintat de țaranul nostru, care nu utilizează nici chiar băligarul său din curte ca îngrășare, mijlocia producției grâului, cerealul tip al unei bune agriculturi, este extraordinar de ridicat în România.

Să consultăm statistica.

Pentru perioada cincinală 1902 până la 1906, producția mijlocie a hectarului a fost, în România, de 16 hectolitri $7\frac{1}{10}$ de grâu. Să luăm statisticele celor mai mari trei țări producătoare din lume. Găsim o mijlocie la hect.: pentru Franța (1895—1904) de 17 hectolitri 1; pentru Rusia (1898—1902) de opt hectolitri 2; pentru Statele-Unite (1898—1902) de 12 hectolitri 3. Astfel, cu un sistem de cultură extensiv, România nu este întrecută de cât cu o jumătate hectolitru la hectar, de Franța care face cultură extensivă (îngrășăminte chimice, superfosfate, nitate de sodă, nitate de chili etc); ea dă la hectar în doitul producției mijlocie a Rusiei și 35 la sută mai mult de cât Statele-Unite.

Pentru a fi cu totul exacti, trebuie să spunem că mijlocia producției grâului în România este simțitor ridicată de coeficientul marelui culturi, care, fiind mai rațională și mai perfecționată, dă o producție superioară de 3 hectolitru la hectar aceleia a micii proprietăți, pe lângă superioritatea calității. În schimb pentru cultura porumbului, preponderența revine țaranului care contribuie cu 77 la 100 la producția generală a țării.

Dar țăranul nu e redus, pentru a trăi, la cultura propriului său pământ; el are încă la dispozițiunea sa cele 800 de mii de hectare ale proprietății mijlocii și cele 3 milioane 700 de mii hectare ale mării proprietăți în care intră, afară de pământurile particularilor, cele 453.000 de hectare posedate de instituțiunile de binefacere și cele 420.000 hectare ale domeniilor Statului. Or de vreme ce toate aceste mari terenuri sunt cultivate de țăran, pe socoteala proprietarilor și arendașilor, în condițiuni ce le vom studia mai departe; de vreme ce, țăranul român nu este supus la dări și la clacă după bunul plac ci primește pentru fiecare parcelă arată și semănată de dânsul, un salariu sub o formă sau alta, este evident că clasa rurală capătă ca remunerare a muncii sale, o mare parte din productul brut al mării proprietăți.

II

Să mai notăm un factor important. În România, densitatea populației este încă foarte slabă față de aceea a țărilor din Occident. Pe când populația, pentru Belgia, Olanda, Anglia și Germania la un loc, se ridică la aproape o sută locuitori pe kilometrul pătrat, la noi ea nu este încă decât de 49 locuitori. Așa dar: țăranul român are în mijlociu la dispoziția sa, fie ca proprietar, fie ca lucrător agricol, de două ori mai mult pământ decât țăranul Europei Occidentale, și pe lângă aceasta pământul este de o fertilitate naturală superioară.

Din aceste cifre care nu se pot contesta rezultă până la evidență că condiția clasei rurale în țara noastră, nu e de loc aceea pe care, de atâția ani, unii o zugrăvesc în culorile cele mai negre; recunoscând că într'adevăr țăranul nostru suferă, cum voi arăta mai târziu, de rele reale și multiple pe care toți oamenii noștri de Stat trebuie să le studieze cu îngrijire și cărora trebuie să se silească să le găsească leacul; nu e mai puțin adevărat că el nu poate să invoace nici o plângere legitimă de natură al împinge la desnădejde și la revoltă.

Una dintre dovezile cele mai strălucite că el nu se sbate într'o mizerie neagră se găsește în mișcarea populației rurale. O clasă surmenată, prea împovărată de impozite, insuficient hrănită, nu ar putea să sporească cu o repeziciune extraordinară cum e cazul cu clasa noastră rurală.

În cursul celei din urmă perioade cincinale 1901-

1906, România a câștigat anual o mijlocie de 89.000 suflete prin excedentul nașterilor asupra morților, la o populație de ceva mai mult de 6 milioane de locuitori.

În 1904 și 1906, excedentul chiar a trecut de 100.000 de suflete, și aceste frumoase rezultate, cari ne clasează printre țările cele mai favorizate din Europa, sunt datorite exclusiv populațiunii satelor, rezultatul mișcării populațiunii urbane fiind mult mai puțin satisfăcătoare.

Repet, o populație tirăloșită nu poate da o astfel de probă de vitalitate și de vigoare. Afară de asta, studiul comparativ, din acest punct de vedere, al diferitelor regiuni ale țării, stabilește net că excedentul nașterilor asupra morților populațiunii rurale, este în raport direct cu gradul de bună stare de care se bucură.

Astfel, cele mai mari excedente sunt date de județele de pe marginea Dunărei, cari sunt cele mai bogate.

După aceea, vin districtele dela munte, unde clima este mai sănătos, dar unde buna stare e mai puțin dezvoltată; în fine, se mai clasează în ultima linie Moldova, unde țăranul este cel mai sărac. Acestea sunt fenomene constante, relevate în documentele statistice dela ministerul domeniilor.

Din tot ceea ce precede, rezultă, creș, pentru orice spirit imparțial obișnuit a raționa, nu cu generalități sau banalități, dar cu fapte precise, cu documente și țifre, proba necontestată că condițiunea țăranului nostru e departe de a fi miserabilă, cum se repetă mereu, și că el nu e nici zdrobit de sarcine fiscale excesive, nici obligat de a lucra pe socoteala altuia cu prețuri de foamete, fiindcă cultivă cu titlul de proprietar, aproape jumătate din solul României și că acest sol, e de calitate excelentă.

Dovadă că mișcarea anarchistă nu trebuie să fie pusă pe seama mizeriei țăranilor cari s'au dedat la

excese, mai rezultă cu ultima evidență din faptul următor :

Revoltele au izbucnit t cmai într'o epocă dintre cele mai înflcritoare pe care le-au înregistrat anele țării. Dela 1904 la 1906, am avut cu excepția anului 1904, o serie de recolte abundente ; aceea din 1906 a fost cea mai bogată de sub domnia Regelui Carol. Lucru rar, ea a atins maximul acestor 40 ani, pentru cele două principale culturi ale țării : 40 milioane hectolitri de grâu și 46 milioane hectolitri de porumb.

Din această imensă producțiune, țăranul a avut partea sa largă și legitimă și belșugul care domnea la țară s'a tradus prin mersul ascendent neîntrerupt al produsului impozitelor de consumație, alimentate în mare parte de țăran și cari sunt cel mai sigur termometru al stărei sale economice, de oarece acest produs se urcă sau se coboară după cum cresc sau se micșorează resursele clasei celei mai numeroase și urmează cu o regularitate matematică toate fluctuațiunile budgetului domestic al țăranului. Aceste impozite cari au imensul avantaj de a lovi nu obiectele de prima necesitate, dar pe acelea de care poți să te lipsești fără pagubă pentru organism, ca alcoolul, tutunul, hârtia de țigară, vinul, au dat, anul trecut și la începutul acestuia, excedente considerabile. Grație prôlusului lor am avut, pentru exercițiul precedent, cel mai mare excedent budgetar, înregistrat în țara noastră, adică 45 milioane. Exercițiul în curs ne promitea până la 50 milioane de pl s valuta înainte de tristele evenimente cari s'au desfășurat acum în urmă.

III

O altă dovadă că explozia mișcării anarhiste din Martie 1907 nu se poate pune pe seama mizeriei țaranului e că a izbucnit cu maximul de intensitate în două dintre cele mai bogate districte ale Valachiei, Teleorman și Vlașca, care după statisticile agricole, stau în primul rînd în ce privește producția cerealelor

Ast-fel, după datele din 1906—și acestea nu sunt cifre accidentale—cele două județe citate mai sus au produs numai ele aproape tot atîta grâu cît toată Moldova, adică 6.150.000 hectolitri față de 6.919.000 ale celor 13 județe moldovenesti.

Prevăd întrebarea ce se va face. Care este în această parte a micii proprietăți? Ei bine, din acei 6.150.000 hectolitri ai districtelor Vlașca și Teleorman, ceva mai mult de jumătate, 3.183.000 hectolitri, formează partea marei agriculturi, restul, adică 2.967.000 hectolitri revin micii culturi.

Cifrele acestea și-au elocuența lor și răspund la vecinicile declamațiuni asupra mizeriei țaranului român, așa zisa victimă a rapacității arendașilor și a marilor proprietari de la care el ar fi silit să-și scoată hrana.

Doi dintre prietenii mei din acea regiune a Valachiei, doi proprietari ale căror moșii au fost devastate de revoltați și cari, și unul și altul aveau condiții foarte moderate pentru contractele agricole, îmi spuneau că ei cunosc în comuna lor, țărani cari aveau 30.000 până la 40.000 lei economii.

Simplul fapt că jacqueria a izbucnit cu furia cea mare în aceste două județe atât de favorizate, că tocmai acolo s'au produs cele mai cumplite violențe (incendii, devastări, jaf, omoruri) dovedesc deci în deajuns că trebuie să căutăm aiurea de cât în mizeria țaranului cauza funestelor evenimente pe cari le deplângem.

Vin acum la un punct important.

Primul motiv invocat pentru a explica agitația și revolta, trustul marilor arendași errei, pasiunile antisemite, toate aceste cauze speciale Moldovei, nu existau în Valachia. Mai ales în Oltenia, în Vlașca în Teleorman, în Romanai, aproape toți arendașii sunt români.

Cel puțin, se poate explica această deslănțuire prin dușmăniile seculare acumulate în inima țăranilor contra vechei aristocrații, contra clasei boerilor, proprietari ai unor imense moșii? Dar cea mai mare parte dintre marile familii cari posedau altă dată pământul României, l'au lăsat să le scape din mână, cea ce se întâmplă în mod fatal ori cărei aristocrații care nu este protejată contra prodigalităților și slăbiciunilor sale prin legi artificiale – majorate, substituții, înalienabilitatea permanentă a bunurilor, etc.

Să-și ia cineva osteneala de a studia lista victimelor crimelor agrare în Valachia. Va găsi acolo Bădulești, Ionești, Gheorghiești, Rădulești, etc, etc., unii arendași, alții proprietari, toți Români, toți eșiți din popor, toți fii ai operilor lor și cari s'au ridicat prin muncă, prin economie, prin perseverență. Dintre aceștia cunosc pe unul dintre cei mai crud țoviți, tată a 12 copii, care a început acum 40 de ani ca logofăt pe o mare moșie din Vlașca și care anul trecut, după aproape o jumătate de veac de muncă, a cumpărat o moșie de trei mii de pogoane destinată a fi împărțită între cei doi-sprezece copii ai săi. Nu ași putea să evaluez exact țifra pierderilor sale, dar mă îndoiesc că va putea să păstreze moșia aceea, dobândită cu atâta osteneală.

Notăți că, în această țară în care comerțul mare și industria sunt aproape în întregime partea străinilor și a Evreilor, o singură industrie, cea mai importantă dintre toate, a rămas cel puțin în Valachia, în mâna indigenilor,—vreau să vorbesc de industria agricolă. Grație acestei categorii de agricultori români, arendașii care ajung a deveni proprietari, se forma o clasă mijlocie viguroasă, organ indispensabil ori cărei societăți bine constituite și a cărei lipsă se simte atât de cumplit în Moldova.

Căți din acești arendași porniți de foarte jos, îmbogățiți încet, încet printr'o muncă îndârjită, au dat o educație liberală copiilor lor, au făcut din ei medici, magistrați, ingineri, o selecțiune de înalți funcționari. Ei bine mișcarea actuală, dacă nu e oprită, va avea de urmare oprirea bruscă a formării și dezvoltării acestei clase mijlocii atât de necesară și de a o împinge către funcțiunile Statului, îngroșând numărul, deja nelniștitor pentru viitorul nostru, al celor cari, în loc ca să trăiască din munca și din industria lor, aspiră numai să se întreție de pe urma budgetului.

IV

Dacă dar,—cum cred că am demonstrat pe cât îmi permiteau limitele strănse ale unui interview,—adevărata cauză a mișcării agrare nu este nici în starea de mizerie și împilare a țaranului, nici în trustul arendașilor sau în pasiunile antisemite, este evident că trebuie căutata aiurea.

Nu contest, că în multe locuri contractele agricole n'au prezentat condițiuni prea aspre pentru țărani și că trustul arendașilor din Moldova de sus n'ar fi avut consecinți deplorabile, — fiind-ca depăta concurența și forța pe țaran a se suuna unei legi de aramă, în lipsă de putință d'ași ocupa brațele sale într'o moșie vecină.

Tocmai în scop de a combate până la un oarecare punct efectele acestei acaparări, în trecerea mea pe la ministerul de domenii, m'am silit de a arenda pământurile Statului la asociațiuni de țărani și am prezentat proiectul de lege votat de Cameră pentru a înlesni această arendare ziselor societăți.

Dar dacă plângeri de asemenea natură ar fi motivat într'adevăr revoltele, noi n'am fi înregistrat de cât exploziuni parțiale, locale, și, examinând circumstanțele particulare a fiecărei comune unde a izbucnit jacqueria, ar fi fost lesne să determinăm originea precisă.

Or, orice observator, chiar superficial, va fi isbit de caracterul de generalitate și de uniformitate ce a prezentat mișcarea. În toate părțile aceleași revendicațiuni. În Moldova acest cuvânt de ordine:

«Falcea cu 25 lei» (16 lei hectarul). În Muntenia, distrugerea sistematică a caselor, a magaziiilor și a utilajului agricol al proprietarilor și arendașilor.

Nici o deosebire între creștini și evrei, între proprietari și arendași, între moșiile unde condițiunile făcute țăranilor le erau favorabile și acelea unde erau oneroase.

Toate acestea stabilesc până la evidență că ne găsim în fața unei mișcări preparată de mulți ani și a cărei exploziune s'a produs în acest moment prin contagiunea exemplului turburărilor antisemite, ale agitațiunii revoluționare din Rusia și al acțiuni studenților din Kiew și Moscova ai căror triști imitatori s'au făcut, vai! ai noștri.

Imi rămâne acum a examina cum o populațiune care nu numai nu e săracă, dar a cărei condițiune ar fi invidiată de țăranii țărilor mai puțin fertile, unde sunt supuși la sarcini fiscale mult mai grele, a putut să se arate așa de accesibilă ideilor subversive cari i s'au predicat și să se dedea la acte de violență pe cari nu le-ar justifica nici chiar o opresiune tiranică.

Cauzele sunt multiple și voi încerca de a le desvolta pe cât de clar e posibil.

Unele sunt de ordin economic, ținând de organizația în România a exploatațiunilor agricole; altele de ordin legislativ, derivând din legi deplorabile bazate pe principiile cele mai false ce se pot imagina; altele, în sfârșit, de ordin moral, datorite propagandei antisociale, care, de 30 de ani are ca agenți principali o mare parte din învățătorii școalelor sătești și la fiecare reînnoire de Parlament, candidații, cari, invariabil, fac să strălucească în ochii țăranilor dreptul la pământ.

Să vorbim întâi de modul cum munca agricolă e organizată în țara noastră.

Pentru nefericirea ei, România înfațișează din acest punct de vedere această particularitate caracteristică: marele proprietar sau marele arendaș exploatează în

condițiuni cari îl pun de-a dreptul în fața țăranului care lucrează cu mâinile, situație care amintește în mod uimitor pe a eea a șefului unui mare stabiliment industrial față de lucrătorii care muncesc în uzina sau manufactura sa. În Franța de pildă, unde există de asemenea mari proprietăți de peste 1000 hect. aceste moșii sunt sub-împărțite într'un oarecare număr de ferme de 50, 80 și 100 hectare, închiriate pe termene lungi (odinioară 25 de ani) unor arendași cari, adesea, sunt stabiliți pe moșie de mai multe generații. Marele proprietar are deci a face cu indivizi și nu cu colectivități; arendașii lui, asigurați prin durata contractului de o folosință îndelungată, au interes să cultive pământul în bune condițiuni; ei sunt feriți timp de ani îndelungați în potriiva oricărei urcări a prețului pe care l'au subscris; și dacă ei lipsesc de la angajamentele lor, nimic nu e mai ușor de cât să-i alungi și să dai ferma la un alt arendaș.

În România, sistemul de exploatare e cu totul altul. Contractele încheiate cu arendași cari exploatează proprietatea sunt de scurtă durată, cel mult 5 ani: arendașul român e un capitalist întreprinzător de cultură, nu un cultivator ca fermierul francez.

Se procedeză astfel pentru cultivarea moșiilor mari cari se găsesc în diferitele regiuni ale Regatului. Proprietarul, dacă face el tocmelile sau arendașul, face cu țărani stabiliți pe proprietate un contract colectiv. În Moldova acest contract prevede în general o redevență în bani: țăranul închiriază de la proprietar sau subînchiriază de la arendaș un număr oarecare de hectare pe un preț fix în bani, și mai totdeauna el plătește datoria nu în bani ci prin zile de lucru, după un tarif stabilit în mod prealabil (atât pe ziua de arat, de secerat, etc).

În Valachia, contractul între proprietar (sau arendaș) și țăran e de o altă natură și se apropie de *metayage*. Țăranul primește o întindere oarecare de pământ pe care o cultivă pe socoteala sa. În schimb, dă proprietarului sau arendașului o parte

din recolta sa, parte foarte variabilă după localități. In unele părți e una și una în altele, o treime, un sfert sau o cincime. Pe lângă asta, el muncește proprietarului sau arendașului pe partea moșiei pe care acesta și a rezervat-o ca să o cultive el însuși. Pentru a da un exemplu concret, iată un tip de contract obicinuit în multe județe, nu de mult: Țăranul abandona o treime din recoltă sa și pentru 5 pogoane (2 hectare și jum.) care i se dădeau să le cultive, el se angaja să are, să semene și să secere în folosul proprietarului, un pogon din pământul rezervat acestuia. Clauzele acestor contracte variau de altfel după localități. Acolo unde era mult pământ și o populație împrăștiată (Ialomița, Vlașca, etc.) partea recoltei țăranului cedată în natură era foarte slabă, o pătrime sau o cincime, în schimb munca cerută de la el era mai considerabilă, 1 pogon pentru 2 sau 3 care îi erau cedate. Din potrivă acolo unde populația era mai densă era invers: o treime sau jumătate din recolta dar mai puțină muncă din parte-i pe seama proprietarului.

Cari sunt urmările acestei organizări a muncii în România? Ea prezintă gravul inconvenient de a face să existe pentru cultura pământului, antagonismul dintre capital și muncă, exact cum e cazul pentru marea industrie a Europei occidentale. De o parte, proprietarul sau patronul; de alta, câteva sutimi sau câte-va mii de lucrători sau de țărani având aceleași interese, solidari unii cu alții, deci lesne accesibili atâțărilor acelora cari le predică războiul de clase și le arată în patron sau în proprietar pe dușmanul firesc al lucrătorului.

Pe lângă aceasta cu scurta durată a contractelor și cu ridicarea arendei pământului în România, din cauză concurenței înverșunate pe care și-o fac arendașii, se întâmplă foarte adesea că la fiecare reînnoire de contract noul arendaș impune țăranilor condiții mai puțin favorabile de cât acelea ale vechiului arendaș.

V

Inchipuiți-vă într'una din țările industriale ale Europei o stare de lucruri în care, la fiecare patru sau cinci ani, lucrătorii unui mare stabiliment industrial s'ar vedea amenințați cu o reducere de salariu. În starea de spirit naturală maselor de lucrători se înțelege ce pericol social ar rezulta dintr'o astfel de situație.

Astfel deci, pe când marele proprietar din Europa occidentală are de a face cu un grup de întreprinzători cari sunt și ei mici patroni și cari cultivă, fiecare cu lucrătorii săi agricoli, diferitele părți ale unei moșii mari în România, marele proprietar (sau marele arăndaș) are de a dreptul a face cu o colectivitate de țărani având aceleași interese, cu aceleași pasiuni și cari, prin urmare, sunt accesibili, în același grad ca și lucrătorii industriali, sugestiuilor și propăveduirilor apostolilor socialismului.

Situația pe care am expus'o, care e legată de felul cum sunt exploatate la noi moșiile mari și care pune față în față, de o parte pe posesorul a mai multor sute, câte odată a mai multor mii de hectare și, de alta, o colectivitate de țărani, cari sunt proprietari de mici parcele și cari în același timp își câștiga viața ca lucrători agricoli cultivând, în condițiunile pe cari le-am arătat, pământul marilor proprietari, această situație, zic, evident că nu este idealul unei bune organizațiuni a proprietății rurale.

Ea are, o repet, cusurul capital de a pune pe una

în fața alteia aceste 2 extreme : proprietatea foarte mare și pe cea foarte mică. Un organ esențial lipsește, proprietatea mijlocie, care în fiecare comună și mai ales în părțile bogate ale țării, ca în Oltenia și în câmpia Dunărei, ar fi constituită de grupe de țărani posedând câteva decimi de hectare, formând tot atâtea centre naturale de interese conservatoare și devenind stâlpul ordinii sociale în satele noastre.

Actuala stare de lucruri este urmarea fatală a modului cum a fost constituită în 1864 mica proprietate țărănească.

Ca în toate țările unde a trebuit să se procedeze în mod revoluționar pentru a îmbunătăți condițiunea unei clase rurale absolut privată de posesiunea solului în urma unor lungi veacuri de nefericiri, ca în Rusia, ca în Transilvania, în 1864 s'a deslipit în România în folosul țăranilor, în schimbul unei îndemnități, o parte din moșiile marilor proprietari.

Loturi uniforme au fost date fiecărui cap de familie după o scară de trei categorii proporțional cu mijloacele de cultură ale fiecăruia, — unii primind 5 hectare și jumătate, chiar ceva mai mult în Moldova, alții 4 și jumătate, cei din urmă în sfârșit 3 și jumătate.

Legea din 1864 era una dintre acele măsuri necesare pentru a lichida o situație penibilă creată de o îndelungată serie de ani de împilare și de suferințe. În ceea ce mă privește — căci eram deja în stare atunci să judec chestiunile politice și să mă interesez de ele — am aprobat-o din toată inima și sunt fericit să amintesc că tatăl meu, în calitate de secretar general al ministerului de interne, a fost colaboratorul lui Kogălniceanu la pregătirea și aplicarea acelei legi.

Prin ea, 1.753.000 hectare de pământ au fost, cum am spus-o, date în plină proprietate la vr'o 6 sute de mii familii de țărani pe cari le număra atunci România. Dar este vădit pentru orice om politic că o astfel de măsură nu e fără pericole pentru viitor.

Nimic mai primejdios într'adevăr de cât să întrefii în spiritul populației rurale ideia că o altă lege de această natură ar putea să fie reclamată sau acordată.

O eră nouă a început de atunci, și țărani trebuiau să se convingă că pe viitor, pentru a deveni proprietar sau pentru ași rotunji câmpul va trebui ca în orice țară europeană, să muncească, să economisească ban cu ban, să cumpere într'o zi un petec de pământ apoi o altă bucată după câțiva ani și nu să aștepte o a doua lege de împroprietărire care să vie din nou să facă împărțirea generală a sute de mii de hectare deslipite dela moșiile cele mari și date fără deosebire celui muncitor ca și celui leneș, bețivului și risipitorului ca și omului sobru și econom.

Or, o serie de legi pe cari nu eziteză să le calific de nefaste au venit în mod succesiv, sub pretext de a ocroti pe țăran, să împiedice într'un chip artificial selecțiunea naturală care trebuia, în satele noastre ca în orice societate bine organizată, să favorizeze avântul celor harnici și energici, și să asigure superioritatea lor asupra celor trândavi, slabi și neprevăzători.

În momentul marei reforme al cărei autor a fost, Kogălniceanu crezuse că trebuie să ia o precauțiune contra posibilității ca vechi posesori deposedați în parte, sa abuzeze de neprevederea și de sărăcia țăranului de atunci și să'i ia pe preț de nimic partea de pământ care i se dase. El a declarat deci inalienabile pe timp de 30 ani loturile atribuite fiecărei familii de legea rurală.

Dar acest ministru, care a fost un adevărat om de Stat s'a ferit de a întinde această protecțiune dincolo de marginele trebuincioase. Astfel el autorizase înstrăinarea loturilor de la țăran la țăran.

Ei bine, la 1884, când s'a revizuit Constituția, nu numai că s'au prorogat inalienabilitatea pentru o a doua perioadă de 32 ani, dar încă s'a pus atâtă restricțiuni pentru cedarea între țărani a pă-

mânturilor date lor fie prin legea rurală dela 1864, fie prin legile posteroare, încât a fost făcută aproape cu neputință.

De pildă un țăran care posedă numai un pogon de loc nu poate să cumper: lotul sau o fracțiune a lotului unui vecin care vrea să se stabilească la oraș, care se însoară într'o comună depărtată și își strămută acolo locuința, care a renunțat la agricultură pentru a exercita un mic comerț, etc.

Care este rezultatul acestor legi pe cât de absurde pe atât de nefaste?

VI

Văzurăm deci că, de o parte condițiunile muncii agricole în România și, de alta modul de organizare al micii proprietăți rurale erau de natură să facă pe țaran lesne accesibil propăvăduirilor celor cari visează răsturnarea ordinii sociale și ale căror idei se pot rezuma în aceste două versuri dintr'un cântec revoluționar bine cunoscut :

Lucrătorule iea mașma ;
Iea pământul, țarane !

Pe lângă aceste cauze cari ar fi deja de ajuns pentru a explica multe lucruri dar cari, în definitiv, nu constituiesc nici nedreptăți sociale, nici o stare de apăsare din partea marilor proprietari, se adaogă încă multe altele cari, acestea constituie nemulțumiri legitime, abusuri evidente de care suferă țaranul și de care este în drept să se plângă.

Unele din aceste nemulțumiri sunt de ordin particular și există sau nu există în cutare sau cutare parte a Regatului, pe cutare sau cutare moșie. Altele din potrivă țin de organizația chiar a țării, sunt de ordin general și se găsesc pretutindeni.

În prima categorie intră exacțiunile, exploatarea trebuințelor sau a slăbiciunilor țăranilor de cari se fac vinovați uni proprietari și uni arendași prea lacomi : dobânzi exorbitante și cu totul cămătărești pretinse pentru avansuri pe cari țaranul are adesea nevoie să le ceară arendașului sau pro-

prietarului ; rea credința în aplicarea contractelor agricole, de pildă măsurătoarea făcută cu intenție neexactă : în mai puțin pentru terenul care se închiriază țaranului, în mai mult pentru acela pe care el trebuie să'l lucreze pe seama altuia ; neexecutarea prescripțiunilor legii care impune a se lăsa țaranului cel puțin două zile pe săptămână pentru a cultiva propriul său pământ ; întârziere exagerată în dijmuirea recoltei țaranului rămasă pe câmp etc.

Dar mă grăbesc să adaug că, dacă sunt proprietari și arendași lacomi și de rea credință, sunt și mulți scrupuloși, cinștiți și cari n'au nedreptățit vreodată nici cu o centimă la socoteli sau cu un centimetru pătrat la măsurătoarea pământului. Un mare număr de proprietari vin în mod generos în ajutor, în timpuri de restriște sau de recoltă rea, țăranilor care lucrează pe moșiile lor. În timpul marilor crize provocate de groasnicele secete din 1894, din 1899 și din 1904 fără ajutorul marilor proprietari, nici odată ajutoarele mărginite și une ori tardive pe cari Statul le-a acordat populațiunii rurale nu ar fi fost de ajuns pentru a asigura subsistența ei în timpul lunilor cari au trecut de la recolta perdată la recolta anului următor.

Și, dacă e adevărat că unii proprietari și unii arendași impun condițiuni prea împovărătoare sau pun rea credință în executarea angajamentelor lor, nu trebuie să uităm nici faptul că, adeseori, țăranii, din partele nu implinesc cu o fidelitate scrupuloasă obligațiunile pe cari le-au contractat. Foarte adesea mai ales la epoca secerișului, în momentul în care toată lumea are nevoie de brațe, ei merg fără scrupul să se angajeze pe o moșie vecină, unde li se plătește cu bani peșini o muncă pentru care ei au primit deja prețul de mai înainte pentru pământul pe care sunt ocupați de obicei.

Ori ce om care cunoaște întru câtva adevărata stare de lucruri din România, știe bine că eu relevez aci nu un excepțional abuz de încredere, ci un caz

din nefericire foarte des și care constituie una dintre plângerile cele mai justificate ale proprietarilor și arendașilor.

În fine săteanul nu lipsesce—și nu i-o imput de oare ce usează de un drept netăgăduit—de a urca în proporțiuni enorme, prețul muncii sale, atunci când e lipsă de brațe și când marele cultivator are nevoie urgentă de dânsule. Așa de pildă, tocmai anul trecut, acela care a precedat răscoalele, ploile cele mari din sfârșitul primăverii făcuse să cază grâul și întrebuințarea secerătoarelor mecanice devenise imposibilă în multe localități și cunosc arendași—dintre care unul a cărui exploatare a fost devastată—cari au plătit 25 de lei seceratul unui pogon de grâu, prețul normal fiind de 8 — 10 lei. Tot așa toamna trecută, din cauza scumpirei lemnului provocată de lipsa de vagoane și de abundența recoltei de porumb cari reținea pe țăran în casa lor, chiria transportului unui stâujen de lemne, din împrejurimile Bucureștilor s'a urcat de o dată de la 12 la 16 și chiar la 20 lei. Se vede dar, că după împrejurări și după legea cunoscută a ofertei și a cererii, săteanul știe foarte bine să ceară pentru munca lui—o repet fără ai face o imputare—un preț cu mult mai mare de cât cel normal.

Dacă dar sătenii au prea des nemulțumiri temeinice în contra marilor agricultori ale căror moșii le cultivă, trebuie să recunoaștem în mod echitabil că și marii agricultori au motive drepte de a se plânge de săteni. Nici n'ar putea fi altfel; numai în scrierile cu teză socialistă sau anarhistă, omenirea este împărțită în două categorii deosebite: de o parte capitaliștii încărcăți cu toate păcatele lui Israel, iar pe de alta, muncitorii neprihăniți și împodobiți cu toate însușirile cele bune.

O altă plângere legitimă a țăranului, — plângere aproape generală, din nenorocire — este relativă la proasta administrație locală. Este adevărat că populația rurală suferă multe împilări din partea func-

ționarilor inferiori, primari, notari, perceptori, chiar sub-prefecți, cu care este în contact direct.

Nu trebuie uitat că, printre acești administratori, unul din cei mai însemnați este primarul ce este ales de către chiar sătenii dar, din nenorocire, experiența de mai bine de 30 ani ai acestui regim, ne dovedește că sătenii n'au știut încă să-și dea sufragiile asupra celor mai vrednici și mai cinstiți. Pe când în Franța, văd figurând printre primarii de sate membrii ai institutului, generali în retragere, membrii ai înaltei aristocrații, bărbați frunțași prin situația lor, prin avere, prin talent, la noi vai! primarii comunelor rurale sunt adese ori aleși dintre elementele cele mai puțin recomandabile.

Oamenii cinstiți, speriați de responsabilități, nevoind să-și asume o sarcină grea și complicată, în loc de a solicita, onorurile funcțiunilor municipale, fug în genere de dănsese.

Adăogați la aceasta, reaua influență a intereselor electorale care apasă asupra numirii micilor funcționari cu cari mai cu seamă țăranul are de a face, și înțelegeți ce motive serioase de nemulțumire există în satele noastre, unde trebuie să o recunoaștem — țăranul n'are nici o încredere în reprezentanții autorității legale.

Foarte adese ori primarul, chemat prin natura funcțiunilor sale a asigura execuțiunea legală a contractelor agricole între marele cultivator și țăranul, este cu totul în mână proprietarului sau arendașului.

Asemenea se întâmplă prea des ca perceptori să abuzeze de funcțiunile lor într'un mod deplorabil. Să ne reamintim circulara secretarului general al ministerului de finanțe care, vara trecută, semnală odiosul abuz al unui mare număr din acești perceptori cari, punând în urmărire pe niște țărani cumpărători a unor mici loturi vindute de Stat pentru întârziere la plată anuităților lor, arendaseră cu prețuri derisorii, dupe înțelegere cu arendași loturile acestor țărani deposedați astfel că aceștia neputând nici

odată achita rata întârziată, un oare care număr de indivizi, de convență cu perceptorul, își constituiau mici moșii în detrimentul acestor nenorociți debitori.

Încă un abus. Pentru a încasa contribuțiunile în întârziere, perceptorul urmărește recolta țaranului, în momentul secerișului și o vinde cu un preț derisoriu, adese ori cârciumarului din sat, cumătrulsău.

Nu voi lăsa uitării, pe cârciumarul din sat, care mai cu seamă în Moldova, dar asemenea și în Muntenia, este cel mai sigur agent de sărăcie a populațiunii rurale, ale cărei viții le exploatează. El este legiune, fiindcă din nenorocire se numără 21.000 de cârciumi în România. Or, socotind a 3000 de lei cifra lor mijlocie de afaceri, aceasta reprezintă un tribut anual de 63 milioane prelevat de «Assommoir» asupra populațiunii sărace—pe lângă că nu e comună unde cârciumarul, contrar legii să nu fi luat cu arendă pe lung termen, adică să fi cumpărat într-un mod deghizat, zecimi de hectare de loturi inalienabile.

Cum se vede dar, factorii care contribuie la sărăcia țaranului și la nemulțumirea lui sunt numeroși și variați; printre cauzele mizeriei sale, multe îi sunt imputabile lui însuși, pentru altele este victima și neresponsabil; în fine teza simplistă care pune toate în sarcina exclusivă a marilor proprietari și a marilor arendași «asupritori», este, ca ori ce teză simplistă, abso'ut contrarie realității faptelor,—căci fenomenele sociologice și economice sunt totdeauna de o infinită complexitate: numai ignoranții și monomaniile se încapăținează a nu vedea într-un complex de fenomene de cât un singur fapt la care raportează totul și prin care explică totul.

Țăranul care, pentru unul dintre motivele pe care le arătai numai poate să-și cultive petecul său de pământ, îl închiriază pe preț de nimic, în general cârciumarului, perceptorului sau vre-unui cămătar din sat. Țăranul harnic și econom, împovărat de o

familie numeroasă și care știe că lotul său primitiv de 5 jum. hectare va fi subîmpărțit la moartea sa în bucăți de câte un hectar ba chiar și mai puțin nu găsește nici un mijloc ca să rotunjească moștenirea pe care o va lăsa-o copiilor săi.

Iată 43 ani de când dăinuiește această stare de lucruri. Sunt, cum ziceam, în multe comune țărani bogați cari au decimi de mii de lei economii. Nici unul nu a putut să dobândească câteva hectare de pământ pe calea cumpărării, cum aceasta se practică în toată Europa. Toți au fost siliți să rămâie în această perspectivă: să aștepte o nouă împărțire pe cale de autoritate legislativă.

Mai mult. Când, prin diferite legi, s'a hotărât a se pune în vânzare în folosul țăranilor imensele moșii cari erau proprietatea Statului, s'a plecat de la aceiași idee greșită. S'a parcelat în loturi egale de 5 hectare, de asemenea inalienabile și date printr'o tragere la sorți. Din aceasta rezultă că cutare țăran harnic s'a văzut îndepărtat de norocul tragerii, favorabilă, din potrivă, cutărui leneș sau cutărui incapabil care nu s'a dus să se așeze, cu toate prescripțiile formale ale legii, pe lotul pe care întimplarea orbăi l'a dăruit, nu l'a cultivat el însuși și s'a grăbit să-l arendeze pentru mulți ani, tot'dauna cu violațiunea legii. Și fiind-că se dedea preferință acelor cari n'aveau de loc pământ și se considerau ca având pământ chiar posesorii unei jumătăți de hectar, — prin faptul că aproape toți adevărații cultivatori posedă cel puțin această jumătate de hectar dacă nu mai mult (pentru că ei se coboară toți din țărani ce au primit pământ în virtutea legii rurale dela 1864) s'a ajuns la acest rezultat ciudat că noile legi au folosit mai ales acelor cari nu erau în stare să cultive loturile cari li se dedeau ȝiganilor, foștilor argați, într'un cuvânt coborătorilor acelor cari în 1864, fuseseră lăsați la o parte pentru că nu cultivau pământul proprietarului în condițiunile de atunci (nu erau clăcași).

Legea din 1889 avea cel puțin o dispoziție bună

Ea rezerva o pătrime din moșiile împărțite în folosul țăranilor, pentru a fi vândută la licitație în loturi de 12, 15 și 25 hectare, — ceea-ce ar fi contribuit într'o măsură oarecare la formarea acelei clase de proprietari mijlocii a căror absență este atât de mult regretată. Din nefericire, partidul liberal, sosind la putere după 5 ani, a abrogat imediat această dispoziție a legii și-a restabilit pretutindeni principiul lotului uniform de 5 hectare, dat fără deosebire bogatului și săracului, celui harnic ca și celui trândav.

Astfel în loc de a închide pe veci pentru clasa noastră rurală era legilor de împărțeală a pământului în folosul ei și în paguba altei clase; în loc ca de atunci, să i fi dat prețioasa deprindere de a pune temei numai pe energia la muncă și pe economie pentru a dobândi pământ pe cale de cumpărare individuală, toate aceste dispozițiuni au avut de efect a nu se lăsa celor mai harnici și celor mai buni altă speranță și altă perspectivă de cât a unei noi împroprietări ca aceea dela 1864.

Prin urmare, situația creată în momentul aplicării pomenitei legi dela 1864 și care pune fața în față de o parte proprietatea cea mare, rămasă și a imenselor moși ale vechilor stăpânitori ai pământului, și, de alta, noua mică proprietate uniform constituită în favoarea sutelor de mii de țărani, această situație în loc de a se îmbunătăți prin constituirea, în virtutea selecțiunei naturale, a unei proprietăți mijlocii (a cărei formare s'ar fi putut favoriza înlesnind marilor proprietari împovărați de ipoteci, facultatea de a vinde o parte din pământul lor pentru a libera restul) nu a făcut decât să se agraveze din zi în zi prin îmbucătățirea pe cale de moștenire a loturilor inalienabile atribuite țăranilor.

Toată lumea poate să înțeleagă acum de ce doctrinele anarhiste tinzând la deposedarea violentă a marilor proprietari au găsit, din nenorocire, un tărâm foarte prielnic în clasa noastră rurală.

VII

Acei dintre cititorii cari au urmărit cu luare aminte considerațiunile pe cari le-am dezvoltat, vor putea, crez, să-și dea seama de motivele acestui fapt în aparență inexplicabil; explozia subită a unei mișcări agrare de o violență neauzită într'o țară înzestrată de natură în mod admirabil, unde populația rurală este proprietară a aproape jumătate a solului arabil și poate câștiga viața cultivând, în schimbul unui salariu ceal'altă jumătate care constituie marea proprietate.

Revolta izbucnind în toate punctele Regatului, după două recolte excepțional de abondente, în momentul când perspectivele noului an erau din cele mai favorabile, și bântuind cu cea mai mare violență în părțile țării unde țăranul se află în cele mai bune condiții; de altă parte, Moldova de sus, unde marile moșii sunt exploatate de arendași evrei, fiind cu mult mai puțin încercată de această revoltă decât Valachia și mai ales Oltenia, unde agricultori, atât arendașii cât și proprietarii sunt Români, cred că, pentru orice om care examinează chestiunea cu bună credință, cu dorință de a descoperi adevărul și nu cu gândul fix de a susține o teză sau a pleda o cauză, este evident că nu trebuie căutată explozia mișcării revoluționare nici în pasiunile antisemite, nici în trustul arendașilor din Moldova de sus, nici în mizeria țăranului, nici în exploatarea abuzivă a clasei agricole de către proprietari sau arendași. Adevărata cauză stă în împrejurările de ordin ge-

neral pe cari le-am enumerat mai sus : organizarea muncii agricole în condițiunile cari o apropie de acelea în cari se găsesc lucrătorii industriali față de patronii lor ; legi defectuoase cari au menținut față în față prea marea și prea mica proprietate, aceasta tinzând în totdeauna a se fracționa mai mult ; imposibilitate pentru țăranul harnic de a căpăta pământ pe cale de cumpărare individuală, prin muncă și economie ; nemulțumire produsă de efectele unei rele administrațiuni și de ridicarea prețului cu care țăranul putea închiria pământul de care are nevoie, peste acela care îi aparține.

Toate aceste cauze întrunite au pregătit evident un teren prea favorabil la înflorirea de idei anti-sociale și de pasiuni anarhice cari, în mod fatal, trebuiau să sfârșească cu explozia, ai cărei martori întristați am fost.

Principalii agenți ai acestor idei subversive au fost de două feluri : de o parte, politicieni cari, pentru a căpăta favoarea țăranilor au avut imprudența să ațâțe în continuu poftele acestora făcându-le făgădueli irealizabile ; de alta, un foarte mare număr de institutori (ba chiar, de și într'un grad mai mic, preoți dela țară) cari au făcut o propagandă continua în sensul celor mai rele revendicări agrare.

Să vorbim mai întâiu de acțiunea exercitată de oamenii politici

Iau ca fapt că din ziua în care colegiul electoral al țăranilor (colegiul III), care altă dată trecea drept absolut supus prefectilor, a căror direcție o urma orbește, a început să dea oarecari semne de independență și în care, prin urmare, un număr oarecare de candidați la deputație au venit să i solicite voturile, independent, n'au încetat de a promite țăranilor dreptul la pământ.

Din acest punct de vedere, nimic nu e mai semnificativ ca rapoartele comandanților de trupe cari fuseseră însărcinați cu potolirea revoltei care izbuc-

nise la 1888 într'un oarecari număr de județe din Valahia și cărora guvernul le ceruse să studieze cauzele cari provocaseră răscoala.

Citim cele ce urmează în raportul colonelului Algiu, care operase în județul Prahova: «Revolta a început cu prilejul alegerilor delegaților. Țăranii se plâneau că primarul ar fi schimbat numele delegaților aleși de ei. Acei pe cari îi aleseseră trebuiau să voteze pentru candidatul X... care făgăduise că le va da pământ și le va reduce dijma la una din zece».

Pentru județul Ialomița raportul arăta, printre cauzele revoltei, «nădejdea de a obține din nou pământ».

Un alt raport, acela al maiorului Gherleanu, explica mișcarea mai ales prin «speranțele cari fuseseră sădite în țărani înainte de alegeri și cari atingeau coarda cea mai simțitoare: împărțirea pământului, micșorarea dijmei datorită proprietarului; pășunatul liber pe moșile proprietarilor» speranțe cari au pricinuit răul inevitabil...

«Dovadă evidentă, adaugă maiorul, e că în ziua revoltei toți țărani reclamau fără excepție *ordinul* care, ziceau ei, sosise la primărie și care li se tăinuia.

La 1899, un candidat a cărui cădere a pricinuit vărsare de sânge, adunase pe țărani la biserică și jurase pe cruce că, dacă îl vor vota, le va da pământ; și acest candidat ținea în mână un pumn de pământ pentru a da mai multă solemnitate jurământului.

Am adunat o colecțiune — și nu este încă completă — de profesioni de credință în capul cărora se citește: «Dacă vreți pământ votați pentru X!»

Se poate judeca despre efectul unor asemenea promisiuni cari se repetă în mod regulat la fiecare patru ani căzând peste suflete simpliste și peste spirite inculte, cari, precum am demonstrat mai sus, n'au de mulți ani vr'o altă perspectivă decât aceea unei noi împărțeli.

Nu trebuie uitat pe lângă acesta, că sătenii noștri, în majoritate analfabeți, n'au nici o noțiune despre mecanismul complicat al instituțiilor constituționale. Li se zice că, dacă votează pentru cutare sau cutare candidat, li se va distribui pământ. Iși dau voturile și așteaptă în naivitatea lor, ordinele cari trebuie să sosească după câteva zile pentru a proceda la împărțeală. Nici n'au ideea că, dacă concurentul candidatului lor, a dobândit mai multe voturi, acesta din urmă nu va fi ales; că, chiar dacă a isbutit candidatul lor prin faptul că majoritatea Camerei profesează alte principii, împărțeala nu va putea să se facă; că n'ar fi de ajuns un vot al Camerei pentru a provoca împărțeala, sancțiune a Senatului fiind indispensabilă; în sfârșit și mai ales că Constituțiunea declară proprietatea inviolabilă și se opune la orice expropriere silită afară de 3 cazuri. Nici una din aceste condițiuni nu pătrunde în creierii țaranului.

Se înțelege dar cu înlesnire ce primejdie prezintă această excitare continuă a poftelor înăscute în inima țaranului și a acestor speranțe vecinic deșteptate și vecinic înșelate. Țăranul se convinge că, pe deoparte, are un drept asupra pământului și, pe de alta, că a fost amăgit în mod nedemn atunci când nu i se dă după ce i s'a promis.

De aci cuvintele grave cari au eșit din gura atâtor răsculați: «De oarece s'a răs de noi și nu ni se face dreptate, ne vom face dreptate singuri».

Din nenorocire greșala candidaților izolați cari solicită voturile colegiului al 3-lea, a devenit și greșala unui întreg partid politic.

În faimosul program dela Iași din anul 1895, găsim pentru prima dată o făgăduială dată în numele partidului liberal, de a schimba soarta țăranilor:

«În chestiunea rurală, voim că ridicarea sătenilor la o existență bună și respectabilă să nu fie numai niște promisiuni deșarte cari să le cufunde încă mai mult în mizerie, precum s'a făcut prin recenta lege

«asupra contractelor agricole. Această lege a înrău-
«tătit situația țăranilor și se ascunde această înrău-
«tătire în dosul unor cuvinte amăgitoare.

«Ministerul național-liberal va lucra în această di-
«recțiune conform programului nostru din 1892. Să
«nu fie în România sate întregi ai căror locuitori să
«fie reduși să cerșească pâine zilnică și haine pentru
«ei și pentru copiii lor».

După doi ani, în 1897, am avut legea Casei ru-
rale, prezentată de cabinetul Aurelian, adoptată de
Cameră și înmormântată la Senat. Or, această lege,
așa cum fusese concepută și votată, ar fi deslănțuit
de la 1898 sau 1899, furtuna care de curând a ca-
tremurat Statul Român până în temelii sale.

Intr'adevăr, mecanismul era acesta: O Casă era
instituită destinată a permite colectivităților de ță-
rani stabiliți pe o moșie să devină cumpărătorii
acesteia, fără a achita o centimă înainte din prețul
de cumpărare și fără nici o distincție între sărac
și bogat, între cel harnic și cel lenes. Era de ajuns
un acord intervenit între proprietar și țăran, și
îndată Casa rurală lua în sarcina sa plata prețului
hotărât pe care ea îl achita în obligațiuni de Stat
și de care se rambursa în urmă încasând plățile
anuale cu termen lung făcute de țărani.

Nu se aducea nici o restricțiune jocului acestei insti-
tuțiuni paradoxale. Dacă în spațiul celor doi ani,
cele 3 milioane de hectare ale marelui proprietăți ar
fi fost vândute țăranilor, Casa rurală ar fi fost da-
toare să avanseze prețul lor.

Lăsând la o parte considerațiile de ordin financiar,
este evident că o asemenea lege, opunând proprie-
tarului doritor de a-și păstra averea, 600, 800, 1000
de țărani lacomi de a-i cumpăra, ar fi trebuit să
aibă ca rezultat inevitabil presiunea cea mai vio-
lentă exercitată de către o colectivitate contra unui
om izolat. De oarece se cerea o singură condițiune,
conștimântul proprietarului moșiei, fără îndoială
că țăranii nu s'ar fi dat înapoi în fața nici unui

mijloc de terorizare spre a smulge consimțământul proprietarului care s'ar fi arătat recalcitrant: incendiu, distrugerea caselor de locuit și a hambarelor, tot ceea-ce văzurăm de curând s'ar fi produs cu câțiva ani mai înainte.

Și această devastare sistematică care a pustiit Valachia din Vlașca până în Craiova n'a fost alt lucru decât punerea în practică a terorizării erijate în sistem spre a forța pe proprietarii nu să-și vândă pământul—ci să-l dea cu arendă foarte efitină asociațiilor țărănești, împiedicând prin violență pe proprietar sau pe arendaș de a continua să locuiască acolo și s'o exploateze.

VIII

Pericolul social și financiar pe care l'ar fi creat instituirea Casei rurale, așa cum fusese votată de Camera din 1897, era atât de grav și atât de evident, în cât însuși guvernul liberal își dote seamă de el; astfel legea nu mai ajunsese în discuție publică în fața Senatului, cu toate că partidul a părăsit puterea tocmai peste doi ani, în Aprilie 1899.

Dar nu fără pedeapsă se aruncă în circulație asemenea idei, mai cu seamă când, cum am demonstrat, ele se adresează unei clase țărănești care n'a uitat întâia împroprietărire făcută în 1864, căreia nu i s'a lăsat altă perspectivă pentru a dobândi pământ de cât votarea de dispozițiuni analoage și pe care, ani îndelungați, propaganda candidaților la deputație și a învățătorilor, a făcut-o să întrevadă ca un lucru cu puțință și drept o nouă lege rurală.

Formule ca acestea: dreptul la muncă dreptul la pământ, minimum de salar, sunt de acelea cari, chiar prin simplitatea lor, prin faptul că ele flatează pasiunile și instinctele unor mulțimi enorme, se propagă cu o repeziciune înspăimântătoare în spiritul maselor, se înrădăcinează adânc, și determină acele exploziuni groaznice cari sgudue o stare socială până în temelile ei.

Ăceste doua cuvinte „Casă rurală“ rămaseră dec în capul și în conștiința țaranilor noștri ca o formulă magică destinată să ușureze toate relele, să-le satisfacă toate năzuințele și să-le permită a se face

proprietari pământului pe care 'l cultivau ca muncitori agricoli.

Vorbeam adineauri despre învățători, al căror rol în formarea a-estei periculoase stări mintale a populației noastre rurale a fost dintre cele mai importante și mai funeste. Deja în momentul revoltelor de la 1888, confiscarea unui mare număr de scrisori emanate de la învățătorii de la țară și dintre cari unele erau cu adevărat îngrozitoare, debordând de ură și de pasiuni anti-sociale, ar fi trebuit să deștepte atențiunea oamenilor noștri de Stat, fără deosebire de partid,—de vreme ce liberalii recunosc tot așa de bine ca și noi inviolabilitatea proprietății individuale și, printre membrii marcanți ai partidului lor se află mulți—mari proprietari și aren ași. —

Din nefericire, s'au închis ochii asupra urmărilor funeste pe cari hotărât trebuia să le aducă după ei prezența în satele noastre a unui prea mare număr de apostoli ai revoluției sociale, însărcinați tocmai cu formarea noilor generațiuni și având, prin cultura lor mai îngrijită, o înfrîngere netăgăduita asupra spiritului părinților elevilor lor.

S'au înmulțit pentru ei garanțiile; li s'a asigurat inamovibilitatea; s'a dezarmat cu totul autoritatea guvernamentală, de asemenea cu totul neputincioasă din cauza legilor asupra pr-sei, pentru a împedica propagarea în satele noastre a scrierilor celor mai sedicioase, a broșurilor celor mai incendiare. E chiar de mirat că, cu asemenea instituții, se mai găsesc—cum și sunt d.n fericire un foarte mare număr de învățători de sate oameni de treabă, care 'și împlinesc cu cinste misiunea lor și cari nu predică în juru-le împărțirea pământului, revoluția socială și doctrinele anarhice.

Dar sunt și de ceil alți, și cele din urmă revolte ne-au arătat în deajuns rolul însemnat și deplorabil jucat de institutor în mai toate localitățile unde a izbucnit revolta. Instrucțiunea judiciară deschisă pentru a căuta pe factorii și propagatorii mișcării va scoate la iveală,

după cât 'mi dau seama, lucruri cari vor arunca o lumină sinistră asupra lucrărei care se făcea în taină, pe dedesubt, la noi la țară, deja de îndelungată vreme.

Să ne mirăm de aceasta? Mediul din care se recrotează institutorii noștri, spiritul care animă pe studenții noștri și până și elevii învățământul secundar, explică în deajuns că, în realitate, Statul român pregătește de zeci de ani, cu mari cheltueli, apostoli ai revoluției sociale, spre a-i trfmite apoi în satele noastre ca să facă educațiunea nouilor generațiuni.

Oamenii de Stat cari au organizat România la 1866 au avut greșită idea de a crede că absoluta gratuitate a învățământului public de toate treptele era o condiție de progres și de civilizare pentru o țară care rămăsese atât de mult timp în urmă sub raportul desvoltării instrucțiunei.

Nu și-au dat seamă că învățătura liceelor și Universităților este mai ales de folos tinerilor ai căror părinți au dobândit oarecare avere și a căror viață este asigurată, în așteptare ca viitoarea carieră pe care le-o va deschide diploma universitară să le procure căsciguri. Dar această presupune existența într'o țară a unei clase mijlocii numeroasă și bogată așa cum o găsim în Franța, în Germania, în Belgia, și care și-a pus copii la adăpost de grija pâinei de toate zilele, înainte de ai trimete în licee și Universități.

La noi adevărata soluțiune ar fi fost de a înmulți bursele la toate gradele învățământului, de a face o foarte largă parte meritelor și talentelor săracului, dar, o dată această datorie îndeplinită, de a destina carierele liberale tinerilor eșiți din familiile cari posedă o stare ceva mai bună și a îndruma pe ceilalți spre profesiunle lucrative al căror acces îl deschid școalele profesionale, de arte și meserii, de arte industriale etc.

Nu s'a făcut așa și astăzi, aproape în unanimitate ne pare rău de aceasta. Rezultatul a fost acesta: Românii au lăsat streinilor și evreilor, cari nu puteau aspira,

la funcțiunile publice profesiunile cele mai lucrative, acele cari garantează mai bine independența aceluia care le exercită, și s'au dus cu grămada spre ramurile învățământului cari le deschideau câteva cariere liberale, dar mai ales și înainte de toate accesul funcțiunilor publice.

În cei d'ntăiu ani ai regatului, nu s'a simțit prea mult crearea repede sau desvoltarea extraordinară a diferitelor organe necesare la constituirea unui Stat modern, ca: Căile ferate, Regia monopolurilor, Poștele și telegrafele, Ministerul domeniilor, Banca Națională și Creditele funciare, absorbeau fără multă greutate numeroși elevi cari eșeau din școalele noastre înzestrați cu o diplomă. Abia scăpați de la școală ei găseau o slujbă, și odată admiși în organizația Statului, deveneau în mod firesc interesați la menținerea ordinii sociale și nu mai aveau altă grijă de cât aceea, foarte naturală, de a-și păstra locul și de a înainta în cariera lor.

Dar este evident că după un oarecare număr de ani, suprasaturația trebuie să se producă; și iată cum ne aflăm acum având la noi această plagă — de care suferă Rusia și de care Bulgaria prezintă simptome neliniștitoare — a proletariului intelectual, a studentului plin de idei revoluționare și vrăjmașu al ordinii sociale, a diplomatului muritor de foame cu toate că are în buzunar bucata de pergament cu greu căpătată, cu decepțiunea de a vedea că ea nu e un talisman care să-i poată procura putința d'a trăi și cheia îmbogașirii.

Carierele liberale suferă de un grozav prisos de elemente. Numai în București avem 850 de avocați înscriși în barou: — toată Anglia are numai 1200 și abia dacă Curtea din Paris, eu imensul său rezort, în care sunt concentrate și judecate afacerile unui popor, mare n'are 2200 de avocați, între care se numără și stagiarii.

Aceeași afluență peste măsură pentru cariera medicală, pentru ingineri, pentru magistratură. Chiar func-

țiunea cea mai modestă e vânată câte odată de câte o sută de candidați; pentru un ales rămâne 99 nemulțumiți.

Aceasta va explica spiritul care domnește printre studenții noștri, imitatori ai marilor isprăvi săvârșite de cei din Moscova și din Kiew cari, ci cel puțin, aveau un ideal generos, cu cerirea libertății politice în singura țară care în Europa rămase supusă absolutismului.

La noi, unde de atât timp a intrat în legi și în obiceiuri libertatea politica cea mai absoluta, unde guvernul e mai desarmat de cât în orice țară din Europa, activitatea studenților a fost numai de partea teoriilor antisociale. Toată lumea știe rolul pe care l-au jucat în mișcările agrare care au dus focul, omorul, și jaful în cea mai mare parte a țării și a făcut pe nefericiții arendași sau proprietari, fii ai poporului, să piarza rodul unor îndelungați ani de muncă și economie.

Ca semn caracteristic al stărei sufletesci a acestor tineri, voi reaminti acea delegație de 5 sau 6 studenți venind să aducă o sonație imperioasă guvernului și să declare unor oameni înbătrâniți în serviciul țării că atât timp cât nu vor fi rezolvit chestiunea agrară după concepția și formula lor, a a studenților, nu vor desarma.

De altfel, ce să așteptăm de la un tineret format la școala unui Iorga, care sub iscălitura sa de profesor universitar, a publicat acel apel la asasinarea membrilor guvernului din care făceam parte, care se termina cu aceste cuvinte, pe cari știu a le face cunoscute și a le reaminti veșnic, chiar când autorul lor ar voi să facă ca ele să fie uitate:

«Să sfârșească improșcând cu sângele lor brazda și să lase după ei copiii muritori de foame și femei cari să fie cumpărate de Jidovi! Amin!»

IX

Am văzut mai înainte cum și din care cauze se formase în masele rurale mentalitatea favorabilă dezvoltării și propagării teoriilor celor mai periculoase și a ideilor celor mai subversive pentru ordinea socială. Am mai văzut cari au fost agenții cari au aruncat cu amândouă mâinile sămânța cea rea pe un târâm prielnic rodirei ei. Candidați la deputăție, ziariști, întemeetori și membri ai partidului muncii, institutori, studenți, toți s'au luat la întrecere care de care să atâte mai bine poftete țaranulu-i, făgăduindu-i dreptul la pământ.

Or, ce poate să însemneze acest drept la pământ într'o țară în care jumătate din pământul arabil aparține deja în deplină proprietate clasei muncitorilor agricoli, dacă nu dreptul pentru ei de ași apropia cealaltă jumătate, rămasă în mâinile Statului ale așezămintelor de binefacere sau ale marilor proprietari? Și când se vorbește de o nouă dare de pământ țăranilor, ce poate să însemneze această făgăduială dacă nu exproprierea forțată a acelor cari posedă o parte din solul României, în folosul celor cari posedă cealaltă parte, dar în fracțiuni mai puțin considerabile? Cu alte cuvinte ajungem aci la cea mai rea teorie colectivistă și comunistă, care tăgăduiește dreptul de proprietate individuală și protestează în contra inegalităților sociale.

Dar, ia să vedem, nu cumva România ar fi o țară în care această inegalitate, rezultat fatal al proprietății individuale și al dreptului de moștenire, ar fi

mai accentuată de cât aiurea și contrastu' dintre mizeria adâncă a unora și excesiva opulență a ltoră ar fi de natură să lovească și să jenușă sentimentele de echitate firească și să împingă chiar pe oamenii cu opinii moderate la soluțiuni extreme sau revoluționare ?

Indrăznesc să afirm că nu.

Adevărul e că, în România, disproporția se manifestă mai curând în întinderea bunurilor posedate decât în valoarea lor reală.

La noi, proprietatea teritorială e departe de a avea aceeași valoare ca în țările Europei occidentale și aceasta pentru un motiv foarte simplu. Indelungatele nenorociri cari au căzut asupra României au împiedicat formarea bogățiilor acumulate în timpul mai multor veacuri de munca generațiilor. De aceea, posesiunea la noi a 1000 hectare de pământ bun e departe de a avea o valoare echivalentă cu aceea a unei moșii de aceeași întindere în Normandia sau în Flandra, și inegalitatea de situație între proprietarul unei moșii și țăranul posesor al câtorva hectare aproape de București este departe de a se apropia de aceea care desparte, de pildă, pe un mare industriaș ca Lebaudy, care lasă moștenire 200 milioane, de unul dintre lucrătorii rafinăriei sale, fie acesta plătit chiar cu 8 sau 9 lei pe ziua de lucru.

Nu voi merge să cat pe miliardarii Americii de Nord și, în ceea ce privește repartitia bogățiilor, voi lua țara în care, după părerea unanimă, inegalitățile sociale sunt cele mai puțin isbitoare și mai puțin dureroase, țara în care domnește mai multă bună stare în totalul populației și care, înainte de toate, are fericirea să poseadă o clasă mijlocie foarte numeroasă, cu o gradație întinită între condițiile extreme : vreau să vorbesc de Franța, țara democrației și a economiei, a micelor și a mijlociilor averi și unde este aproape necunoscut înfricoșătorul pau-

perism a unora dintre marile centre industriale ale Angliei.

Ei bine, într'o lucrare dintre cele mai documentate datorită vicontelui d'Avenel (*Revue des Deux-Mondes* dela 1. Iunie 1903) găesc aceste date instructive asupra repartiției avutului francez.

Mai întâi, milioane de francezi aproape o treime dintre cei adulți, nu lasă nimic după moartea lor; ei au trăit de azi pe mâine. Din celelalte două treimi unde începe economia, 90, ³⁵ la sută de francezi posedă ceva mai mult de jumătate, 55 la sută, din proprietățile existente (rurale, urbane, valori imobiliare) și cealaltă jumătate a avutului francez, 45 la sută aparține la o mai puțin de o sutesime din națiune. În sfârșit, chiar în această categorie, 1.045 familii posedă, ele singure, o avere inferioară numai cu o treime capitalului celor 11 milioane de francezi auți.

Se vede deci că România nu e de loc o țară în care să fie neegalitate isbitoare și anormală în repartizarea a ceea ce se numesc bunurile acestei lumi. Și adevărul e că dacă s'ar compara modestul lux al locuințelor construite la țară la noi de către marii proprietari rurali și cari au fost devastate cu o furie oarbă de bandele de jefuitori și incendiari cu magnificele reședințe, castele, parcuri cari fac frumusețea și fala satelor din Franța, Anglia sau Germania, am vedea că nu, nici vorba nu poate fi de comparație.

Multa vreme câmpiile țării au fost aproape pustii. Cine putea să clădească palate sau să sădească parcuri într'o țară în cari periodic hordele de barbari veniți din fundul Asiei, Turci, Tătari, duceau pretutindeni ferul și focul? Abia 80 ani ne despart de ultima trecere a acestor trombe prădătoare; grație sigurantei renăscânde, câteva vile, câteva case de țară, unele confortabile, altele încercând un modest început de lux și de eleganță, se zidiseră încet încet. Ei bine, nea fost dat, în anul 1907, să vedem din nou relele acelor veacuri trecute a căror amintire

începuserăm să o pierdem, și a'le celor povestiri umple dureroasele noastre anale. Și de data aceasta, vai! nu mai sunt nici Turci nici Tătari, sunt români cari, sistematic, au purtat torța incendiară pe aproape a treia parte a țării. Pretutindeni pe unde au trecut, magazinele de cereale au fost distruse pin foc și jefuite casele de locuit arse și darâmate, mobilierul stărnmat și — lucru vrednic de remarcat — mașinele agricole distruse sau deteriorate

Când ofițerii cari escortau convoiurile de arestați întrebat-au pe unii dintre acești mizerabili de ce distruseseră atâtea bogății, aceștia răspundeau : «Așa aveam ordin».

Cuvintele semnificative și arătând bine că nu e vorba aci nici de explozia spontană a unei mișcări cauzate de disperarea sau mizeria, nici de revoltele locale atribuabile unor cauze particulare, ci de o mișcare organizată după un plan conceput dinainte și pentru care un cuvânt de ordine fusese dat, acelaș în toată țara, cuvânt de ordine căruia țărani s'au supus în mod foarte scrupulos.

Ce scop au urmărit oare organizatorii răscoalelor? Mijloacele întrebuintate ne arată în mod lămurit obiectivul acelor care le-au urzit.

În realitate, a fost în toată țara o tentativă făcută pentru a sili prin teroare pe proprietari și pe arendași să renunțe la exploatarea moșiilor mari și să le dea cu arendă asociațiunilor de țărani și Bancilor populare.

Ccum am spus mai sus, efectul nelipsit al înființării casei rurale, dacă legea din 1897 ar fi fost votată și de Senat, ar fi fost de a deslănțui răscoala agrară în toată țara, cu scop d'a sili pe proprietari să și vândă moșiile țăranilor.

Legea nefiind votată, s'a făcut o alta tentativă spre a ajunge aproape la acelaș scop, însă pe altă cale. Înființarea în mare parte a comunelor noastre, de Banci populare și de asociațiuni de săteni, a făcut să nască în spiritele acelor care au fost puși în capul acestor instituțiuni ideia de a sili pe proprietari de a le da în arendă moșiile pe cari le caută în regie sau le dau la arendași.

Aceasta explică pentru ce mișcarea despre care se spunea că a fost provocată la început prin ideile antisemite, prin abuzurile trustului din Moldova de Sus, sau prin exigențele excesive ale arendașilor cari, în urma urcării arenzilor, au agravat la rândul lor condițiunile în cari sub-arendau țăranilor,—în loc de a

se limita la regiunile țării și la proprietățile unde aceste plângeri puteau să aibă oarecare temei, a fost din contra generală și s'a întins dela Dorohoiu la Mchedinți, n'a făcut nici o deosebire între proprietar și arendaș, între moșiile în care condițiunile erau favorabile țăranilor și acelea unde ele erau uzurare, sau numai oneroase. Aceasta explică și rolul activ pe care l'au jucat institutorii și preoții sătești.

Intr'adevăr, în capul tuturor asociațiunilor de săteni și al Bancilor populare se află preoții și institutorii cari, cu câți-va fruntași ai Statului, sunt adevărații stăpâni ai acestor instituțiuni.

Banca sau asociația fiind odată instalată ca arendașă a moșii, este evident că institutorul și preotul aveau să se folosească mai mult de stăpânirea pământului și de depărtarea proprietarului sau a arendașului. Ei n'ar fi lipsit să-și rezerve cele mai bune locuri atât lor înșiși, cât și rudelor și prietenilor la repartizarea locurilor între membrii asociației.

Cei mai puțin scrupuloși ar fi avut și a te isvoare de câștig și ar fi putut să exploateze pe asociații lor; în sfârșit, toți și-ar fi însușit, sub o formă sau sub alta, o parte cât mai largă în beneficiul exploatarei ale cărei direcție, comptabilitate și casă ar fi fost în mâinile lor.

Iată de ce, din ziua în care s'au constituit aceste asociațiuni și Bănci, scopul lor a fost să cotropească arendările proprietăților mari.

Voiu cita un fapt foarte caracteristic și care aruncă o lumină vie asupra acestei tendinți:

Un cunoscut al meu po edă moșii în trei județe deosebite, lângă granița Moldovei, în Prahova și în Vlașca. Ei bine, de câțiva ani încoace, acest proprietar primea o sumedenie de scrisori din partea directorilor acestor asociațiuni țărănești, foarte depărtate una de alta; în toate aceste scrisori se făcea apel la „simțimintele nobile, etc.“ ale proprietarului și se cerea depărtarea arendașului și înlocuirea lui prin *Obștia țărănească*.

Intr'una din acele proprietăți, țărani spunea - și această dă o idee despre noțiunile lor juridice, despre respectul lor față cu proprietarul și despre libertatea convențiilor - că vor depune arenda la Casa de depuneri și vor lua cu sila moșia în arenda. Se vede dar că bietii săteni își închipue că pot astfel, din propria lor autoritate, prin sămăvolnicie, să se impună unui proprietar ca arendași,—și notați bine că capitalul Băncii lor se urcă abia la suma de 30.000 lei, pecând arenda moșiei pe care o rânduiau întrece suma de 100.000 lei.

Nu voi uita să spun că condițiunile făcute țăranilor cari lucrează pe acea moșie sunt foarte moderate—ceeace nu i-a împelicat de a arde casa de locuință, magaziiile și recolta arendașului.

Dacă s'ar face o anchetă pe lângă un mare număr de proprietari, sunt convins că mulți dintr'ânșii ar putea să citeze fapte de aceeași natură. Aceasta e foarte caracteristic, fiind-că e vorba de proprietăți separate prin sute de kilometri și ai căror țărani o repet, n'aveau evident relațiuni unii cu alții spre a se concerta și a adresa proprietarului cereri simultanee.

Pare dar că adevărata cauză determinantă a exploziunii revoltelor agrare trebuie să fi căutată acolo și nu aiurea. Cauzele accesorii, secundare de cari am vorbit deja îndelung și cari au făcut posibilă mișcarea, nu trebuie să ne facă să perdem din vedere acest adevăr fundamental:

A fost tentativa de a pune mâna prin violență și teroare pe exploatațiunea moșiilor proprietarilor mari.

Or, un lucru asemenea e evident : în ziua, în care, de voe sau de nevoie, un proprietar ași arendat moșia la o asociațiune de mai multe sute de săteni, nici odată—zic *nici odată*—nu va putea reintra în posesiunea averii sale. Când un arendaș nu plăfește exact arenda sa; proprietarul se adresează tribunalului; un portărel se prezintă la fața locului și pune pe proprietar în posesiunea moșii sale :

el sechestrează fără rezistență posibilă recoltele și instrumentele de exploatare; astfel, în toate țările, veniturile bunurilor rurale figurează printre cele mai sigure și printre acelea cari se încasează cel mai regulat posibil.

Dar presupuneți că aveți a face cu o asociație de 500 țărani cari nu plătesc sub pretext de rea recoltă, grindină sau epizootie. Cum ai putea reintra în posesiunea averii tale? Ar trebui un regiment. Și ce guvern ți l'ar pune la dispoziție?

Inchipuiți-vă că contractul e reziliat. Care proprietar sau arendaș ar îndrăzni să se instaleze pe moșie și să reînceapă exploatarea pe socoteala lui, după ce s'a deposedat sute de țărani?

Arendarea la asociațiuni generalizată, este în scurt timp expropriere fără indemnitate; este, ceva mai mult, în toată țara, substituirea culturai țărănești la marea cultură, care, mai rațională, mai bine înzestrată cu capitaluri, produce mai mult, (15 până la 20 la sută mijlocie) și dă o calitate superioară (15 la sută *ad valorem*).

Substituirea culturii țărănești la cultura mare ar avea dar ca efect neînălăturabil sărăcirea generală a țării și o scădere însemnată a valorii exportățiunii, spre marea pagubă a balanței comerciale și a solvabilității Statului român.

Ca ministru al agriculturii și al domeniilor, eu amfavorizat, este adevărat din toate puterile mele arendarea moșiilor Statului la asociațiuni de țărani. Eu urmăream înainte de toate scopul de a degaja puțin, atât cât depindea de mine, populațiunea rurală din Moldova, de strânsarea trustului, care o strângea din toate părțile.

De altă parte, e mai bine, să se suprimă pe cât posibil intermediarul între proprietar și țăran, de vreme ce unul și altul profită atunci de partea ce revine intermediarului. Iată deci ce este de dorit, când nu există pedică majoră, ca proprietarul să-și caute singur moșia moșia, în loc de a o arenda.

Or Statul nu poate, el, să-și caute singur marile sale moșii. Spre a suprima intermediarul, nu era de cât un mijloc: arendarea în mod direct asociațiunilor țărănești.

Din punctul de vedere al intereselor fiscului, măsura era bună, de vreme ce am obținut, pentru cele 24 de moșii astfel arendate, o majorare anuală de venit de 138.000 fr. (30 la sută), fără totuși n'am arendat cu un preț exagerat, de vreme ce prețul mijlociu al hectarului a reeșit la 28 franci.

Dar ceea ce Statul poate face fără primejdie ar, fi—am demonstrat-o—cu totul periculos pentru un particular. E vorba de a se încasa aceste venituri, Statul este înarmat cu legea specială pentru perceperea contribuțiunilor. E vorba, în lipsă de plată, de a reintra în posesia averii sale. Statul are mijloace de constrângere de cari nu dispune un particular și nu poate fi terorizat ca dânsul.

Dacă dar se pot fără primejdie arenda asociațiunilor de țărani moșile Statului, a voi să impui acelaș lucru particularilor ar fi o măsură din cele mai primejdioase : experiența pe care o făcurăm de curând este cât se poate de instructivă în această privință.

XI

Cred că din tot ceea ce am spus până acum asupra adevăr, telor cauze ale mișcării agrare, asupra părții pe care trebuie să o punem, în geneza catastrofei, de o parte pe seama nemulțumirilor legitime, de alta pe aceea a năzuințelor neadmisibile și atâțarilor periculoase, se pot trage oarecari concluzii.

Am ținut să stabilesc pe larg care era realitatea, să rețutiez un mare număr de prejudecăți și de greșeli cari de atâtea ani au curs în public, fiindcă, după mine, nu e un alt mijloc de a vindeca un rău social de cât văzându-i origina și adevărata cauză. Medicul care ar îngriji pentru o boală de plămâni pe un bolnav care ar suferi de rinichi sau de ficat ar risca foarte mult să-și omoare clientul.

Este evident că dacă — cum o repetă cu prisos nu numai oratorii de la Capșa și capetele grozave ale elevilor învățământului universitar și chiar secundar; dar atâtea publiciști și oameni politici, unii cu conștiința limpede a scopului pe care l'urmăresc, alții cu o înconștientă naivă și un umanitarism puțin luminat, singura cauză a revoltelor agrare ar ține de lipsa de pământ de care ar suferi țăranul și de impilarea a cărei victimă ar fi, leacul ar fi indicat și de o simplitate revoluționară: să se deposeze repede proprietarii marii spre a adoaga la jumătatea posedată de țărani noștri cealaltă jumătate a pământului României; sau încă, dacă s'ar lăsa să mai existe marile moșii să intervină Statul în contractul de muncă între proprietar și țăran și să fixeze un maximum peste care

nu s'ar putea trece în condițiunile în cari proprietarul ar închiria pământul său țăranilor.

Aci suntem în plin socialism; aceasta tocmai este teza partidelor muncitorilor cari voesc ca în loc de a se lăsa liberă desbaterea prețului muncii, puterea publică să intervie spre a fixa în favoarea lucrătorului un minimum de salariu, fără a ține socoteală de necesitățile economice cari ar putea să aducă ruina patronului și să'l silească a renunța la industrie; numai că, în locul unui minimum de salariu, e vorba de maximul al prețului de închiriere a pământului ce se pretinde a se impune.

Odată intrați pe această cale, n'ar fi motiv pentru a nu impune de asemenea (cum am văzut altădată că se cerea printr'o serie de articole ale unui ziar din București) un maximum pentru chiria apartamentelor sau a imobilelor urbane și un minimum de salariu pentru lucrători industriei noastre născânde ar fi corolarul forțat al aceluiași principiu al intervenției Statului între capital și muncă.

Pericolul fundamental al unei asemenea intervenții ar rezida în perpetua supra ofertă la fiecare dată a alegerilor, asupra condițiunilor de impus proprietarilor. Periculoase cuvinte de ordine au aprins deja țara: «falcea cu 25 lei» — în unele părți s'a vorbit chiar de «15 lei falcea» (10 lei hectarul); *dijma din zece una*; dreptul de pășunat cu 2 lei de cap de vită mare, etc. Unde ne'am opri pe calea această?

Este deci aci un pericol din cele mai grave pe care crez de datorita mea să'l semnalez multor spirite sănătoase pe cari le seduce la prima vedere ideea intervenției Statului în această materie.

La drept vorbind, de cât să se admită acest principiu periculos și care ar face ca proprietarul să se găsească grevat în proprietatea sa de o adevărată servitudine în folosul lucrătorilor pe cari'i-ar întrebuința, mai bine ași vrea ca marii noștri proprietari să se resemneze încă odată, cu prețul unui îndemnități, la jertfa unei oarecari fracțiuni a moșiilor lor, pentru a ră-

mâne cel puțin absolut stăpâni pe rest. Dar trebuie să observ că e aci o dificultate constituțională de întâiul ordin și încă pericolul grav al unei noi împărțiri a moșiilor smulse prin violență, — prin urmare o permanentă ațâțare la noi revolte și la noi atentate într'un viitor apropiat.

Trebuie deci să căutăm aiurea nu un panaceu unic, dar o serie de măsuri de deosebite ordine care să poată îmbunătăți situația țăranului fără să compromită nici un mare principiu și fără să creeze noi primejdii pentru viitor.

Voi indica unele fără să pretind nici de a fi găsit tot ceea ce e posibil și util, nici să aduc relelor de cari suferă societatea noastră un remediu radical cu un efect sigur și prompt: nu în câțiva ani se poate repara efectul a patru-zeci de ani de legislație rea și de greșeli economice și sociale.

Țin mai întâi să declar că aici vorbesc absolut în numele meu, cu titlu individual, și nu ca reprezentant al partidului al cărui membru sunt.

Ideile pe cari le voi expune și cari sunt rodul meditațiunilor mele personale, țintesc mai întâi a asigura liniștea și siguranța țării, așa în cât să împedice ca o nouă răscoală neprevăzută să poată pustii o mare parte a regatului cu repeziciunea unui incendiu și să asigure înăbușirea repede și eficace a oricărei noi încercări de acest fel. Alte idei vor năzui să asigure țăranului o mai bună administrație și o mai bună justiție; altele în fine ca să favorizeze pe cât e cu putință formarea în satele noastre a unei clase de țărani proprietari cari să se ridice prin muncă și economie și să devie pentru vecinii lor un exemplu și o încurajare, — într'un cuvânt, să desfacă, fără mijloace violente, cele două blocuri ale proprietății mari și al colectivității țăranilor. Nu trebuie iarăși să uităm nici măsurile necesare pentru a împedica o reluare a propagandei anarhiste în populația noastră agricolă

XII

După teribila zguduire prin care trecurăm, trebuie mai înainte de toate să luăm măsuri energice pentru ca urzitorii de discordii să știe că orice noia încercare de a aprinde țara, va fi repede înăbușită și orice bandă de incendiari și jefuitori va fi nimicită înainte ca ea să-și fi putut săvârși pustiirile din nefericire cum s'a întâmplat anul acesta.

Restabilirea siguranței la țară — și a unei siguranțe permanente — e o necesitate de întâiul ordin, fără siguranță dăm înapoi cu un veac, munca a două generații e perdută, și prosperitatea României, care luase un avânt atât de minunat, este din nou compromisă pentru ani îndelungați.

Ar trebui deci, înainte de toate să organizăm strașnic o numeroasă jandarmerie rurală, din care o mare parte va trebui să fie călare. Această jandarmerie va aduce mai întâi populațiunii rurale prea prețiosul serviciu de a o apăra în contra furturilor de vite, care în unele regiuni au ajuns un adevărat flagel pentru țăraniii noștri, și de prădăciunile și atacurile făcătoarelor de rele. În acelaș timp, ea va asigura o supraveghere exactă a tot ce se petrece în comunele rurale, va da repede de urma agenților de propagandă revoluționară și a emisarilor veniți de la orașe în sate, și va ține autoritatea superioară în curent cu orice mișcare insolită și cu orice început de agitație la țară.

Va mai trebui încă să se împartă armata în diferite puncte ale țării studiate mai d înainte cu îngrijire în așa chip, încât să se poată transporta totdeauna

în punctele amenințate și să sosească la vreme pentru a împiedica catastrofele.

De câte ori, în nefericitele zile pe cari le străbăturăm prezența trupei cu câteva ceasuri mai înainte nu ar fi prevenit crime și ruine? Dar, cu lungile distanțe de străbătut, foarte adesea soldați, după ce au făcut marșuri grele, au sosit cu o zi sau cu o oră prea târziu.

Ar trebui încă să se întărească în mod considerabil efectivul batalioanelor trupelor permanente și să se mărească numărul acestor unități. Sistemul coloanelor de infanterie călărească care au adus englezilor servicii așa de mari în timpul războiului Transvaalului ne-ar da, cred, indicațiuni prețioase spre a face coloanele de ajutor mai mobile și mai rezezi.

Insfârșit cavaleria ar trebui să fie și ea repartizată în țară în vederea necesității, indicată de cruda experiență pe care am făcut-o, de a se transporta cât mai repede pretutindeni unde ordinea ar fi turburată sau amenințată.

În acest chip, orice încercare de revoltă ar putea să fie înăbușită de la început, și contagiunea exemplului ar fi evitată. Aceleași principii cari regulează felul de a împiedica propagarea într'un oraș întreg a unui foc care este stins pe loc sau de a isola focarele epidemice pentru a împiedica lățirea boalelor contagioase care bântuiau altă dată Europa întreagă, aceleași principii trebuie să fie aplicate la această ciumă de un gen nou care a bântuit în țara noastră la începutul acestui nenorocit an 1907.

În aceeași ordine de idei o lege asupra responsabilității colective a comunelor, în caz de turburări și de atentate la persoane sau la proprietăți, mi se pare necesară.

Adevăratele principii în această materie sunt stabilite cu o rară claritate într'o lege franceză edictată de întâia Republică (10 vendemiar din anul IV) 2

Octobre 1795) care este încă în vigoare sub Republica democratică din anul 1907.

Această lege, născută din imperioasă necesitate de a restabili ordinea și securitatea în satele franceze, unde se înmulțeau, dela începutul Revoluțiunii, scenele de jaf și de incendiere a castelurilor, a caselor de locuit, a hambarelor și a recoltelor, stabilește responsabilitatea comunelor pentru delictele comise prin violență pe teritoriul lor, de cete armate sau nu. Comuna datorește daune interese victimelor, chiar când au fost comise excesele de streini; dacă în atrupamentele revoluționare au figurat și unii dintre locuitorii săi atunci ea e ținută de a plăti Sfatului și o amendă egală cu cuantumul daunelor alocate particularilor.

Daunele-interese sunt vărsute în timp de 10 zile, luate întâiu de la cei 20 mai mari contribuabili și repartizate în urmă asupra tuturor locuitorilor proporțional cu puterile lor.

Această lege conține încă o dispozițiune foarte curioasă.

Pentru a restabili la sate respectul drepturilor de proprietate și al contractelor de arendare, ea decide (art. 10) că în caz când cultivatorii cu dijmă refuză de a da porțiunea recoltei cuvenită proprietarului, toți locuitorii comunei sunt respunzători de daune interese.

Iată până unde a mers Republica Franceza în dorința de a restabili în populațiunea rurală respectul proprietății. Cine însă ar cuteza, la noi, să propună o lege făcând colectivitatea țăranilor responsabilă către proprietar de ne executarea de către unii dintr'nșii a convențiunilor relative la dijmuirea recoltei lor?

Este evident că nu putem nici să ne gândim măcar la aceasta; dar o lege asupra responsabilității comunei în caz de violențe, de incendiu, de distrugere a proprietăților, ar fi utilă și perfect justificată. S'ar mai putea ca în toate legile ce se vor face spre a înlesni țăranilor cumpărări de pământ să se declare

excluși pentru un număr oare-care de ani locuitori comurilor unde ar fi izbucnit revolte agrare și unde s'ar fi comis sau crime contra persoanelor, sau distrugeri de proprietăți.

Toate aceste măsuri vizează același scop: a menține ordinea materială și a împiedica întoarcerea violențelor. Dar este evident că aceasta nu e de ajuns. În perioada de calm care urmează obișnuit unei crize ca aceea prin care trecurăm și care s'ar prelungi prin organizarea măsurilor de apărare de cari am vorbit trebuie să ne îngrijim de situațiunea țărânului și să favorizăm dezvoltarea proprietății mijlocii dobândită prin muncă și prin economie. Mă voi ocupa îndată de aceste puncte.

Pentru a îmbunătăți administrația și justiția, cred că ar fi mai întâiu necesar de a da guvernului dreptul de a numi pe primarii comunelor rurale și de a alege chiar în afară de consiliul comunal Un ajutor luat dintre membrii consiliului ar fi însărcinat cu micile treburi curente; un secretar al primăriei, mai bine retribuit ca astăzi și numit pe răspunderea primarului, ar descărca pe acesta de tot ce e lucru de cancelarie și de corespondență. S'ar putea astfel avea primari de un ordin mai ridicat și de o moralitate superioară.

Bine înțeles, dacă primarul este în acelaș timp proprietarul unei mari moșii, situată în comună, toate contestațiunile relative la executarea contractelor ce'l privesc vor trebui să fie deferite sau primarului unei comune vecine, sau judecătorului de pace.

Nu știu bine, o mărturisesc, dacă relele influențe politice nu vor împiedica ca această reformă să producă toate bunele efecte ce se pot aștepta; dar n'ar strica să fie pusă la încercare rele, de vreme ce sistemul cel-lalt n'a dat de cât rezultate rele.

XIII

Afară de o administrațiune oomunală mai bună, trebuie să se asigure sătenilor o justiție mai bună. Judecătorii de pace sunt magistrații cu cari sătenii sunt mai mult în contact. In mai multo rânduri s'au făcut încercări de asigura recrutarea personalului judecătoriilor de pace în condițiuni mai satisfăcătoare, și trebuie să recunoaștem că, de când s'au asimilat judecătorii de pace cu judecătorii de prima instanță și li s'au mărit lefurile, s'a realizat un progres serios.

Cu toate acestea, nu trebuie să ne facem iluzii; cu toate avantajile ce se dau unor magistrați cari stau la țară, va fi în totdeauna greu de ai recruta dintre elementele mai alese; cauza este lesne de înțelese; este deja greu de a compune personalul tribunalelor din provincie cu elemente ce nu lasă nimic de dorit; toți tineri de valoare cer cu insistență scaune în tribunalele orașelor mari, în cap cu București, și refuză adesea ori de a merge în micile orașe din provincie. Se înțelege că vine și mai greu de a-i hotări de a merge să se îngroape la țară pe timp de mai mulți ani. De aceea este incontestabil că personalul judecătoriilor de pace mai ales cel de la țară nu este la înălțimea tribunalelor de prima instanță.

Am avut în curs de 30 de ani bărbați de mare valoare cari au trecut prin tribunalele noastre mari; mulți dintre ei sunt astăzi sau președinți sau consilieri la Curtea de casație și la Curțile de apel; sau, după ce au intrat în viața politică, au devenit mi-

niștri, președinți ai Corpurilor legiuitoare etc. Pe niște asemenea oameni ași voi să-i văd judecători asupra sătenilor.

Pentru acest scop cred că cel mai bun mijloc ar fi cel următor: Suprimarea judecătorilor de pace de la țară, mărirea numărului judecătorilor de la tribunalele de prima instanță cari ar fi trimiși succesiv prin rotațiune, să judece timp de trei luni pe an la judecătoriile de pace de la țară. Această reformă ar avea marele avantaj de a da sătenilor ca judecători niște magistrați care, în marea lor majoritate, ar prezenta toate garanțiile de integritate și de cunoștință a dreptului. Precum consilierii Curiilor de apel sunt chemați prin natura funcțiunei lor, să meargă să presideze, în afară de reședința lor, Curțile cu jurați sau colegiile electorale, tot astfel judecătorii de prima instanță ar fi și ei chemați rând pe rând să se instaleze timp de trei luni la țară. pentru a distribui justiția populațiunilor rurale.

Nu e vorba aci de judecători ambulanti; funcționarea permanentă a justiției de pace fiind absolut necesară; va fi vorba numai de o schimbare, pe calea rotațiunei, a magistratului care va ocupa scaunul. Această reformă ar avea și avantajul de a pune pe tinerii noștri magistrați mai mult în contact cu populațiunile rurale, de a'i scoate din atmosfera orașelor în care prea mulți dintr'înși sunt exclusiv închiși, de a'i face să cunoască adevărata stare de lucruri la țară, condițiunile de existență a sătenilor, nevoile lor, îmbunătățirile ce s'ar putea aduce soartei lor; pentru mulți din magistrații noștrii care mai târziu, și-ar părăsi cariera spre a intra în viața politică, aceasta ar fi o școală din cele mai interesante și mai folositoare

O asemenea reformă ar necesita de sigur unele cheltueli; ar trebui să se clădească localuri convenabile pentru judecătoriile de pace; nu se poate cere unui tânăr care adese o.i ar face parte dintr'o familie bogată și obișnuit cu confort de a locui într'un

bordeiu. Ar mai fi unele greutăți pentru judecarea în apel a cărților de judecată date de judecătorii de pace în prima instanță; dar nici una din aceste greutăți nu este neînălăturabilă, și în ce privește chestiunea pecuniară, convicțiunea mea este că orice sumă ar fi întrebuințată pentru a asigura o mai bună justiție populațiunii rurale ar fi bine în trebuințată.

O altă instituțiune ce ar trebui, crez, sa fie creată în favoarea țăranilor, ar fi aceea a notarilor sau jehbarilor comunelor rurale.

De 40 de ani, țăranii noștri trăesc într'o desăvârșită ignoranță a legilor complicate ce am introdus după modelul legislațiunii franceze. De aci rezultă că acești bieți oameni, cari au rămas la vechile tradițiuni ale dreptului primitiv și al obiceiurilor (probe testimoniale, acte semnate cu o cruce, și atestate de martori asemenea fără știință de carte, convențiuni verbale executate cu bună credință, etc.) se găsec la fiecare moment victimele nesciinței lor și se văd spre pildă după vre-o zece ani, deposedați de o căsuță sau de o bucată de pământ ce au cumpărat și plătit, din cauză că n'au știut să îndeplinească formalitățile complicate privitoare la vnzarea bunurilor imobiliare. Tot asemenea e și cu adopțiile, testamentele, contractele de căsătorie, etc. Negăsindu se nimeni la îndemână pentru a suplini la această nesciință sârmanul țăran, cu toată axioma. «Nimeni nu e presupus că nu cunoșce legea», nu'i află existența de cât atunci când se vede isbit în interesele sale și despuiat de ceea ce el considera în bună credință ca dreptul său, în numele unei legalități care, pentru dânsul, este cea mai odioasă din inichități.

Am semnalat, sunt acum doi ani, în cursul discuțiunii de la Senat a reformei codului civil, răul atât de adânc de care suferă de atâta vreme populațiunea noastră rurală și pericolul consistând în faptul că, pentru 5 milioane de țărani, există o contradicție veșnică între echitatea astfel cum o înțeleg

dânși și justiția astfel cum o distruge tribunalele noastre.

În Franța, în Spania, în Italia, în Belgia, există de veacuri la sate, oameni de lege, (notari, tabelioni) cărora țăranul, tot așa de puțin familiarizați ca al nostru cu legile și procedura, poate să se adreseze pentru toate actele ce are a face și cari 'i permit de a face toate transacțiunile ce i sunt necesare, confrimându-se dispozițiilor legale.

Cred dar că ar fi util de a institui, nu bine înțeles în fie-care din comunele noastre, dar în fiecare cerc, un notar regal — având o leafă fixă modestă, și percepând afară de asta asupra actelor taxe așezate după un tarif moderat — către care țăranul ar putea să se adreseze pentru testamentele, contractele de căsătorie, adopțiuni, împărțeli de moștenire, închirieri, vânzări, cumpărări, etc. etc.

Ar trebui, firește, o supraveghere severă, exercitată de parchete și de Curțile de apel, spre a preveni abuzurile: câți-va ani de închisoare distribuiți la ocazie cu o justă severitate și prompta revocațiune a notarilor necinstiți ar fi de ajuns pentru a asigura într'un mod general buna funcționare a acestei noi instituțiuni de o incontestabilă utilitate. Ea ar avea încă avantajul, secundar dar real, de a crea un nou debușeu pentru numeroșii licențiați în drept ce revarsă fie-care an cele două Facultăți.

XIV

Trec acum la măsurile menite să îmbunătățească starea economică a țaranului și să-i permită bine înțeles cu condiția, de care nimeni nu poate să scape în lumea aceasta, de a munci și economisi — să și rotunjească patrimoniu și să lase copiilor săi o situație mai bună de cât aceea pe care a moștenit-o de la tatăl său.

Din acest punct de vedere, trebuie să distingem două ordine de idei. Mai întâi țăranul trebuie să învețe a trage un mai mare folos din ceea ce posedă, și în al doilea loc, trebuie să se caute, evitându-se cu îngrijire or ce tendințe socialiste sau comuniste, de ai înlesni mijloacele de a dobândi pământ pe cale de cumpărătoare, fără violențe, fără terorizarea marilor proprietari sau suprimarea proprietăți mari. Mai mult încă, ar trebui să se evite cu îngrijire căderea din nou în greșelile trecutului și să nu se mai urmărească hamera unei egalități înșelătoare și contrarie legii fundamentale a naturei, care nu ajunge la progresul speciilor sau al indivizilor de cât pe cale de selecțiune.

În primul ordin de idei, în loc de a predica într'una țăranului dreptul la pământ și de a'l ațâța să ceară să i se adauge un număr oare care de pogoane la acelea pe cari el le posedă deja, oamenii cari se interesează de soarta lui și se fac educatorii lui ar trebui înainte de toate să'l învețe să tragă mai mult folos, printr' o cultură rațională, din cele 3.310.000 de hectare pe cari le posedă deja în deplină proprietate.

Ţăranii noştrii, din nefericire, au rămas încă la sistemul de cultură extensivă, neraţională, aşa cum ei o practicau în timpul în care o populaţie risipită dispunea de întinderi imense pentru păşunatul viteilor şi pentru cultivarea cerealelor necesare familiei. Or, este evident că populaţia crescând neconţinut—şi, din punct de vedere al puterii Statului român, trebuie să ne bucurăm de această creştere repede—aceiaşi transformare care s'a făcut în ţările din Europa occidentală, în urma creşterii populaţiunii pe un pământ rămas acelaş ca întindere, trebuie în mod necesar să se opereze şi în România.

În loc de a arunca mereu priviri de lăcomie către bucata de pământ rămasă în mâinile marilor proprietari, în loc de a asculta predicile criminale ale celor cari îl împing să şi însuşească prin violenţă bunul altuia, ţăranul ar trebui să şi dea socoteala şi ar trebui să i se spue că 4 hectare cultivate într'un mod raţional şi intensiv fac cât 6 supuse cultivei neglijate pe care o face el.

Ast-fel spre a lua una din chestiunile cele mai importante, aceea a nutreţului vitelor, ţăranii noştri nu mai pot conta pe vaste suprafaţe ca acum 40 sau 50 de ani, necesare într'o climă aşa de secetosă ca a noastră pentru alimentarea animalelor fermei prin mijlocul păşunatului natural. Ei bine care e mentalitatea lor în această privinţă? Toţi, fără excepţie n'au de cât un mod de a vedea: ei voesc înainte de toate să poată introduce vitele lor în păduri, ce le consideră ca special destinate a le alimenta, şi în afară de păduri, a obţine mări întinderi pentru păşuni. Or, toată lumea ştie că păşunatul obicinuit al vitelor mari în păduri este pierderea lor în scurt timp. N'avem de cât să vedem starca de plâns în care abuzul păşunatului a adus pădurile care sunt proprietatea comunităţilor ţărăneşti: e o adevărată devastare; este distrugerea unei valori preţioase, în multe locuri este ruina totală a solului, altă dată acoperită cu păduri frumoase.

Ca ministru al agriculturii, am avut de susținut o luptă neîncetată contra cererilor țărănilor susținuți de deputați cari, sub toate pretextele și la fie-care moment cereau ca să le permită să-și pască vitele în pădurile Statului. Aceleași asalturi date particularilor — și dacă s'ar cere țărănilor de a arăta una din cauzele cele mai adânci ale nemulțumirii lor, și dacă ar răspunde sincer, s'ar afla de sigur că una din principalele lor plângeri consistă în apărarea pădurilor ale Statului și ale marilor proprietari contra abuzului pășunatului vitelor lor.

Ei bine, soluția problemei care s'a pus în toată Europa de mai mult de un veac, s'a găsit de mult. Este crearea de livezi artificiale, care permite de a hrăni pe o mai mică întindere un număr mult mai mare de capete de vite.

Este o plantă prețioasă între toate, care resistă celei mai cumplite secete: e lucerna. Toată lumea a putut vedea, la palatul agriculturii din Expozițiunea Națională, specimene de rădăcini lungi de mai bine de 3 metri și 50 cm. ale acestei plante așa de utile, care are încă avantajul de a asimila direct azotul din atmosferă, menajând pe acela care se găsește în pământ și prin urmare, de a odihni pământul și dea'l face mai bun pentru cultura cerealelor. În timpul trecerii mele la ministerul de agricultură, am distribuit gratis, în fiecare an, într'un oare care număr de comune rurale, începând cu părțile din țară cele mai obicinuit încercate de secetă, mai multe vagoane de sămânță de lucernă, spre a răspândi cât mai mult cultura acestei prețioase legumincase. Mai mult, am luat dispozițiuni pentru ca, în cele două mari ferme model, ce avem să se producă cât mai multă sămânță de lucernă, tot spre a fi distribuită țărănilor. Am făcut astfel să se semene mai multe mii de hectare de livezi artificiale, în vre'o zece județe; sper că aceste măsuri, vor continua a fi aplicate și că din ce în ce țărănul român va învăța ca și acela din cele l'alte țări din Europa al căror

limit cu toate acestea e departe de a fi așa de setos ca al nostru, a aprecia imensul avantaj al livezilor artificiale și superioritatea lor asupra pășunilor naturale.

În aceiași ordine de idei, m'am silit să fac cunoscută în comunele rurale practica murării nutrețului verde, în vederea conservării sale pentru hrănirea vitelor iarna. Murată, planta românească prin excelență, porumbul, dă un admirabil nutreț pentru alimentarea în mod economic a vitelor timp de patru luni și jumătate în care trebuie ținute în coșar.

Iată în ce direcție trebuie să lucrăm și cum se pot găsi alte soluții de cât spoliarea marilor proprietari sau devastarea pădurilor, spre a facilita țăranilor soluțiunea unei probleme care îi preocupă mai mult, aceea a întreținerii vitelor.

De asemenea în ceea ce privește cultura cerealelor, în special a grâului și a porumbului, țăranul a rămas la metodele primitive. El se mulțumește adesea cu o singură arătură destul de superficială, pe când în țările mai înaintate se văd până la trei și câte odată patru arături date pământului; el nu se gândește să întrebuițeze băligarul din grajdul său nu știe să-l conserve, și văd încă — cu ce indignare, n'ați putea crede — în împrejurimile satele noastre, chiar la porțile Capitalei imense grămezi de băligar aruncate spre a umplea gropile care se găsesc pe unele câmpuri, sau cărora se dă foc, în loc de a se întrebuița spre a reda pământului sleit de recoltele succesive o parte din rodnicia sa.

Este evident că o cultură rațională, cu utilizarea băligarului de care se poate dispune, cu arături mai adânci și mai numeroase, cu o mai bună alegere de semințe, ar da în mijlocie un supliment de recoltă în cantitate și calitate de cel puțin 20 la sută. E ca și cum s'ar adăoga celor 3.300.000 hectare ale țăranilor noștri 660 000 hectare care n'ar costa nimic pe nimeni, din vreme ce ar fi cucerite prin

munca și inteligența omenească asupra forțelor brute ale naturii.

Câte-va măsuri legislative sau de poliție rurală ar putea, întrebându-se o oare care constrângere, să îndrumeze pe această cale populația noastră rurală. Spre pildă s'ar putea pedepsi cu o amendă faptul de a ține băligarul în curte într'un mod nerațional, pe urma cărui fapt el pierde cea mai mare parte din calitățile sale fertilizante și nu contribuie atunci de cât la reaua igienă a locuinței—precum și faptul de al distruge.

Institutorii de la țară, în loc de a predica, precum o fac prea mulți dintre ei, împărțirea pământurilor, ar trebui sub supravegherea șefilor lor ierarhici, să fie constrânși a învăța pe țărăni principiile unei culturi raționale. Recompense în mod jeros distribuite acelor care ar fi făcut să se adopte în comunele lor o perfecționare a procedurii lor de cultură sau ar fi contribuit la realizarea unui progres, ar fi, cred, de un efect excelent. În sfârșit proprietari mari dintre care mulți au intrat deja pe calea aceasta, ar trebui să predice exemplul, să distribue țăranilor care lucrează pe moșiile lor, semințe alese, să-i învețe întrebându-se trioarelor să-i obicinuiască a substitui de exemplu, pentru cultura porumbului sau a grâului, cele mai bune varietăți în locul acelor pe cari le întrebunțează în mod tradițional.

Trebue, o recunosc, stăruință și timp. Am făcut experiență pe moșia pe care o cultiv eu și n'am isbutit a obișnui pe țărani să-și sulfateze sămințele spre a le feri de malură; ei au acceptat însă uzul triorului. Caut de cât-va timp să-i fac să adopte o varietate de porumb foarte precoce, care are imensul avantaj de a se coace de la începutul lunii August și întâmpin pentru asta mari greutăți. Aceasta e soarta tuturor acelor care au aface cu omeni din fire rutinari, neîncrezători, și cari nu acceptă o inovație, o schimbare la obiceiurile lor, de cât atunci când experiența a dovedit într'un mod absolut evident, utilitatea ei.

XV

Am arătat că o mai bună cultură și o mai bună utilizare de către țaran a celor 3.319.000 hectare de pământ arabil pe care le stăpânește ar avea de efect să îmbunătățească în mod simțitor situația sa și că evaluând pe puțin la 20 la sută sporul în cantitate și calitate a producției sale, aceasta ar fi ca și cum s'ar fi adăugat la domeniul său 660.000 hectare pe deasupra celor pe cari deja le posedă.

Trec acum la mijloacele practice prin care s'ar putea adăoga fără zguduiri și fără atingere la drepturile proprietății, alte sute de mii de hectare la acelea cari, prin efectul legilor anterioare, i-au fost deja date.

Trei serii de măsuri de ordine deosebite îmi par indicate pentru a ajunge la acest rezultat.

Mai întâi, trebuie să se dea înapoi țăranilor sau să se atribue celor în drept toate loturile provenind din legile de la 1864 până în zilele noastre, cari sunt posedate în mod ilegal de alții de cât aceia în mâinile cărora ar trebui să se afle în mod regulat.

Sunt după cum am spus-o, aproape în fie care comună un mare număr de loturi provenite fie din legea rurală, fie din legile pesterioare, cari sunt stăpânite de cârciumari sau de cămătari, în virtutea unor contracte de închiriere pe termen lung, cu plată anticipată a arendeii pe mai mulți ani, și chiar pentru toată durata contractului. Este evident că aceste preținse contracte de arendare nu sunt

alt-ceva de cât înstrăinări deghizate ale unor bunuri inalienabile, făcute în fraudă a legii.

Ne găsim în aceeași situație în Dobrogea unde sunt multe contracte de arendare fictive făcute pentru a eluda legile relative la bunurile emigraților și la obligația de reședință impusă cumpărătorilor de loturi vândute de Stat. În aceeași situație sunt numeroase vânzări cari au fost făcute în virtutea legii dela 1899.

Toate aceste legi, cari erau legi de colonizare, rezervau unei clase de cetățeni, adică cultivatorilor români, beneficiul unor vânzări de pământuri în condițiuni foarte favorabile și le impuneau în schimb obligația de a se stabili pe lotul care le căzuse în parte și să-l cultive ei însăși.

Or, violându-se aceste prescripții formale și în lipsa unei sancțiuni edictate într-un chip destul de precis, mai multe mii de loturi sunt stăpânite ilegal și pot fi reluate de Stat care ar dispune de ele potrivit cu scopul legii în favoarea țăranilor cari ar veni să se instaleze pe loturile lor și să cultive cu ajutorul familiei lor parcelele ce li se vor fi atribuit.

Această chestiune mi atrăsese atențiunea, de la sosirea mea la ministerul agriculturii și al domeniilor și aveam ferma hotărâre să procedez la o revizuire generală pentru a constata în toată țara numărul și întinderea loturilor astfel deturnate de la adevărata lor destinație, spre a le reda Statului și a dispune de ele în favoarea țăranilor cultivatori.

N'am vrut să întreprinz această lucrare, anul trecut, pentru următorul motivul pe care toată lumea îl va înțelege.

Ori ce măsură de acest fel jicnește numeroase interese. Reformele au această parte grea că atacând abuzurile pe cari sunt chemate să le stârpească, ating tot de odată și pe aceia care se folosesc de aceste abuzuri și trăesc din ele. Or, în 1906, eram în anul jubileului și al Expoziției; nu era deci oportun să întreprind în toate comunele rurale o anchetă care risca să provoace turburări în momentul în care noi aveam nevoie de pace și de liniște.

Instigatorii, amenințați în usurpările lor, s'ar fi pus să ațâțe turma supusă a oamenilor lesne crezători, ca să-i agite, sub diferite pretexte, pentru a paraliza acțiunea guvernului.

Vedeți cum au isbutit a ațâța populațiunea contra măsurilor salutare ale instituțiunei — mă mândresc că am luat inițiativa de a o înființa și deplâng amar suprimarea ei, — Casei de asigurare contra secetei. Această măsură de prevedere socială pentru care liberali marcanti mi-au adus laude și căreia dăduseră complecta lor aprobare, consistă în a cere fie-cărui cultivator, cap de familie, o cotizație de 5 lei pe an pentru Casa de asigurare.

Și cum redusesem într'adins cu 4 lei pe an în care intrau și zecimile, contribuțiunea personală a fie-cărui cap de familie, noul sacrificiu se ridica în totul la 1 leu pe an, în schimbul căruia asigurării trebuiau să primească gratuit, în caz de secetă, distribuirea porumbului necesar hranei lor și a familii lor, hrană pe care până acum ei o plăteau cu prețuri de secetă. Și iată că un prefect actual — regret să o spun — a îndrăsnit să cheme *birul foametei*, această cotizație destinată în caz de nevoe, a fi rambursată înzecită și care nu putea fi asimilată cu un impozit căci impozitul nu se înapoiază nici odată celui care'l plătește.

Azi, motivele de prudență cari m'au impedit, în 1906, de a întreprinde opera folositoare și necesară de a se anula contractele fictive de arendare ale loturilor inalienabile, aceste motive nu mai există. Criza a isbucnit — și știm cu câtă violență — și trebuie să profităm de acalmia care urmează, în general, aceste mari convulsii, pentru a lua repede și energie toate măsurile necesare ca să reintram în legalitate.

O lege se impune dar, care să declare nule de drept, ca făcute cu fraudă, toate învoelile de arendare cu termen lung a loturilor inalienabile, precum și plățile anticipate.

N'avem, în această privință, de cât să ne rapor-

tăm principiilor bine cunoscute ale codului civil în ceea ce privește contractele privitoare la bunurile minorilor sau bunurile dotale

Pentru viitor, se poate lua pentru aceste loturi precauțiuni mai riguroase în lege, să se declare, spre pildă, nul de drept ori ce contract pe mai mult de 3 ani și orice plată anticipată a arendei pentru mai mult de un an.

E loc să se procedă la o revizuire complectă a tuturor loturilor cari au fost vândute de Stat fie în Dobrogea fi în România de dincoace de Dunăre, sub condițiunea ca beneficiantul să se stabilească pe lotul lui și să-l cultive. Fiind că după cum am spus o sancțiunea legilor actuale nu este suficientă, trebuie, printr'o dispozițiune nouă, să se declare excluși deadreptul toți cei cari nu s'au stabilit pe loturile lor în timpul fixat și să se dea administrațiunei dreptul de a re-entra în posesiune pe cale administrativă, fără formalități judecătorești, a tuturor loturilor aicăror titulari s'ar găsi în aceste condițiuni, fără a ține socoteală de contractele de arendare sau de cesiunea ce ar fi făcut-o în favoarea altora care, n'ar avea nici un motiv legitim de a se plânge pentru că știau foarte bine că devenind proprietari sau arendași ai acestor loturi ei violau pe față o lege de ordine publică.

Nu am date precise asupra numărului loturilor pe cari Statul ar putea astfel să le reia pentru a le reda adevărata lor destinație. Dar nu cred să mă înșel estimând la zeci de mii de hectare întinderea terenului posedat ilegal. O anchetă urgentă în toată țara asupra acestei chestiuni importante se impune fără îndoială.

Motivele de prudență de cari am vorbit mai sus și cari făceau ca toate guvernele să ezite a lovi în plaga socială a înmulțirii cârciumelor în comunele rurale, ne mai existând, e timpul de asemenea să profităm de liniștea răscumpărată cu sângele românesc ce s'a

vărsat, pentru a lua măsurile necesare și a înfrâna răul; adică să desființăm un mare număr din aceste cârciumi, să nu mai lăsăm libertatea absolută de a deschide cârciumi noi, să armăm autoritatea guvernamentală cu dreptul de a le închide, poate chiar să stabilim, în folosul comunelor, monopolul cârciumelor, despre carea fost vorba de mai multe ori, și să facem o lege care să lovească de nulitate toate datoriile către cârciumi precum este pentru cele de joc.

XVI

După ce Statul va fi făcut să reintre în posesiunea sa pământurile posedate pe nedrept și cu ajutorul cărora el ar putea îndestula mai multe zecimi de mii de familii de adevărați cultivatori, se va putea proceda în folosul țăranilor agricultori, la vânzarea moșiilor mari cari sunt încă în posesiunea Statului.

Cele 453.000 hectare cari formează patrimoniul marilor instituțiuni de bine-facere, instituțiuni pe cari generozitatea și milostenia strămoșilor noștri le-au înzestrat în mod atât de bogat, vor putea de asemenea servi aceluiași scop: adică de a spori pe cât posibil mica proprietate, în așa mod în cât să dea satisfacție la cea ce este legitim în dorința țăranilor de a dobândi pământ, fără a aduce atingere principiului respectului proprietății și fără a intra pe calea primejdioasă a măsurilor cu caracter socialist sau comunist.

Pentru bunurile domeniiale, nimic mai simplu; Statul, proprietar al unor imense întinderi, liber de a dispune de ele cum voește, se silește a înmulți numărul micilor proprietari, într'o țară unde marea și foarte marea proprietate ocupă o suprafață foarte considerabilă. Pe acest principiu este bazată legea din 1889.

Pentru instituțiile de bine-facere, chestia este mai delicată. Va fi poate o discuție pentru acelea dintre moși care au fost legate sub condițiunea expresă de nu fi nici odată alienate, cu toate că se poate admite că Statul modern ar fi în drept a nu lăsa

în mod indefinit în afară de comerț și de circulație întinderi de pământ atât de vaste. În tot cazul, pretutindeni unde nu se va întâmpina această dificultate, se va putea procedea la vânzarea bunurilor de mână moartă în favoarea țăranilor. Prețul vânzării va fi plasat în valori sigure, al căror venit ar servi aceluiași scopuri ca și arenzile domeniilor actuale ale Eforiilor.

Dar — și aci este un punct capital — vânzările de făcut în viitor cu scopul pe care îl indicai, ar trebui să fie bazate pe principii noi, cu totul diferite de acelea cari au predominat până acum în această materie.

Ca ministru al domeniilor, am aplicat legea din 1889 asupra vânzării în loturi mici a domeniilor Statului țăranilor și am putut vedea gravele inconveniente pe cari ea le prezintă.

Fiind-că această lege este bazată pe principiul distribuției, pe cale de tragere la sorți, a micilor loturi de egală întindere (5 hect.) cu preț plătit prin anuități în 60 de ani, fără nici o distincție între țăranul sărac și țăranul bogat, între cel harnic și cel lenș, fiind-că ea nu cere plata cel puțin a unei fracțiuni din preț ori cât de minimă ar fi ea, rezultă de aci mai întâi că, pentru fiecare moșie pusă în vânzare în loturi mici, numărul cererilor excedează în totdeauna într'un mod enorm pe acela al loturilor disponibile.

Astfel mi s'a întâmplat, de exemplu, a avea 3000 de cereri pentru o moșie a cărei întindere nu permitea a stabili de cât 400 sau 500 loturi. Tot timpul cât a operat comisiunea însărcinată de a dresa listele aceluia cari ar fi a miși a participa la tragere și a verifica titlurile lor, era o efervescentă și o agitație extraordinară în spirite. Judecați starea de suflet a aceluia cari, după mai mulți ani de așteptare, se vedeau înlăturați de șansele sortului. Pentru 500 sau 600 aleși, rămâneau 2 sau 3000 nemulțumiți, așteptând o nouă împărțire. Dacă nu se afla în regiune vre un alt domeniu al Statului, cine se poate mira că iei să fi ascultat pe aceia cari le desemnau, pentru o

operație de același soi, pământul proprietarului vecin ?

Dar afară de asta, precum am arătat-o deja, soarta favoriza adesea pe acei cari meritau mai puțin sau pe acei cari nu erau capabili de a cultiva lotul care le eșise la sorti. De acolo marele număr de țărani beneficiari de loturi cari nu s'au conformat dispozițiilor formale ale legii și nu s'au instalat pe lotul lor, ci l'au închiriat pe preț de nimic unor speculatori.

În fine egalitatea absolută a loturilor de 5 hectare pentru țăranul care n'are copii ca și pentru acela care are 5 sau 6, inalienabilitatea aproape absolută a parcelelor vândute, toate acestea prezintă inconveniente pe cari le-am semnalat deja de la începutul acestui studiu, adică obstacolul la selecțiunea și la constituirea proprietății țărănești mijlocie a cărei lipsă se resimte atât de mult în țara noastră.

Trebue dar să plecăm de la alte principii, și iată, după mine, cari ar fi bazele raționale ale unei legi pentru vânzarea în mici loturi din cea ce rămâne din domeniile Statului și din domeniile instituțiilor de bine facere.

Trebue întâi să se renunțe la chimera egalității oarbe și absolute. Pentru cutare țăran care n'are de cât unul sau doi copii, un lot de 5 hectare poate va fi suficient; pentru acela care are 5 sau 6, copii dela prima generație, problema va fi pusă din nou.

Trebue dar mai întâi să se stabilească un oare care număr de loturi de întindere mai mare, destinate țăranilor având mai mult de 3 copii, și mai cu seamă să se pue cea mai mare parte a loturilor, mici sau mari, la licitație după principiul următor :

Nu se va da preferință aceluia carear propune prețul cel mai ridicat, dar aceluia care ar oferi să plătească îndată cea mai mare porțiune din prețul vânzării. De exemplu, pun în vânzare 50 loturi de 10 sau 12 hectare a 900 lei hectarul (prețul ar fi fixat după valoarea pământului în diferitele regiuni ale țării), cu obligația de a plăti îndată un minimum de 20 la

sută din preț. Concurenții oferă de a plăti unii 25 alții 30, alții chiar 40 la sută. Se va da preferință celor cari ar oferi mai mult.

Acest sistem are un foarte mare avantaj; se începe deja opera selecțiunei. Țăranul care a vărsat câte-va mii de lei ca acot al lotului său, se va duce de sigur să se instaleze acolo și nu se va expune ca să fie scos din el. Experiențele făcute de Franța, de o jumătate de secol în Algeria și în celelalte posesiuni, au demonstrat până la evidentă că colonizarea nu reușește de cât acolo unde colonul are deja un mic capital cel angajează în exploatare. Din contra, concesionarii cu titlu gratuit, cărora li se dă pământ, ustensile, casă, au dat totdeauna un contingent considerabil de oameni improprii la cultură, descurajându-se lesne și părăsind concesiile lor.

Plata cu anticipare a unei părți din preț, are încă avantajul de a da siguranța că cumpărătorul lotului va putea să se achite cu înlesnire, chiar în caz de recoltă rea, de anuitățile ce rămâne dator Statului, fiind-că ele nu vor reprezenta de cât o parte din valoarea lotului, cea-laltă fiind deja plătită.

Sumele astfel vărsate cu anticipație, ar constitui un fond prin mijlocul căruia Statul ar putea, cum proiectasem, să cumpere moșiile particularilor, puse în vânzare forțată, astfel ca să poată reconstitui în parte domeniul său și împinge mai departe opera sa.

XVII

După ce s'ar satisface cererile aceloră cari pot să cumpere loturi mai mari plătiind de la început, cu bani, o parte destul de însemnată din preț, o altă porțiune din moșiile Statului ar putea să fie atribuită în loturi mai mici țăranilor mai lipsiți de mijloace. Dar și aici, pentru a evita îngrămădirea și a avea siguranța că se tratează cu cultivatori serioși, ar trebui, cred, să se ceară cel puțin 10 la sută din preț în bani numărați.

Trebue să se renunțe la regula absurdă care privează de folosința legii pe toți acei cari posedă chiar un pogon de pământ și să se profite de aceste vânzări pentru a se remedia în parte la îmbucătățirea vechilor loturi dela 1864 și din legile posterioare, îmbucătățire produsă prin împărțirile pe cale de moștenire în timpul celor 40 ani din urmă.

Iată cum s'ar proceda :

Să presupunem patru moștenitori, posesori fie-care ai unui sfert din lotul primitiv de 5 hectare. Doui dintre ei cedează partea lor celorlalți doi și cumpără noi loturi vândute de Stat. Se micșorează debitul lor cu o valoare corespunzătoare aceleia a hectarelor pe cari le-au cedat fraților lor și Statul debitează pe aceștia cu o sumă echivalentă.

Eu supusesem această idee, la 1889, miniștrilor de atunci, cu prilejul discutării legii pentru vânzarea domeniilor Statului în mici loturi, la țărani

S'a socotit că aceasta ar complica prea mult proiectul care era bazat pe alte principii și am renunțat

la propunerea unui amendament care n'ar fi avut sorti de a fi primit.

Loturile atribuite din nou și cele vândute în virtutea legilor anterioare, nu trebuie să fie protejate de inalienabilitatea de cât într'un mod limitat.

Este poate aci o dificultate constituțională pe care nu o găsec greu de înlăturat, de oare ce Constituția revizuită la 1884 n'a avut cred, alt scop, decât să prelungească inalienabilitatea edictată la origină, să o întinză la vânzările cari s'ar face în viitor, dar nu ca să îi schimbe caracterul și să o facă absolută.

Or inalienabilitatea, așa cum o stabilise Kogălniceanu, nu se aplica la vânzările dintre țărani. Cred deci că e bine să se revie pur și simplu asupra acestei chestiuni importante, cu dispozițiile următoare: vânzarea, schimbul, donația, etc. sunt absolut libere între țărani cultivatori,—ceea ce exclude posibilitatea de a vinde marilor proprietari, arendașilor, intenșilor, micilor funcționari veniți dela orașe și permite, din potrivă, cesiunea dela cultivator la cultivator, făcând ast-fel posibilă selecțiunea naturală de care am vorbit atât de des în cursul acestor studii.

Nu e nici o dificultate serioasă pentru a defini unde începe și unde sfârșește țăranul. N'avem decât să luăm listele acelora cari au fost făcuți proprietari prin legea de la 1864 (tabela litera A) cari există în toate comunele rurale și la ministerul de finanțe, precum și registrele stărei civile. Urmașii și știlor clăcași rămași cultivatorii vor forma deci categoria acelora cari vor putea să cumpere mici loturi inalienabile. Se poate adăoga la aceștia și aceia care, cu prilejul legilor posterioare pentru noi distribuții de loturi — legea dela 1879 asupra însurăștelor, legea din 1889 asupra vânzării în loturi mici a moșiiilor Statului — au fost înscriși de diferitele comisiuni pe listele celor chemați să participe la beneficiul acestor vânzări, fie că au fost fie că n'au fost favorizați de norocul tragerei la sorti.

Ar fi o măsură prudentă de a se refuza circums-

rului, chiar dacă el intră întruna din aceste categorii, dreptul de a cumpăra loturi inalienabile.

O dispoziție, pe care o cred politicește bună ar trebui să permită Statului să vândă loturi dela 10 la 15 hectare preoților și învățătorilor sătești cerîndule dinainte numai o mică parte din prețul hotărât și plătînduse de rest prin mijlocirea reținerilor asupra salariului lor.

Învățătorul și preotul, posesori ai unei mici moșii, ar putea mai întăiu să răspândească în jurul lor preceptele unei culturi raționale și să devină astfel propagatorii folositori ai progreselor agriculturii printre țărani în mijlocul cărora trăesc și asupra cărora exercită o influență de care mulți s'au folosit într'un chip ale cărui triste consecințe le vedem cu toți. Mai mult. Posesiunea de mici proprietăți ar fi de un mare ajutor pentru preoții noștri, în deobște împovărați de familie, iar învățătorii, deveniți astfel stăpânii unui pămînt cumpărat și plătit din munca lor, ar fi cred, mai puțin accesibili mișcărilor periculoase a căror desvoltare a favorizat-o în dăstul mentalitatea lor de proletari intelectuali.

În sfirșit constituirea, cu încetul a proprietății mijlocii, ai cărei posesori ar trebui să recurgă la munca brațelor altora—căci o singură familie n'ar putea să cultive întinderi de mai multe zecimi de hectare— ar avea marele avantajiu de a face posibilă o oare-care concurență în condițiunile făcute de marea proprietate pentru muncitorii agricoli.

Cutare țaran care n'a putut să se învoească cu arendașul sau cu proprietarul mare, va putea să se angajeze la preot la învățător sau la vecinul setu îmbogățit și care și-a rotunjit peticul de pămînt.

XVIII

Măsurile de cari am vorbit până aci vor avea cafect de a face să treacă destul de repede în mâinele țăranilor cea ce rămâne din domeniul Statului, precum și bunurile de mână moartă posedate de instituțiile de bine facere.

Bine înțeles că nu e vorba de cât de pământurile arabile, toate pădurile trebuind să fie cu îngrijire rezervate și să rămâe în posesiunea Statului și a Eforiilor. Nu numai că ele trebuie să rămână, dar eu sunt de părere ca Statul să întrebuinteze o parte din sumele pe care le va încasa, în urma înstreinărilor bunurilor la care va consimți în favoarea sătenilor pentru a-și întinde domeniul său forestier și pe cât e posibil, sa rescumpere de la obștile sătești pădurile pe care ele le posedă în indiviziune și pe care le-au adus într'o stare vrednică de plâns.

Pregătisem toamna trecută un proiect în acest sens pe care voiam să'l fac să treacă în parlament în ulla sesiune. Evenimentele pe care la cunoașteți au împedicat realizarea ideii mele dar proiectul e gata și sper că guvernul actual îl va relua și va face să fie votat în prima sesiune a viitorului parlament.

Am întreprins, de anul trecut, o mare lucrare, secarea zonei inundabile a Dunărei. Este o operă grea și de lungă durată. Sunt acolo mai multe sute de mii de hectare de pământ admirabil care vor fi, pe măsură ce vor înainta lucrările, date cultivei. Se

va găsi acolo o nouă rezervă în vederea unor noi vânzări de făcut în folosul țăranilor.

Toate măsurile pe care le-am indicat până acum dacă vor fi aplicate întrun mod rațional și inspirat de adevăratele principii, vor avea efecte multiple; vor chema un număr din ce în ce mai mare de cultivatori, capi de familie, la binefacerile proprietăți mici vor remedia în parte la îmbucătățir. a care s'a produs după 1864, a loturilor succesiv concesdate celor 900 de mii de familii de țărani cari le posedă acum; vor permite constituirea unei proprietăți țărănești de întinderea variabilă care să se ridice d'asupra nivelului micii proprietăți și, prin urmare, prin înființarea acestei clase intermediare între cele două clase extreme pe care le avem acuma vor ajuta la desăgregarea blocului țărănesc.

Trec acum la măsurile proprii să înlesnească fără violență și fără atentat la principiul superior al respectului dreptului de proprietate, dezagregarea progresivă a blocului proprietăți mari.

O primă cauză a și început această operă și din fericire, ea și-a produs efectele în acești 40 de ani, cari au fost pierduți din alte puncte de vedere: vreau să vorbesc de legea noastră asupra succesiunilor care reproduce în mod fidel dispozițiunile democratice ale codului Napoleon. Trebuie să notăm că, cu moravurile românești, foarte deosebite în acest punct de moravurile franceze, efectul legii succesoriale se produce cu mai multă repeziciune și mai energic la noi decât în Franța. Noi suntem încă țara familiilor numeroase și cunosc averi cari, concentrate acum 50 de ani într'o singură mână, au ajuns deja la a doua generație, să fie sub împărțite în câte două-zeci și cinci sau treizeci de părți. Aceasta e deci o primă rațiune care nu va lăsa să dăinuiască multă vreme moștile imense ca acelea care mai există încă și azi în număr destul de mare. Este vădit că se operează de asemenea concentrări de averi; dar în foarte marea majoritate a cazurilor, mișcarea se produce în sens invers și această mișcare tinde la fracționare.

Însă fracționarea produsă de legea succesorală produce efectele sale într'o sferă deosebită de aceea a țăranilor și ceea ce ar trebui să căutăm ar fi ca o parte din marea proprietate teritorială să poată fi cumpărată de către țăranii harnici și economi—ceea ce de 40 de ani încoace n'a avut loc.

Or, e un fapt de natură să isbească pe ori cine își îndreptează gândul asupra problemelor sociale și economice care se pun în România. Marea proprietate teritorială e grevată de sarcini considerabile care apasă greu asupra ei. Lăsând la o parte ipotecile constituite în folosul particularilor, noi știm că cifra totală a datoriilor către Creditul funciar rural trece de 256 milioane. Notați că fiscal, pentru plata impozitului fonciar, nu ține nici o socoteală de datoriile care apasă pe proprietatea rurală. Astfel proprietarul care varsă jumătate din venitul său Creditului, pentru a achita anuitățile datoriei sale, plătește impozitul fonciar asupra totalității veniturii de și, în realitate, el nu se bucură de cât de jumătate.

Adesea proprietarul a 1000 de hectare de pământ, dacă privești lucrurile de aproape, e proprietar numai pe 500 sau 600 hectare, valoarea restului fiind cotropită de o datorie care nu va fi stinsă de cât peste 40 de ani.

Această situație, deja puțin avantajoasă în timp normal, poate să se agraveze de odată în urma unei serii de recolte rele cari pun, precum am văzut în 1899 și 1900 pe proprietari în imposibilitate de a și plăti anuitățile și îi expun mai întâiu la depozitare și apoi la expropriere. Ei bine, am ferma credință că ar fi de mare folos pentru mulți proprietari împovărați, ca în loc de a se încăpățâna să păstreze o proprietate mai mult nominală de cât efectivă, să sacrifice o fracțiune pentru a degreva restul, sau în total sau în mare parte. Se află în multe regiuni ale țării, în Oltenia, în județele vecine de Dunăre, un mare număr de țăranii bogăți care ar putea să cumpere fracțiuni din moșiile ipot:-

ate la Creditul fonciar și să ajute ast-fel la degrevarea părții care ar rămâne în mâinile vechiului proprietar.

Cela ce a lipsit până acum a fost o instituție și dispozițiuni legislative cari să facă posibilă o operație în felul acelei pe care am indicat'o. Ne rămâne acum să examinăm cum s'ar putea ajunge la rezultatul pe care 'l am în vedere, care ar fi, cred, favorabil pentru toată lumea, atât pentrumarii proprietari apăsați de datorii cât și pentru țărani.

XIX

Diverse combinații pot fi găsite pentru a atinge scopul pe care l-am indicat: adică a permite proprietarului unei moșii ipotecate la Creditul fonciar să vândă țăranilor bogați o parte din domeniul său pentru a degreva restul.

Asupra acestei chestiuni e de făcut un studiu serios și aprofundat și eu caut să dau aci numai indicațiuni generale, fără să am pretenția de a veni cu un proiect de lege complet stabilit și desăvârșit pînă în cele din urmă amănunte ale lui.

Banca agrară propusă de amicul și fostul meu coleg d. Take Ionescu poate să servească de instrument pentru operațiunile de această natură, fără a mai vorbi de celelalte genuri de afaceri care tind la acelaș scop și sunt de asemenea prevăzute în proiectul de lege al fostului ministru de finanțe.

O altă combinație posibilă ar fi bazată pe intervenția directă a creditului fonciar rural, a cărui lege constitutivă și statute trebuie să fie modificate în consecință.

Această instituție ar putea să se înțeleagă cu proprietarii doritori de a se libera în total sau în parte după ce s'a asigurat că poate găsi un număr suficient de țărani cari să aibă voința și mijloacele de a cumpăra o fracțiune din moșie, — fie dintre cei stabiliți pe acea moșie fie locuitori din alte comune.

În acest caz proprietarul ar ceda, de exemp. societății Creditului fonciar o treime sau un sfert din

proprietatea sa pentru a degreva moșia în total sau în parte.

Creditul fonciar ar revinde apoi, în loturi de diferite valori și absolut individuale, suprafața care ar fi devenit proprietatea lui.

Pentru a înlesni cumpărarea țăranilor cultivatori ar trebui să se facă o abatere de la rigoarea regulilor impuse actualmente creditului fonciar, cari cer ca împrumutul acordat debitorului acestei instituții să nu treacă nici odată peste valoarea jumătății imobilului ipotecat. Ar trebui, cred, să se mulțumească cu 40 sau poate cu 35 la sută ca garanție, datorită către Credit putând să se ridice, pentru aceste mici loturi, la 60 sau chiar la 65 la sută din valoarea lor.

Pentru a se compensa riscurile mai considerabile cari rezultă pentru Societatea creditului dintr'o operație făcută în aceste condiții, ar trebui mai întâi să se înarmeze Creditul fonciar, pentru perceperea ratelor ce i se cuvin cu legea de urmărire a Statului; afară de aceasta fiind-că regularitatea plății cupoanelor, depinde de regularitatea încasării ratelor cred că Statul ar putea, în limita micșorării siguranței care ar rezultă din împrumuturile proporțional mai mari ce s'ar acorda pe părțile de moșii liberate prin achitarea datoriei către Credit, și, că Statul ar putea să dea garanția sa Creditului fonciar rural. Să luăm de ex. un împrumut de 1.000 lei. După statutele actuale, Societatea este garantată printr'o ipotecă de o valoare îndoită, adică de 2000 lei. În sistemul meu, pentru micile loturi vândute țăranilor de Credit, creanța sa, asupra acestui imobil de 2000 lei se va ridica la 1200 sau 1300 lei; adică, siguranța Societății va fi mai slabă cu 10 sau cu 15 la sută. Statul ar garanta deci în aceeași proporție creanța Creditului rural, ceea ce ar menține soliditatea absolută a valorilor emise de această instituție și încrederea întemeiată pe care ele o inspiră publicului.

Un principiu esențial, de la care n'ar trebui să se facă nici o abatere, este de a nu pune pe Creditul fonciar

față de colectivități de 300—400 de țărani, vânzându-le în bloc și făcându-i responsabili în mod solidar, pentru plata anuităților. Am sem. alat altă dată în Senat, în ședința dela 30 Ianuarie 1904, pericolul grav care ar rezulta dintr'o asemenea situație. «Până în prezent ziceam, Creditul fonciar n'a avut aface de cât cu simplii particulari. In caz de neplată nimic mai ușor de cât deposedarea și exproprierea debitorului întârziat. Dar, adăogam eu, când veți avea aface cu o colectivitate compusă din mai multe sute de țărani cari nu vor plăti anuitățile ler, veți intilni o dificultate dintre cele mai grave. Și băgați de seamă să nu fiți nevoiți, la un moment dat, pentru a deposeda o comună întregă compusă din mai multe sute de familii, de a escorta agenții tribunalului cu escadroane de călărași sau cu batalioane de dorobanți!»

Ar trebui deci în mod absolut să se vândă în loturi individuale [și să se stabilească compturi personale, pentru ca cultivatorul harnic și exact să nu se vadă amenințat cu deposedarea, fiind-că vecinul său leneș și neglijent nu și a achitat datoria, cum e cazul pentru proprietățile indivize, după statutele actuale ale Creditului fonciar.

Va trebui încă să se pue multă grijă de a menține în mod ferm principiul că vânzările de parcele din moșiile ast-fel dobândite de Creditul fonciar nu sunt rezervate exclusiv locuitorilor din comuna în care se află moșia.

O măsură absolut indispensabilă ar consista în a declara că pe viitor orice comună în care s'ar fi comis crime agrare (devastări, luări în posesiune prin violență, incendii, asasinate, etc.) ar fi exclusă pentru o perioadă de cel puțin cinci-spre-zece sau două-zeci de ani de la beneficiul aplicării acestor dispozițiuni-

Banca agricolă și Creditul financiar ar ajuta în acest mod desagregarea fără violență a proprietăței mari; ar face în definitiv, opera faimoaselor Bando

negre care în prima treime a secolului XIX, în Franța au contribuit în mod atât de puternic într'un scop de speculație pură, la îmbunătățirea proprietății mari cumpărând multe moșii mari și vânzându-le cu beneficii, în loturi mai mici, țăranilor doritori de a deveni proprietari sau de a-și rotunji patrimoniul lor.

Ast-fel sunt, într'un mod foarte general și foarte sumar, ideile și proiectele pe care le crez de natură să aducă încet încet o îmbunătățire însemnată în condițiunea clasei rurale din România.

O altă serie de măsuri se vor impune pentru a împedica în viitor periculoasele efecte ale propagandei nepedepsite a teoriilor anarhice printre toate clasele societății.

XX

Măsurile de cari am vorbit mai sus tind, după cum s'a văzut, unele ca să asigure pe viitor menținerea ordinii la țară printr'o reprimare repede a orîi cărei încercări anarhice, înainte ca ea să fi avut timpul de a se întinde. Prin altele, se va căuta a se da populației rurale o mai bună administrație și o mai bună justiție și a o proteja contra relei credințe și a înșelătoriilor în executarea contractelor agricole. Altele în fine vor tinde să înleznească țăranilor dobândirea proprietății pământului, fără spoliere și mai ales făcând din această achiziție recompensa muncii, a economiei, a efortului individual și nu o repartizare oarbă a unui număr oarecare de hectare făcută tuturor fără deosebire, precum din nenorocire e visul celor mai mulți dintre țărani noștri, amăgiți de făgăduelile celor cari le vorbesc de atâta vreme de dreptul la pământ.

Este evident că aceste măsuri și altele încă, inspirându-se de aceleași principii, cari pot să fie combinate și propuse, nu pot să și producă efectele lor salutare nici imediat, nici complet. Numai partidele revoluționare pot să aibă pretenția de a rezolvi dintr'o dată, prin măsuri generale cu un efect imediat, marile chestiuni sociale. În acest caz formula e lesne de găsit, dreptul la pământ. Pentru a eși din nedeslușit și din generalități, această formulă în practică nu poate să însemneze de cât aceasta : a lua de la

aceia cari posedă mai mult decât alții, pentru a da celor cari n'au destul. Tot acelaș lucru s'ar face chiar dacă nu se depozitează proprietarul ci i s'ar impune să închirieze țăranilor moșia sa în total sau în parte, în anume condiții fixate de lege.

Dacă nu voim să ne resemnăm la măsuri nedrepte periculoase, trebuie să ne zicem că numai timpul și acțiunea treptată și binefăcătoare a unor legi înțelepte pot să îmbunătățească încet, încet condiția țăranului, care, de altfel, e departe de a fi așa de ticăloasă cum este descrisă de unii, precum cred că am demonstrat-o la început.

Dar nu-i de ajuns să menținem ordinea materială. Dacă propaganda anarchistă provoacă în scurt timp și într'un chip periodic turburări noi, acțiunea lentă a legilor sociale ale căror principii le-am schițat, nu vor ajunge nici odată să și producă efectele binefăcătoare. Statul român nu mai poate deci să rămâie dezarmat față de propaganda anarchică de care nu ne-am neliniștit în deajuns, pentru că eram obișnuiți, de ani îndelungați, să vedem evaporându-se în vorbe și în declamații efectul predicilor celor mai violente și ai provocațiunilor celor mai odioase.

Atât timp cât cercul acelora cari se ocupau cu chestiuni politice sau sociale era restrâns, pericolul nu apărea și, la drept vorbind, nu era tocmai considerabil; dovadă e că, cu toate violențele ne mai auzite ale presei noastre și deprinderea ei de a prezenta poporului pe oamenii politici ca trădături, vânduți, mizerabili, asasinatul politic era aproape necunoscut în țara noastră.

Dar se predică țăranului ura socială; i se înfățișează marele arendaș sau marele proprietar ca un dușman al său, ca un spoliator, îl încredințează că are drept la pământul stăpânit de acesta.

De la gând la fapt nu e departe la țăranul nostru și vedem de odată, în partea cea mai prosperă a țării și într'un an de belșug, lumina sinistră a incendiilor

intinzându-se pe mai multe sute de chilometri ca în urma unei năvăliri a barbarilor.

Ei bine; trebuie să avem curajul ca să împiedicăm în viitor libera propagare a doctrinelor pernicioase cari au făcut în câmpiile noastre atâtea ruine numai în câte-va săptămâni, câte ar fi putut să facă un războiu strein purtat pe teritoriul nostru. Trebuie să sfârșim prin a înțelege că sunt vorbe otrăvite, care, în anumite momente, ucid mai multe victime de cât gloanțele sau obuzele și, că pericolul e mare acolo mai ales unde tineretul este infectat de aceste doctrine antisociale și unde educatorii poporului îi propovăduiesc violența și atentatul la drepturile altuia.

Trebuie ca studenții noștri să înceteze de a putea fără pedeapsă să fomenteze desordine și să se facă agenți ai revoluției sociale la țară. Trebuie să lovim fără milă pe acei dintre institutori cari predică răscoala, și sunt instigatori sau complici ei. E de trebuință pentru aceasta să revedem toate legile noastre asupra învățământului public și să căutăm— reformă a cărei necesitate o recunosc de multă vreme toți oamenii luminați să sleim izvoarele proletariatului intelectual și să îndreptăm tinerimea către profesii cinstite și lucrative.

Trebuie în sfârșit ca jurații noștri să-și dea seamă de importanța misiunii cu care Constituția 'i-a investit, să înceteze a confunda libertatea cu licența și să înțeleagă în fine că o țară nu poate să rămâie cum a făcut a noastră până în prezent, sub regimul impunității absolute asigurată celor mai odioase și mai primejdioase provocări. Până acum trăiam cu ideea că totul se petrecea în vorbe. Acum, când faptele au urmat cuvintele, trebuie să recunoaștem că e timpul să schimbăm metoda.

Fie ca vederea ruinelor îngrămădite în cele mai bogate județe ale României și lumina incendiilor cari au nimicit în câte-va zile rodul unor îndelungați ani de muncă, să lumineze conștiința oamenilor noș-

tri de Stat, a magistraților noștri, a juraților, a tuturor aceluia cari au sarcina de a veghea la menținerea ordinii sociale în această țară și de a împiedica să se întoarcă la barbaria și la sărăcia din care a eșit printr' o sfortare minunată în spațiul unei vieți de om.

Invoelile agricole

I

În seria de articole pe care am consacrat studiului chestiunii agrare și cauzei revoltelor cari au acoperit de ruine o mare parte a țării, am afirmat că cauza adevărată a răscoalei nu a fost, cum se susține fără încetare, mizeria țăranului și exploatarea, a cărei victimă ar fi el, din partea proprietarilor și arendașilor lacomi și fără scrupule.

Între alte dovezi relevam faptul că revolta a fost dintre cele mai violente în cele două județe Vlașca și Teleorman, care se numără tot mai printre cele mai bogate ale României și printre acelea în care situația țăranilor este cea mai prosperă și în care invoelile agricole sunt cele mai avantajoase.

Pentru a aduce mai multă lumină în această gravă chestiune crez de folos să analizez invoelile agricole care erau în vigoare pe câteva dintre marile proprietăți în care țăranii au jefuit și dărâmat casele proprietarilor, au ars magaziiile și au săvârșit chiar asasinate.

Se va vedea dacă, într'adevăr, mizeria și condițiile exorbitante care le-ar fi fost impuse sunt adevăratele cauze ale actelor de violență la cari ei s'au dat.

Pentru multe persoane care raționează asupra chestiunii agrare fără să cunoască adevăratele elemente

ale problemei și mecanismul muncii câmpului la mării proprietari, e necesar să explicăm în linii generale care sunt bazele învoelii dintre marele agricultor, proprietar sau arendaș și țărani mici proprietari care lucrează ca muncitori agricoli pe moșia sa¹⁾.

*
* *
*

Principiile acestor contracte (invoelile agricole) sunt esite chiar din forțalu crurilor și din condițiunile economice în care se găsește și se va găsi încă multă vreme România.

De o parte un proprietar posedă, presupun, 1000 hectare de pământ arabil; de altă parte, e o aglomerare de mai multe sute de țărani, aproape toți proprietari a unei bucăți de pământ de 3, 4 sau 5 hectare (în mijlociu, după ultima statistică, 3 hectare 39 arii de familie).

Țăranul cap de familie nu muncește singur; femeia lui — asta spre onoarea bravelor țărance române — îl ajută în toate lucrările mari, ori cât ar fi de anevoioase, la prășilă și la sapa porumbului, la seceră, la treerișul cerealelor, la culegerea porumbului. Tot așa feciorii și fetele, îndată ce au vârsta de muncă și cât timp n'au devenit capi de familie prin căsătorie, se ocupă cu tatăl lor. Se poate deci socoti, în mijlociu, de familie, de la 3 până la 4 persoane care lucrează la câmp.

Este evident că o familie de 3 sau 4 muncitori, având 2 câte odată 4 boi de plug, ar rămâne neocupată cel mai mult timp dacă s'ar mărgini să cultive bucata de 3 sau 4 hectare, adesea ori și mai mică, care este proprietatea ei. De altă parte, proprietarul mare, dacă ar vrea să cultive singur, cu propriile sale pluguri, vite de muncă, și argați, cele o mie hectare pe care le posedă, s'ar vedea obligat să

1) Vorbesc aci de contractele din Valachia. În Moldova sistemul e cu totul altul și relațiile dintre proprietari și țărani sunt întemeiate pe principii deosebite.

angajeze un capital considerabil pentru cumpărarea de numeroase unelte pentru arat, pluguri, sipe, etc. sute de vite de muncă pentru a cultiva pe seama sa și numai cu mijloacele sale întinderi atât de considerabile, pe când plugurile, vitele de muncă și brațele a sute de țărani ar rămâne neocupate în cea mai mare parte a timpului ¹⁾

Proprietarul sau marele arendaș, în Valachia, se adresează deci țăranilor stabiliți în vecinătatea proprietății sale și o cultivă cu ajutorul lor în condiții pe care le voi arăta în ce au mai esențial.

Din 1000 hectare, de pildă, el păstrează pe seama sa o parte oare-care, 300 sau 400; restul, îl dă spre cultivare țăranilor ale căror principale condițiuni sunt acestea: Țăranul îi dă o parte din recoltă făcută pe pământul pe care l'a primit, o pătrime sau jumătate (dijma) — ceea ce în Franța se cheamă contractul *à part de fruits* — și pe deasupra se angajează să muncească, pentru arendaș sau proprietar o oare-care întindere de pământ pe partea din moșie pe care acesta o cultivă pe seama sa.

Această proporție variază după localități și împrejurări. Ast-fel, în unele cazuri, pentru 4 pogoane (2 hectare) pe care le primește țăranul, el trebuie, pe lângă *dijmă*, să muncească un pogon (adică o jum. hectar) pentru proprietar. Alte ori, pentru 3 sau 2 pogoane pe care le primește el să obligă să muncească unul. Condițiunile se schimbă firește după localități. Acolo unde întinderea de cultivat este mare și unde sunt puține brațe, proprietarul se mulțumește cu dijma mai mică și cere în schimb mai multă muncă: de pildă 1 pogon de muncă pentru 3 date țăranului. Aiurea, unde e puțin pământ și brațe multe e din potrivă: dijma e mai ridicată: din 5 două sau una și una; dar în schimb se cere mai puțină muncă.

Pe lângă aceasta, marele proprietar sau arendaș

1) Acesta este sistemul cel mai răspândit în Moldova și faptul că, în aceasta parte a țării, țăranii sunt mai săraci și că proprietarii s'au ruinat adesea, demonstrează inconvenientele lui.

pune la dispoziția țăranilor pentru hrana vitelor lor o oare-care întindere de islaz (imaș) pe prețul unei sume anuale de fie care cap de vită. Și aici găsim foarte mari variații de preț. În oare-care părți erbăritul este de 5 sau 7 lei pe an și de cap de vită mare (dela 60—70 bani de oae); aiurea se ridică la 10, 12 și chiar la 15 lei de cap.

În sfârșit țăranul care se angajează în aceste condiții se mai obligă să facă un oarecare număr de zile de muncă, fie cu palmele fie cu carul.

Acestea sunt condițiile generale ale învoielilor agricole în Valahia.

În rezumat, țăranul în loc să plătească în bani arenda pământului pe care îl primește de la proprietar, se achită în natură și cu munca.

Pentru a ști dacă o asemenea convenție este în povăraătoare sau favorabilă țăranului trebuie deci să transformăm în bani, după prețurile mijlocii, suma de muncă pe care o face ca preț de arendă; se va vedea atunci cât îl costă hectarul de pământ pe care îl arendează dela proprietar sau dela arendașul mare.

II

După ce am analizat în general partea esențială a invoelilor agricole ce se fac în Muntenia, e nevoie să luăm câte-va din aceste învoeli și să stabilim echivalentul lor în bani pentru a ne putea da seamă de adevăratul preț cu care țăraniii arendează de la proprietari și de la arendașii mari pământul pe care îl cultivă, pe lângă acela pe care îl posedă ei și îl cultivă ca deplini proprietari.

Invoelile pe care le vom analiza în articolul de față nu pot fi luate ca tip sau ca medie. Ar trebui studiate și analizate sute de învoeli pentru a se putea trage concluzii generale și a se afirma că țăranul, în România, lucrează sau în condițiuni exorbitante și împovărătoare, sau din contră, în niște condiții favorabile lui și de care nu se bucură majoritatea muncitorilor agricoli din Europa.

Totuși din studiul acestor acte va rezulta un învățământ foarte folositor mai întâi pentru că sunt relative la niște pământuri situate în cele două județe Vlașca și Teleorman, unde revolta a fost mai violentă și a avut efecte mai dezastruase; și în al doilea loc pentru că pe moșiile de care este vorba, țăraniii s'au resculat, au distrus casele proprietarului, au incendiat magaziile cu grâne, au dat foc mașinelor agricole, au furat vitela etc. într'un cuvânt au cauzat pagube de mai multe sute de mii de lei.

Domeniul Putinei (Vlașca)

Aparținind d-lui Alezandru Marghiloman, situat la 13 kl. de orașul Giurgiu, cu o bună șosea.

Iată, după informațiile date de proprietar condițiile învoielilor agricole în vigoare pe anii 1904-1909.

Un cap de familie primește între 12 și 18 pogoane (de la 6 la 9 hect.) de pământ arabil. Unii iau chiar până la 22 pogoane (11 hectare).

Pentru porțiunea de teren ce o iau cu arendă și o cultivă în virtutea contractului intervenit între dânsii și proprietar, ei sunt supuși următoarelor condiții:

A — Dijma: din patru una; cu alte cuvinte, muncitorul păstrează trei sferturi din recoltă și remite un sfert proprietarului.

B — Pentru 4 pogoane pe care le primește, țăranul lucrează, în folosul proprietarului un pogon grâu definitiv cu ogor.

C — El trebuie pe lângă aceasta, pentru întreaga întindere de pământ primită, să lucreze în folosul proprietarului un pogon porumb definitiv cu ogor și să facă trei zile cu caru și 4 zile cu brațele.

În ce privește erbăritul el plătește 5 fanci pe an de fiecare cap de vită mare și 1 franc pentru vite mici.

Să transformăm acum aceste condiții în bani, spre a vedea cât plătește un țăran pentru un pogon (o jumătate de hectar) de pământ.

A.—Mai întâi dijma fiind de un sfert din recoltă în natură, un țăran din Putinei care primește 12 pogoane, dă proprietarului recolta după 3 pogoane, și păstrează pentru dânsul produsul după restul de 9 pogoane.

Cât face în bani munca și sămânța pe care le-a dat țăranul pentru aceste 3 pogoane?

Să luăm cele două culturi principale, grâul și porumbul și o cultură accesorie, ovăzul sau orzul.

Pentru fiecare pogon trebuie socotit aratul, grăpatul,

costul seminței, seceratul și transportul recoltei la arie sau în magazia proprietarului.

Într'o bună cultură, se face în general în România, două arături. Arătura pregătitoare se numește *ogor*. Dar fiind-că țăranul nu ară de cât o singură dată, ba ceva mai mult, fiind-că toate culturile cari se fac în porumbiște, se fac numai cu o arătură, voiu socoti în costul muncii unui pogon numai valoarea unei jumătăți de pogon de ogor.

Pe aceste baze să calculăm succesiv prețul unui pogon de grâu, a unui pogon de porumb și a unui pogon de ovăz.

Grâu :

O jumătate arătură pregătitoare	fr. 2.50
Arătură, semănat, grăpat	„ 7.—
Semănta	„ 10.—
Secerat și transportat la arie	„ 10.—
	<u>Total fr. 29.50</u>

Porumb :

O jumătate arătură pregătitoare	fr. 2.50
Arătură, semănat și grăpat	„ 7.—
Sămăntă	„ 1.—
Prășila și sapa a doua	„ 10.—
Culesu și transportul la magazie	„ 8.—
	<u>Total fr. 28.50</u>

Ovăz :

Același preț ca pentru grâu, cu diferența în minus de 5 fr. aproximativ pentru valoarea seminței.

Avem deci ca preț de cultură a celor trei pogoane 82.50.

Împărțind acești 82 fr. 50 prin 9 — numărul pogoanelor a căror recoltă rămâne în întregime în folosul muncitorului, — vedem că valoarea *dijmei* este de: $82 \text{ fr. } 50 : 9 = 9 \text{ fr. } 20$ de pogon.

B.—Pentru 4 pogoane, 1 pogon de grâu lucrat în folosul proprietarului, cu ogor.

Prima arătură	fr. 5.00
A doua arătură semănat și grăpat „	7.00
Secerat și transportat la arie „	10.00
Total	fr. 22.00

22 fr. : 4=5 fr. 50 de pogon.

C.—Pe lângă aceasta, am spus, că pentru întreaga întindere de pământ primită, țăranul mai datorește proprietarului lucru unui pogon de pământ arat de două ori, 3 zile cu carul și 4 zile cu brațele adică în bani :

1 pogon porumb. Prima arătură fr.	5.00
A doua arătură, semănat și grăpat „	7.00
Prășila și sapa a doua „	10.00
Cules și transportat la magasie „	8.00
3 zile cu carul a 4 fr.	„ 12.00
4 zile cu brațele a 1 fr.	„ 6.00
Total	fr. 48.00

48 fr. : 9=5 fr. 33, să zicem 5 fr. 35 bani.

Acum să recapitulăm :

A.—Dijma	fr. 9.—
B.—Muncă	„ 5.50
C.—Munca și zilele „	5.35
Total de pogon	fr. 19.85

Sau pentru un hectar 39 fr. 70.

Pentru a avea cifre rotunde, forțând puțin valoarea unora sau altora din elementele de mai sus, vom zice 20 fr. pogonul sau 40 lei hectarul de pământ de prima calitate, situat abia la 13 kl. de un port al Dunărei păsindu-se prin urmare în condițiile cele mai favorabile pentru producătorul de cereale.

În cea ce privește erbăritul, socotind 7 luni pe an de pășunat la câmp, ceea-ce este un minimum, vom vedea că costul hranei unei vite mari este de :

5 fr. : 215 zile, adică ceva mai mult ca 2 cen-time pe zi.

Ne întrebăm dacă sunt multe țări unde țăranii găsesc de arendat pământuri de o fertilitate care le

clasează printre cele mai bune din Europa, în condițiuni așa de favorabile.

Ei bine, în aceste locuri țărani au dărâmat casele proprietarului, au dat foc magaziiilor cu grâne, care costase 58000 fr., conținând 8000 hectol. grâu și 5 mari magazine cu porumb conținând 2000 hectol. porumb din care nu a mai rămas de cât cenușe.

Ei au dat foc apoi la 4 garnituri de mașini de treerat (locomobilă și batoză), care costase aproape 60000 fr., și la 16 mașini de secerat. Ei au distrus atelierul de reparațiuni, care costase 12000 fr. precum și locuințele personalului moșiei. Au furat și și-au împărțit turmele (boi, oi, porci etc.) — pe cari le-au restituit în urmă afară de 60 de capete de vite.

Ne întrebăm acum: oare aviditatea proprietarului, oare extrema sărăcie a împins pe acești oameni la niște fapte așa de grozave?

Școala satului a fost făcută de către proprietar, cu cheltueala sa. El n'a avut nici odată neînțelegeri pentru bani cu țărani care lucrează pe moșia sa. În Martie 1907, magazinele lor erau pline de grâu și de porumb, produsul excelenței recolte din anul precedent, care succeda unei serii de ani buni. Mulți din acești țărani au case cu 2 etaje, ei posedă împreună 4 garnituri de treerat (locomobilă și batoză) cari au costat 14 până la 15000 franci fiecare.

Sunt convins că datele și faptele pe care le-am expus până acum sunt dăstul de eloquente și că ori ce om cu bună credință ar putea trage dintr'nsele concluzii interesante.

III

Am văzut care erau condițiile muncii pe moșia Putineiu (Vlașca), exploatată direct de proprietar.

Trec acum la una dintre cele mai frumoase moșii din județul Teleorman, Belitori, proprietatea a d-lui Mihail Șuțu și a surorilor sale.

Moșia aceasta n'a fost exploatată în regie; ea este arendată de 30 de ani familiei Christodorescu arendașul actual, succedând tatălui său. Din punct de vedere al studiului nostru, este deci interesantă, fiind-că aci avem a face nu cu o exploatare directă de către proprietar, dar cu un contract de arendă, adică cu o exploatare în care un mijlocitor se așează între proprietar și muncitorii agricoli și prelevează as-fel partea sa de beneficiu.

Această moșie este de o fertilitate remarcabilă, ca toate cele din Teleorman, și e situată aproape de Dunăre, adică în condițiunile cele mai prielnice pentru vânzarea cerealelor destinate exportului. Ea are o gară la 4 km. de sat.

Iată cari erau condițiile contractului agricol:

Fie-care cap de familie primea 14 pogoane (7 hectare) de cultivat jumătate în porumb și jumătate în grâu. În schimb dedia:

A) Dijma din patru una, țăranul păstrând trei părți și dând arendașului una. Deci din 14 pogane 3 și jum. revin arendașului, iar 10 și jum. rămân cu tot produsul lor țăranului.

B) Muncă în folosul arendașului: 1) 3 pogoane de ogor; 2) 2 pogoane porumb, arătură simplă

și rărițat,—munca complimentară, săpatul, moșoroi-
tul, rămânând pe socoteala arendașului care o plă-
tește deosebit ; 3) 2 pogoane de seceră.

C) Două zile de muncă cu carul ; 5 zile cu pal-
mele ; transportul a 53 hectolitri de produse la
gara Troian, situată la 4 kilometri de proprietate ;
3 găini.

Să prefacem aceste invoeli în bani :

A) Dijma. Trei pogoane și jum. din care jumătate
grâu jumătate porumb, fie 1 pogon și trei sferturi
de fie-care cereală.

Am văzut pentru Putineiu ce reprezintă un po-
gon de grâu și un pogon de porumb muncite de ță-
ran în folosul proprietarului (30 lei grâul, 28 lei po-
rumbul).

Deci :

1 pogon și trei sferturi grâu	lei	52.50
1 pogon și trei sferturi porumb	„	49.00
Total	„	101.50

B) Munca în folosul arendașului :

3 pogoane ogor	lei	15.00
2 pogoane porumb a 7 lei pen- tru arat și semănat și 3 lei rarițatul, adică 10 lei de pog.	„	20.00
2 pogoane seceră	„	20.00
Total	„	55.00

C) 2 zile cu carul	„	8.00
5 zile cu palmele	„	7.50
53 hectol. (7 kile și jum.) trans- portați la 4 kilometri	„	5.50
3 găini a 60 bani	„	1.80
Total	„	22.80

Să adunăm :

Dijmă	lei 101.50
Munca pog. pentru arendaș	„ 55.00
Zile de muncă, transport, etc.etc.	„ 22.80
Total	„ 179.30

179 lei 30 împărțite la 10 pogoane și jum. care rămân cu totul ale țaranului fac 17 lei 08, de pogan sau 34 lei și 16 bani de hectar, pentru un pământ de o fertilitate deosebită, situat în apropierea unei gări și a unei mari căi de navigație.

Repetăm întrebarea noastră. În câte țări din Europa occidentală țaranii nu s'ar grăbi să închirieze pământuri în ast-fel de condiții ?

Să trecem acum la erbărit. Țăranii primeau aproape 1000 pogoane (500 hectare) în care intrau și pădurile, pentru pășunatul vitelor. Pentru acestea ei plăteau anual 1 leu 50 de cap de vită mare și 40 bani de oae; cum s'ar zice, deci, hrana unui cap de vită mare le venea la ceva mai mult de o jumătate ban pe zi (exact : 0 lei 007) și pentru o oae la 5 bani pe lună sau $\frac{1}{6}$ bani pe zi.

În Normandia, unde ce e drept, pășunile sunt mai bune, nu cred că s'ar putea hrăni o vită cu jum. centimă pe zi.

Arendașul afirmă că, de 30 de ani de când moșia aceasta este exploatată de tatăl său și de el, nu au ridicat de cât cel mult cu 15 la sută învoelile cu care dă pământ țăranilor, cu toate că în același interval arenda pe care o plătește proprietarului a crescut mai mult de îndoit.

Ei bine, ce au făcut în Martie, țaranii de pe moșia Belitori ? Ei au devastat, ca și cei-lalți, întreaga proprietate au distrus recolte, mașini, vite, etc. în valoare de 500.000 de lei, cari aparțineau arendașului și au asasinat pe contabil.

Întrebăm și aci :

Oamenii aceia fost-au ei împinși la aceste nelegiuri de mizerie și de desperare, sau de lăcomia arendașului ? Și se poate oare susține, cum a spus-o mi-

nistrul nostru la Paris celor 120.000 cititori ai lui *Temps* că niște țărani cari muncesc moșii ca acelea din Teleorman, vestite pentru fertilitatea lor în fertila Românie, în condiții ca acelea pe care le analizăm, sunt „tratați ca *ilofi* în țara lor?”

Se poate aplica acestor țărani expresia de *rob* și de *robie* care se găsește cu profuziune în broșura consacrată de actualul ministru al instrucției publice chestiunii țărănești?

IV

Domeniul Drăgănești (Vlașca)

Aici, găsim condițiuni mai urcate pentru țărani de cât acelea de pe moșiile Putinei (Vlașca) și Belitori (Teleorman), de care ne-am ocupat în articolele precedente.

Marea deosebire care există între diferitele învoeli agricole deosebire, care provine și ea din deosebirile de multe ori foarte mari între condițiile de exploatare a diferitelor moșii, dovedesc două lucruri: mai întâiu că regimul de libertate a învoielilor ce se fac între proprietar sau arendaș și țărani a făcut să varieze condițiile pentru a putea fi adaptate necesităților cari se prezintau în fiecare caz particular; apoi greutatea ce s'ar fi întâmpinat la stabilirea de reguli fixe și generale, chiar de s'ar fi luat măsuri de a le varia de la o regiune la alta, căci o sumă de condiții aplicabile pentru o moșie oare care, ar fi putut foarte bine fi ruinatoare pentru alta.

Astfel, ceea ce se caracterizează învoelile făcute între arendașul de la Drăgănesci și țărani, ceea ce le deosebește de învoelile analizate în numerile precedente, este faptul că arendașul a redus dijma la care are drept, la o valoare mai mică de cât aceea, deja destul de mică, obișnuită pe moșiile Putinei și Belitori, intru cât el se mulțumește cu una din cinci părți, valoare extrem de redusă, dat fiindcă,

aproape pe toate moșiile, dijma este de o treime, de două cincimi sau chiar de o jumătate.

În schimb, arendașul, având nevoie de brațe pentru a cultiva pentru dânsul o mare întindere de teren, s'a arătat mai exigent în ceea ce privește lucrul, fie cu ghiotura, fie cu ziua, pe care l-a cerut.

Iată acum în amănunt aceste învoeli.

Arendașul se obligă a da 12 pogoane (6 hectare) fie cărui cap de familie care posedă vite de muncă.

În schimb primește:

A.—Dijma. Dijma fiind de o cincime, pentru aceste 12 pogoane, țăranul datorește arendașului recolta de pe 2 pogoane 25 și păstrează pentru dânsul în întregime 9 pogoane 35.

B.—Munca cu ghiotura.

Pentru 12 pogoane pe cari le primește țăranul, el este dator să lucreze alte 6 în folosul arendașului, care putem să admitem că ar fi 4 pogoane de grâu și 2 de porumb, cu ogor, precum și transportul recoltei la arie sau la magazie.

C.—Muncă cu ziua.

Pentru întreaga întindere de pământ (adică de nume) țăranul datorește încă 4 zile cu carul și 5 zile cu brațele, în afară de câteva mici îndatoriri.

Ce valoare reprezintă în bani toate aceste îndatoriri.

A.—Prețul la care revine un pogon de grâu fiind de 30 fr. și un pogon de porumb de 28 fr. media unui pogon de dijma este de 29 fr., adică, pentru 2 pogoane și 25, 69 fr. 60.

B.—Lucrul a 4 pogoane de grâu cu ogor (a 22 fr.) 88 fr.; lucrul a 2 pogoane de porumb cu ogor (a 28 fr.), 56, fr. Total 144 franci.

C.—4 zile de lucru cu carul (a 4 tr.), 16 fr.; 5 zile de lucru cu brațele (a 1 fr. 50), 7 fr. 50; plus 5 fr. pentru micile îndatoriri. Total, 28 fr. 50.

Să recapitulăm și să facem adunarea:

A.	.	.	fr	69.60
B.	.	.	,,	144.00
C.	.	.	,,	28.50
Total fr.				242.10

Acești 242 lei 10 împărțiți prin 9 pogoane 3/5 a căror produs rămâne în întregime țăranului, dă în țifre rotunde 25 lei de pogon (50 lei de hectar) pentru niște pământuri de prima calitate.

În cea ce privește erbăritul, țăranul plătește pe an 4 lei de cap de vită mare și 1 leu de oae. Pe lângă aceasta, pentru fie-care cap de vită mare, el e dator să care la Giurgiu, adică la o distanță de 36 klm., 30 dubli decalitri (mai puțin de o chilă) de cereale. Costul transportului unei chile fiind de 6 lei, erbăritul costă dar cam 10 lei de vită mare (4 lei în bani și 6 lei în lucru), ceea ce împărțit prin 15 zile, face mai puțin ca 5 bani pe zi pentru hrana unei vite. Și arendașul pune la dispoziția țăranilor de pe moșia sa 400 pogoane de liveze și 700 — 800 de pogoane de pășunat în păduri.

Dacă, după cum am spus-o la început, învoelile acestea sunt mai puțin favorabile pentru țărani de cât acelea de pe moșiile de care am vorbit în numerile precedente, nu e mai puțin adevărat că aceastăarendă de 50 franci de hectar pentru un pământ foarte productiv, este departe de a fi exagerată. Fac apel la părerile tuturor agronomilor cari cunosc valoarea pământurilor bune din Europa occidentală.

Trebue să mai ținem seamă, de alt-fel că arendașul care sub-închiriază țăranilor cu 25 lei aproximativ pogonul, plătește oarendă de aproape 15 lei de pogon că el are pe lângă aceasta cheltueli deosebite (personal, material, patentă, etc.); că proprietarul, pe de altă parte, plătește toate dările pentru moșie, 11 la 100 aproape din venitul net, — pe când țăranul primește pământul închiriat liber

de ori-ce sarcină și nu plătește nici o dare fie Statului, fie comunei, pentru vitele și instrumentele sale de muncă.

Ei bine, pe moșia Drăgănești, țărani au incendiat casele de locuința și magasiile, au distrus recolte în valoare de sute de mii de lei, au furat ceea ce nu incendiaseră și n'au restituit după sosirea armatei, de cât o parte din ceea ce furaseră.

La aceste devastări s'au asociat și țărani din două sate vecine, din Tîrnava și din alt sat înființat de curând în comuna Cenușaru și care poartă numele lui Alexandru Lahovari.

— Acest din urmă fapt este foarte caracteristic, și merită să ne atragă toată atențiunea căci locuitorii acestui sat erau instalați de curând cu titlu de proprietari pe un pământ vândut de Stat în loturi de 5 hectare, plătibil în timp de 60 de ani și pe un preț care nu trece de 35 de lei de hectar pe an.

Acești țărani aveau ei oare a se plânge de vre un proprietar sau vre un arendaș?—Nu există în satul Alexandru Lahovari, nici arendaș nici proprietar de oare-ce ei sunt proprietarii, și fac parte dintre cei favorizați de soartă.

N'a fost aci nici mizeria, nici aviditatea unui proprietar sau unui arendaș care să îi împingă la distrugerea de produse agricole, de mașini și de imobile în valoare de peste o jumătate de milion. [„Ai cui „roibi“ sunt ei? — pentru a întrebuița cuvântul scump d-lui Sp. Haret. În ce chip sunt ei „iloi“?—cum a zis d. ministru al României la Paris.

Alt punct și mai caracteristic încă. În fruntea năvălitorilor și incendiatorilor, se afla un țăran din Târnava proprietar a 30 de pogoane (15 hectare), și care, rănit în acele împrejurări, a murit în urmă la spital.

V

Am examinat invoelile în vigoare pe mai multe moșii mari (moșii de mai multe mii de hectare fiecare) situate în județele Vlașca și Teleorman, unde au început revoltele agrare în Muntenia.

Aceste județe, după cum am arătat - și după cum știe toată lumea — figurează printre cele mai fertile, cele mai bogate și cele mai prospere din România!

S'a putut vedea dacă condițiile făcute țăranilor, pe aceste proprietăți unde s'au dedat la cele mai grozave violențe și unde au distrus recolte, clădiri de exploatare și unelte agricole în valoare de peste 2 milioane, sunt cămătărești sau fie chiar foarte grele, și dacă în adevăr mizeria și desperarea produsă de purtarea nemiloasă a proprietarilor sau a marilor arendași sunt cauzele cari au împins această populație, de obicei liniștită și muncitoare, la asemenea atentate contra averilor și a persoanelor.

* * *

Repet aici că nu am pretenția să stabilesc, prin analiza acestor invoeli, teza că starea țăranilor din România în general, sau chiar din cele două județe de care vorbim, este înfloritoare și că condițiile invoelilor agricole sunt dintre cele mai ușuri și dintre cele mai favorabile.

Nu. Ar trebui pentru a putea trage concluzii generale în această ordine de idei, sau numai pentru a fixa o medie, să se analizeze mai multe sute sau chiar mai multe mii de contracte. Dar ceea ce reese până la evidență, pentru ori-ce spirit nepărtinitor, din faptele necontestate pe care le-am expus, este că—acolo chiar unde țărani, de fapt, se găseau în starea cea mai înfloritoare, magazinele lor fiind pline de produse, în urma unui șir de ani buni, și obțineau pământ de cultură în condițiuni pe cari nu le au, îndrăznesc să o afirm, nici una din populațiile rurale din Europa,—ei s'au dedat la cele mai sălbatice violențe.

Trebue deci să lăsăm la o parte părerea simplistă că revolta țăranilor a fost provocată de mizerie și de disperare, teză susținută cu inverșunare și răspândită de numeroase organe de publicitate și de sumedenie de publiciști și de politicieni cari o propagă—unii în mod conștient, în deplină cunoștință a scopului pe care îl urmăresc, — alții în mod inconștient, din ignoranță, din deprindere de a lua drept adevăr și de a repeta frase învechite tendențioase și deșerte și declamațiile debitate de apostolii revoluției sociale — alții, în fine, ambițiosi fără scrupule, vrând să ajungă cu ori-ce preț și cari văd în aceste primejdioase chestiuni o simplă platformă electorală și mijloc lesnicios de a parveni.

Nu, evenimentele grave care s'au desfășurat au cauze multiple și profunde, unele foarte vechi, cari sunt legate de istoria și de trecutul acestei țări; altele cari rezultă, cum am arătat'o de la început, din viciile organizațiunii administrative și judiciare; altele în fine de ordin economic cari decurg din plângeri cari au temeiul și importanța lor.

După Vlașca și Teleorman, Oltenia ne-a oferit tristul spectacol al unor revolte de o violență extremă și care au necesitat o represiune de o energie proporțională cu intensitatea și puterea mișcării care trebuia înăbușită.

Și acolo întâlnim un fapt de natură să isbească pe oricine cunoaște România și vrea să judece evenimentele fără idee preconcepută.

Oltenia este una dintre cele mai bogate părți ale țării, dintre cele mai prospere unde se află cei mai mulți țărani nu numai cu ceva avere dar chiar foarte bogați.

Unii sunt arendași mari și plătesc arenze de mai multe zecimi de mii de lei.

Se găsesc în acea parte a țării țărani care dau zestre de o sută mii de lei fiicelor lor.

Acum câți-va ani o moșie care valorează mai multe milioane (Negoiul) fiind pusă în vânzare, țăraniții din comunele vecine strânseseră aproape un milion ca s'o poată cumpăra.

Ei bine, și aici, constatăm acest fenomen straniu — absolut inexplicabil pentru cei cari văd în revolte numai o izbucnire a mâniei pricinuită de mizerie — constatăm raportul invers între starea economică a țăranului și violența răzvrătirii lui.

Țăranul moldovean, care e într'o stare de inferioritate economică isbitoare față cu ceilalți și care stă mai rău decât țăranii celor mai sărace județe ale Valahiei, a fost întrecut cu mult în violență de locuitori bogatelor județe de pe marginile Dunărei și în deosebit de cei din Oltenia.

Ne va fi de ajuns să amintim că n'a fost nici o moarte de om în Moldova pe când, din nenorocire, n'a fost tot așa în județele din Muntenia și Oltenia.

Voiu analiza acum, după metoda întrebuițată până acum, contractele de pe două admirabile moșii din Oltenia, Băilești și Pătulele (Dolj) caăi aparțin d-lor George Balș și G. Crețeanu și sunt exploatare chiar de proprietar, fără mijlocirea arendașului.

VI

Răscoalele țărănești din Oltenia au fost dar, după cum o știe toată lumea, de o violență extremă. Ei bine, iacă analiza invoelilor agricole de pe cele două frumoase moșii despre care am vorbit mai înainte: Băilești, care aparține Principelui Știrbey și pătulele ale d-lui Ion. G. Crețeanu, domenii exploatare direct de proprietari, fără mijlocirea arendașilor. Alături de Pătulele se află o altă mare moșie care aparține cumnatului d-lui G. Crețeanu, d. G. Balș, și ale cărei condițiuni sunt identice.

Incepem cu Băilești:

A. — Dijma.

Din trei una, adică o treime proprietarului și 2 treimi țăranului, cu particularitatea că împărțirea nu se face din produsele recoltei ci în chipul următor: Din fie-care lot de 3 pogoane pe care le primește țăranul, spre a le cultiva cu grâu sau cu porumb, el păstrează două în folosul său și pune cește separat pe al treilea pentru proprietar care dă și sămânța.

Acest sistem e mai avantajos pentru țăran de cât acel al dijei obicinuite când el dă proprietarului a treia parte din recolta celor trei pogoane și mai face și cheltuiala semânței.

B. — Munca proporțională cu suprafața pământului primit de țăran.

Aci găsim o scară graduată după numărul po-

goanelor (6, 9 sau 12). Pentru 12 pogoane țăranul trebuie să muncească în folosul proprietarului: 2 pogoane de grâu, un pogon de porumb, și un pogon de colza toate cu 2 arături.

C. — De fie-care pogon pe care îl muncește în folosul proprietarului (4, în cazul de mai sus) țăranul îi mai face o jumătate zi cu carul cu 4 boi, o zi cu palmele și transportul unei chile de produse fie la Calafat, fie la alte localități, desemnate prin contract

Pentru a transforma în bani valoarea acestor diferite munci, avem tariful care face parte integrantă chiar din contract. El este astfel stabilit de pogon.

Grâu :

Ogor	Lei 5 —
Arat semănat grăpat	„ 7 —
Secerat	„ 6 —
Transportul la arie	„ 5 —
	<u>Lei 23 —</u>

Porumb :

Ogor	Lei 5 —
Arat, semănat, grăpat	„ 7 —
Prășit, rărișat moșoroiț	„ 10 —
Culesul	„ 5 —
	<u>Lei 27 —</u>

Colza :

Ca pentru grâu Lei 23 —

Zile de muncă :

Zi cu carul cu 4 boi	Lei 6 —
Zi cu palmele	„ 1 50
Transportul unei chile la Calafat. „	5 —
	<u>Lei 12 50</u>

Țăranul care a primit 12 pogoane trebuie dar cum văzurăm, să facă în folosul proprietarului, fie în locul dijmei, fie ca muncă proporțională, 8 pogoane.

Să facem socoteala :

4 pogoane grâu	Lei 92 —
3 „ porumb	„ 81 —
1 „ colza	„ 23 —
	<u>Lei 196 —</u> 196 lei

8 jumătăți de zi (4 zile) cu carul cu 4 boi	Lei 24 —
8 zile cu palmele	„ 12 —
8 chile de transportat : „	<u>40 —</u>
	Lei 76 — 76 lei
	<u>Total general 272 lei</u>

ceea ce face împărțind 272 lei cu 12 pogoane pe care lea primit țăranul, 22 lei și 66 bani de pogon.

Să mai adaogăm 1 leu pentru valoarea unei munci suplimentare efectuată primăvara pentru săpatul liniilor de hotare între țarine.

Așa dar, în total și toate socotite țăranul are pământul cu mai puțin de 24 lei pogonul. (cu mai puțin de 48 lei hectarul.

Să nu uităm că suntem în Oltenia, unde moșiile se arendează în general foarte scump, unde pământul e foarte rodnic, unde în fine starea populațiunilor rurale e cea mai prosperă și poate fi asemănată cu cele mai bune districte de pe țărmurile Dunărei

Și cu toate astea țărani s'au resculat la Băilești. Ei au fost ținuți în respect, e adevărat, timp de 24 de ore, de un mic detașament de soldați și de oamenii proprietății și n'au izbutit să incendieze magazii și produse agricole de cât pentru o valoare de 60.000 lei, grație energiei micii trupe care și-a făcut vitejește datoria, până în momentul în care îi au venit în ajutor alte trupe cu tunuri.

La Pătulele însă a fost mult mai rău. Cum se vede, acelaș fenomen constatat în județele Vlașca și Teleorman, se reproduce și aici; niște țărani bogați, o moșie exploatată direct de proprietar, fără mijlocirea arendașului ovrei sau creștin învoeli favorabile pentru țăran, și cu toate acestea răscoală, incendiu și devastare.

Înainte de a continua, deschid o paranteză.

Cu toată evidența faptelor *Voința Națională* se întreabă cum s'ar putea explica dacă nu prin mizerie și prin desnădejde, violențele și actele de sălbăticie la care s'au dedat țărani în toate părțile.

Nu e locul să revenim aici în amănunt asupra cauzelor multiple ale acestor deplorable evenimente; me voi mulțumi să fac observația că, pentru oricine a studiat istoria contemporană, pentru oricine a urmărit de aproape marile mișcări cari au agitat și agită încă masele de muncitori din Europa întreagă, violența mișcărilor revoluționare nu e în mod necesar în raport cu starea de mizerie a populațiunilor răsvrătite împotriva ordinii sociale. Se poate oare asemenea de exemplu, condițiile de existență ale lucrătorilor francezi, și mai cu seamă a lucrătorilor parizieni, în secolul XX, cu acelea în care trăiau predecesorii lor din timpul vechei monarhii?

Starea materială, salariile pe cari le au la Paris, lucrătorii contemporani sunt incomparabil și incontestabil superioare stărei în care vegetau semenii lor sub domnia lui Ludovic XIV sau a lui Ludovic XV. Și cu toate acestea în secolul XX au avut loc

cele mai fărâmiabile răscoale de lucrători din câte a cunoscut Franța, în zilele din Iunie 1848 și în timpul Comunei din 1871.

Și, dacă se compară condițiile de existență ale lucrătorilor parizieni nu cu acelea ale predecesorilor lor, dar cu acelea ale lucrătorilor din multe țări ale Europei, se poate vedea că soarta celor dințaiu este în genere mult mai bună. Și cu toate acestea -pania și Italia de ex. cunoscut au ele înspăimântătoarele sguduri în cari era aproape să se prăbușească la 1848 și 1871, ordinea socială în Franța?

VII

Să trecem acum la Pătulele, proprietatea d-lui Cretzeanu.

Aci, dijma are aceeași formă ca la Băilești, adică, în loc de o împărțire efectivă în care țăranul și-ar păstra două părți din recoltă și ar da pe a treia proprietarului, el păstrează toată recolta de pe două pogoane pe care le cultivă pe seama sa și muncește pe seama proprietarului un pogon de grâu (sau de seară) cu semânța dată de proprietari.

În schimbul acestui avantaj, evaluat la 10 lei pentru un pogon semănat cu grâu, țăranul face un pogon de ogor pentru proprietar.

Tot pentru aceste 2 pogoane pe care le cultivă pe seama sa, țăranul trebuie să facă un pogon de porumb pe seama proprietarului, fără vr'o altă sarcină.

În ceea ce privește finul cosit în livezi țăranul păstrează două părți și dă una; pentru cel cosit la marginea culturilor, munca fiind mai grea el dă proprietarului numai o parte din patru.

Să trecem la dreptul de pășunat pe islazurile proprietății.¹⁾

1) Să reparăm aici o omisiune în ceea ce privește moșia Băileștilor. Taxa anuală percepută pentru erbărit este de 5 lei de cap de vită mare, exceptându-se viței și opereche de boi de muncă aparținând țăranului. De fapt, cei 5 lei sunt reduși cu o treime fiind-că foarte rar un țăran posedă mai mult de șase capete de vită mare. Pentru oi se plătește 90 bani; pentru porci un leu; pentru purci numai 50 bani.

În miriște, după ridicarea recoltei, și în pădurile bătrâne ale proprietarului, plătesce de cap de vită pe an :

Pentru vite mari	Lei 2.50
» oi	» —.70
» porci	» 1.—

plus 2 lei de fie care țaran, sumă fixă care reprezintă prețul pășunatului în miriști.

Ca muncă suplimentară fie care cap de familie, or care ar fi întinderea lotului său, face pe seama proprietarului.

1 pogon de grâu or seară
1 pogon de porumb
2 zile cu caru
2 zile cu palmele
Transportul la Gruia a 2 kile și jumătate (18 hec.)

Acum să prefacem în bani toate aceste condițiuni.

În virtutea art. 1 din contractul agricol proprietarul moșiei se obligă să dea fie cărui țaran atâtea pogoane de pământ câte va putea să muncească «în condițiuni de cultură bună și conștiincioasă».

Să luăm un țaran care a primit 12 pogoane. Din acestea el muncește 8 pe seama sa și 4 pe seama proprietarului, dintre care 2 de grâu or seară și 2 de porumb.

Iată prețurile după contract

Grâu (sau seară)

Ogor	Lei 5 —
Arat, semănat, grăpat	» 6 —
Secerat și transportat la arie	» 10 —
	<hr/>
	Lei 21 —

Porumb

Ogor	Lei 5 —
Arat, semănat, grăpat . .	» 6 —
Prășilă, cules transportat	» 20 —
	<u>Lei 31 —</u>

Pe lângă aceasta, pentru fiecare pogon de grâu sau de seară, mai face un pogon de arătură ceea ce face ca pogonul de grâu să reprezinte (21+5) 26 lei, astfel ca muncile făcute la cele 4 pogoane, (2 de grâu și 2 de porumb) lucrate pentru proprietar reprezintă în bani o valoare de 114 lei.

Munca suplimentară

1 pogon de grâu (sau seară)	Lei 21 —
1 pogon de porumb	» 31 —
2 zile cu carul	» 6 —
2 zile cu palmele	» 2 —
Transportul a 2 ¹ / ₂ kile la Gruia	» 5 —
	<u>Lei 65 —</u>

Cu cei 114 lei de mai sus, acești 65 lei fac 179 lei pe cari îi împărțim cu 8 pogoane:

$$(179 : 8 = 22 \text{ lei } 37)$$

Țăranul iea deci pământul cu mai puțin de 45 lei hectarul. Dar trebuie să observăm că în realitate pogonul nu-i vine nici chiar cu 22 lei hectarul, dată fiind extrema efinătate a erbăritului; de asemenea art. 17 din contract arată că munca suplimentară e cerută ca o compensare a unor înlezni foarte mari făcute țăranului pentru hrana vitelor. Ca să fim dreți ar trebui deci să trecem în socoteala erbăritului o parte din cifra pe care o obținem ca preț de arendă, ceea ce ar veni la 20 lei pogonul (40 lei hectarul) nici mai mult nici mai puțin.

Solicitudinea pentru țărani pe care au dovedit-o proprietarul Pătulelor și cumnații săi, proprietari ai moșiilor vecine, cari întrețin cu cheltueli comune infirmeria din sat și plătesc leafa unui medic, solitudinea aceasta nu a împedecat o revoltă care n'a putut fi reprimată de armată de cât cu prețul vieții a 4 țărani.

*
* *

Ar fi de prisos să urmez această serie de analize ale învoelilor agricole.

Cred că am dovedit în deajuns că există în România multe moșii pe care țăranul e departe de a fi oprimat, pe care, din potrivă, el capătă pământ în condițiuni cât se poate de favorabile și că totuși, pe acele moșii, pe care le trecurăm în revizie el s'a datat la aceleași acte de violență și n'a făcut nici o deosebire între proprietarul sau arendașul omenos și moderat și aceia împotriva cărora putea să aibă motive de plângere mai mult sau mai puțin grave.

Pentru a lămuri mai bine chestiunea atât de importantă, de a ști în ce condițiuni țăranul obține pământul de care are nevoie pe lângă acela pe care îl stăpânește și dacă acele condițiuni sunt împovărătoare, cămătărește sau acceptabile și chiar moderate-vom întrebuința o altă metodă.

Până acum am prefăcut în bani valoarea muncii dată de țăran și am împărțit cu numărul pogoanelor care rămâne în folosul său, suma totală obținută ast-fel, ceea ce mi-a dat echivalentul în bani al prețului de închiriere al pogonului de pământ.

Acum voi lua la întâmplare câte-va dinte contractele analizate ast-fel și, fără ca să prefac valorile în bani, voi examina câte zile de muncă, fie cu plugul, fie cu carul, fie cu palmele, trebuie să facă țăranul pentru întinderea de pământ pusă la dispoziția sa de proprietarul sau de arendașul mare.

VIII

După ce am prefăcut în bani valoarea deosebitelor obligațiuni impuse țăranului ca preț de arendare a lotului de pământ pe care îl primește de la proprietar, ne rămâne să căutăm prin altă metodă soluțiunea problemei care ne ocupă. Vom examina deci care este munca pe care o face țăranul în schimbul întinderii de pământ care i se pune la dispoziție și vom cerceta dacă această sumă de muncă, făcută pe seama altuia, este exagerată sau atât de grea în cât nu mai rămâne lucrătorului agricol vreme deajuns ca să muncească pentru sine, fie lotul de pământ pe care este deja stăpân absolut, fie pe cel pe care l'a luat cu arendă.

Nu voi face acest studiu pentru toate contractele analizate; o dată metoda indicată și aplicată la două dintre ele, se va putea lesne întrebuița de ori cine pentru a determina valoarea reală, din acest punct de vedere, a altor învoelie — fie ale căror condițiuni le-am expus în prezentul studiu, fie a ori cărui alt contract de aceeași natură.

Voi lua pentru a aplica această nouă metodă, un contract cu condițiuni foarte favorabile, acela de la Putinei, (Vlașca) și pe acela ale cărui condițiuni sunt cele mai scumpe dintre contractele pe care le-am analizat, pe cel de la Drăgănești (Vlașca), — cel dintâiu dând pământ țăranilor cu aproape 20 lei pogonul (40 lei

hectarul), cel'alt cu 25 lei pogonul (50 lei hectarul). Pe aceste două moși țărani revoltați au făcut pagube de aproape un milion.

Moșia Putinei

(loturi de 12 pogoane, adică 6 hectare)

	Pogoane
A.—Dijma din patru una adică munca pentru proprietar (grâu porumb, orz	3
B.—Muncă proporțională cu întinderea de pământ dată țăranului (resfet): la 4 pogoane un pogon de grâu arat de 2 ori adică pentru lotul de 12 pogoane	3
C.—Pentru lotul total: un pogon de porumb cu 2 arături	1
	Total 7

În plus 3 zile cu caru și 4 zile cu palmele.

În total deci pentru 9 pogoane al căror produs rămâne în întregime țăranului, el muncește pentru proprietar 7 pogoane (3 hect. și jumătate) din care 4 de grâu, 2 de porumb, unul de ovăz ori de orz.

Să vedem acum câte zile de muncă face astfel lucrătorul agricol, în schimbul pământului pe care l' primește :

Muncă cu plugul

	Zile
A.—Pentru cele 3 pogoane făcute ca dijmă, jumătate cu ogor	1 ¹ / ₂
Arătura pentru semănat	3
B.—Munci proporționale cu întinderea lotului (resfet) 3 pogoane grâu	6
C.—Pentru lotul în total (de nume) 1 pogon de porumb cu 2 arături	2
	Total 12 ¹ / ₂

Voiu socoti totuși 15 zile în loc de $12\frac{1}{2}$ pentru a ține seamă de faptul că pentru arăturile executate în vremea când toamna e înaintată și zilele sunt scurte, nu se poate ara într'o zi un pogon întreg ($\frac{1}{2}$ hectar) Să punem deci 15 zile cu plugul.

Zije cu carul

	<u>Zile</u>
A.—Căratul recoltei celor 7 pogoane muncite pentru proprietar la arie sau la magazia cu porumb	7
B.—3 zile cu caru, de nume	3
	<u>Total 10</u>

Să punem 10 zile și jumătate căci pentru a fi complet, trebuie să socotim rărițatu la două pogoane de porumb, care se pot face în mai puțin de o jumătate de zi de lucru de oare ce într'o zi, cu doi boi, se pot rărița până la 5 pogoane.

Să adunăm zilele de muncă făcute de țaran cu boii lui.

	<u>Zile</u>
Cu plugul	15
Cu carul și cu rărița	<u>10 $\frac{1}{2}$</u>
	Total 25 $\frac{1}{2}$

În cifre rotunde, 26 zile de muncă, pe an, cu boii pentru cele 9 pogoane (4 hect. și jum.) care rămâne țaranului.

Să trecem la zilele cu palmele, (seceră, sapă, treerat), etc.

	<u>Zile</u>
A.—Pentru seceratul a 5 pogoane grâu orz sau ovăz câte 5 zile de pogon	25
B.—Pentru săpatul și moșoroitul a două pogoane porumb, prealabil rărițate	6
C.—Culesul a 2 pogoane porumb	10
D.—4 zile cu brațele de nume	4
	<u>Total 45</u>

Fiindcă se întâmplă că în unii ani de recolta mare nu ajung 5 zile pentru secerișul unui pogon, voi adăoga încă : 4 zile pentru seceriș, 1 zi pentru cele două pogoane de porumb, în sfârșit 7 zile de lucru pentru omul care trebuie să ajute la arătura a doua pentru a se putea ara cu ușurință un pogon pe zi ; —adică în total, $45+12=57$ zile de lucru cu brațele pe an.

Nu trebuie să uităm că țăranul care ia un lot de 12 pogoane, pe lângă acela pe care îl posedă cu drept de proprietate, lucrează împreună cu nevasta și copiii săi, și că trebuie socotit totdeauna cel puțin 3 și chiar 4 muncitori pentru fiecare familie și prin urmare pentru fiecare lot.

Deci nu le face un om singur aceste 57 zile de lucru, ci trei sau patru persoane.

Așa dar împărțind prin trei sau prin patru găsim 19 zile sau 14 zi'e și un sfert de lucru cu brațele făcute de fiecare membru al familiei.

La aceste zile de lucru, trebuie adăogată valoarea seminței dată de către țăran pentru 3 pogoane de dijmă, adică 16 fr.

Să trecem la cea-laltă moșie, Drăgănești.

Moșia Drăgănești

(loturi de 12 pogoane, sau 6 hectare)

Reamintesc condițiunile de invoială.

	<u>Pogoane</u>
A.—Dijma din cinci una, deci muncite pentru arendaș, din 12 pog.	$2\frac{2}{5}$
B.—Resfet : pentru 12 pogoane 4 pogoane de grâu, și 2 de porumb cu ogor	6
	<u>Total $8\frac{2}{5}$</u>

În plus, 4 zile cu carul și cinci cu brațele.

Așa dar dar refăcând aci calculele făcute pentru Putinei găsim :

	<u>Zile</u>
A.—Zile de lucru cu plugul $15\frac{3}{5}$ la care mai adaog un supliment pentru zilele când sezonul e înaintat . . .	$18\frac{1}{2}$
B.—Cu carul: transportul recoltei de pe 8 pogoane și $\frac{2}{5}$	$8\frac{2}{5}$
C.—4 zile cu carul	4
D.— $\frac{3}{5}$ de zi de rarițat pentru pogoanele de porumb	$\frac{3}{5}$
	<u>Total $31\frac{1}{2}$</u>

Avem deci $31\frac{1}{2}$ zile de lucru cu boii (cu plugul și cu carul) pentru 9 pogoane și $\frac{3}{5}$ cari rămân în folosul țaranului.

Să-adaogăm zilele cu brațele:

	<u>Zile</u>
A.—Secerișul a $6\frac{2}{5}$ pogoane de grâu (sau ovăz)	32
B.—Săpatul și moșoroitul a 2 pogoane de porumb	6
C.—Culesul a 2 pogoane porumb , ,	10
D.—Al doilea lucrător la arat , , ,	$8\frac{2}{5}$
E.—5 zile de nume , , ! , , .	5
	<u>Total $61\frac{2}{5}$</u>

Impărțind acest total prin 3 sau prin 4 obținem, 20 și jumătate (sau 15 și jumătate) zile de lucru cu brațele făcute de fie-care membru al familiei.

Ast-fel după cele două contracte pe care le-am analizat, o familie compusă din 3 sau 4 membri în stare de a munci la cîmp, face în timpul anului pentru închirierea unui lot de 9 sau $9\frac{3}{5}$ pog. (4 jumătate sau $4\frac{4}{5}$ hect.) de pămînt cultivabil:

26 zile de lucru cu boii (arat și cărat) plus de la 13 la 17 zile lucru cu brațele de fie-care membru al familiei (contractul de la Putinei); sau $31\frac{1}{2}$ zile de lucru cu boii, plus de la 15 jum. la 20 și jum. zile cu

brațele, de fie-care membru al familiei (contractul de la Drăgănești).

La aceste zile de lucru trebuie adăogat costul seminței (aproape 16 lei) și pentru Drăgănești, mici prestații ridicându-se la 5 lei de familie pe an.

IX

După ce am aflat numărul zilelor lucrate într'un an de către o familie de țărani pe cele două moșii *Putinei* și *Drăgănești*, pentru arendarea unui lot de 9 sau 9 și $\frac{3}{5}$ pogoane, e nevoie de a afla numărul zilelor de lucru de care dispune această familie, sub clima noastră, pentru a vedea dacă îi rămâne timp indestulător spre a cultiva pământul care îi aparține și acela care rămâne în folosul său din întinderea de 12 pogoane pe care le primește de la proprietar sau de la arendaș.

În ceea ce privește arătura se poate zice că în România, nu se pot socoti, în mijlociu de cât 3 luni și jum. pe an în care aratul este absolut imposibil; — este adevărat că sunt unii ani, cum de ex. anul 1906—1907, când zăpada și înghețurile împiedică cu desăvârșire ori-ce muncă cu începere de la 1 (14) Decembrie și nu o fac posibilă înaintea începutului lui Aprilie, adică 15 Aprilie st. n. În majoritatea cazurilor însă se pot face ogoarele de toamnă până pe la sfârșitul lui Noembrie și în mulți ani, se poate începe, cu intreruperi, ogoarele de primăvară prin luna Februarie. Se începe de multe ori în ultimele zile ale lui Februarie semănatul ovăzului.

Se poate zice deci că sunt 8 luni și jumătate, adică 260 de zile într'un an când arăturile se pot face,—din care timp trebuie să scădem bine înțeles: Duminicile, sărbătorile și zilele când ploile sau seceta prelungită fac arătura absolut imposibilă.

Să scădem mai întâiu Duminicile sau 30 de zile.
Pe urmă vin sărbătorile religioase care cad în timpul

dela Martie până la N-bre. Aci ne atingem de o chestiune gravă : una din plângerile cele mai frecvente și mai justificate ale proprietarilor și arendașilor, provine tocmai din abuzul ce se face cu încetarea lucrului și cu zilele de sărbătoare. În afară de sărbătorile religioase, țaranii se îndărătnicesc a suspenda lucrul într'o mulțime de zile când biserica nu le impune de loc aceasta (Marțile după Paști, Joile după Paști, (timp de mai multe săptămâni), Ilie Pălie, Pintilie călătorul, Paparuda etc.) Acum de curând, Sf. Sinod a publicat o enciclopică pentru a se pune odată capăt acestui auz ; mă tem însă ca această nouă încercare să nu rămâe tot așa de infructuoasă ca cele ce au precedat-o.

Socotind numărul sărbătorilor religioase pe care Sf. Sinod, în ultima sa enciclopică, le-a recunoscut ca bune și care cad în timpul lucrărilor agricole, găsim că sunt în număr de vre-o 20, adică împreună cu Duminicile, vre-o 60 zile de repaus în țifre rotunde.

Rămân 200 zile de lucru.

Dacă din suma aceasta scădem 70 zile când ploaia sau seceta împiedică aratul, rămân aproape 130 zile când arăturile se pot face, când mai mult când mai puțin după cum vremea e favorabilă sau nu.

Or, în invoelile de la Putinei am văzut că țaranul datorește 15 zile cu plugul ; în cele de la Drăgănești, 18 și jum., se poate vedea dar câte zile libere îi rămân pentru aratul pământului său.

Pentru cărat trebuie socotit mai multe zile în care munca se poate face, de cât pentru arat ; căci în timpul de secetă mare când aratul devine imposibil, transporturile se fac tocmai cu mai mare ușurință. Dealtminteri ele se fac după ce s'au terminat semănăturile, în timpul secerei și treeratului, de oare ce consistă în a transporta de pe câmp la arie sau la magazii recolta anului.

Transportul la gări și la porturi se face în comp-tul pășunatului.

Și aci vedem că țaranul datorește 10 zile cu caru

la Putinei și 13 la Drăgănești ; adică dacă adunăm numărul zilelor în care lucrează cu boii, 25 pentru Putinei și 31 și jumătate pentru Drăgănești.

În cea ce privește munca cu brațele, am văzut că țărani care primesc un lot de 12 pogoane, fie la Putinei fie la Drăgănești, dătesc 57 zile la Putinei și $61\frac{2}{5}$ la Drăgănești. Ori, o familie care cultivă 12 pogoane, dispunând cel puțin de 3 și de multe ori de 4 muncitori, am stabilit ca sarcina anuală care revine fie-căruia este de 14 zile și un sfert până la 19 sau de 15 zile și jum. până la 20 jum. zile pe an. Ținând seama că avem 200 zile lucrătoare în epoca lucrărilor agricole (din care trebuie să scădem de sigur zilele unde din cauza ploai, munca e imposibilă și zilele în care se lucrează cu boii (arat și cărat) se poate vedea dacă partea de muncă, făcută de țărani pentru a plăti arenda pământului ce li s'a dat este exorbitantă și nu le lasă o parte îndestulătoare pentru cultura lor proprie.

Pentru a da în fine o a treia formulă, simplificată pe cât posibil, despre natura acestor două contracte (formă care se poate cu ușurință aplica la toate celelalte), voi spune că în rezumat la Putinei, țăranul pentru a obține de la proprietar concesiunea unei întinderi de 9 pogoane ($\frac{4}{5}$ și jum. hect.) pe care o cultivă numai în folosul său, se angajează să lucreze în folosul proprietarului 7 pogoane și să sămînța pentru 3 din aceste pogoane ; el face pe lângă aceasta 3 zile cu caru și 4 zile cu brațele. La Drăgănești pentru a obține $9\frac{3}{5}$ pogoane ($4\frac{4}{5}$ hect.) el trebuie să lucreze pentru arendaș $8\frac{2}{5}$ pogoane, fiind dator, să dea sămînța pentru $2\frac{2}{5}$ și să facă pe lângă aceasta 4 zile cu caru și 5 cu brațele, plus 5 lei în mici prestații.

Pentru a completa acest studiu trebuie să examinăm acum la cât revine unui cultivator mare cultura unui pogon, ce recoltă poate el să obție și ce câștig îi va rămîne.

Am văzut condițiunile în care țăranul obține de la proprietar sau de la arendaș pământul pe care îl cultivă și cum putem, transformând munca în bani, să ne dăm seamă de prețul de închiriere a pământului și să vedem dacă acest preț este oneros, exagerat sau moderat.

Vom examina acum, luând ca bază costul diferitelor lucrări agricole (arat, semănat, seceriș), în ce condiții lucrează un mare agricultor — proprietar sau arendaș — și ce câștig net îi rămâne, după ce scădem cea ce îl costă produsele culturii.

*
* * *

Înainte de a intra în amănute e bine de a reaminti aci câteva lucruri de o importanță capitală.

Industria agricolă, în România, este o *industrie de export*. Ea are dar de luptat pe piețele mondiale, cu concurența tuturor țărilor exportatoare de cereale: Statele-Unite, Canada, Republica Argentina, Rusia, Indiile, Australia, etc. Pe lângă aceasta, partea cu care contribuie ea în producția mondială, este prea mică pentru ca să poată exercita o influență asupra prețurilor, care se fixează în fiecare an fără a se ține seamă de abundența sau de mica cantitate a recoltei românești sau de condițiile de efort și de scumpătate în care cultivatorul român poate să producă un hectolitru de grâu, de porumb sau de ovăz.

Există o mare deosebire între condițiunile în care se află agricultorul român și acele ale proprietarilor și țăranilor din țările care importă cereale.

În Anglia, în Franța, în Germania, produsele agriculturii indigene se vând pe piețele interne ale acelor țări; în aceste țări, desimea populației, existența mării aglomerațiuni din orașe și a unei numeroase populațiuni industriale, starea materială prosperă a locuitorilor — bogăția publică fiind mult mai dezvoltată ca la noi — toate aceste împrejurări asigură agriculturii indigene vânzarea produselor sale în apropierea locului de producție și cu prețuri asupra cărora legislația vamală poate să exercite o influență, înlăturând prin tarife protecționiste concurența streină.

Astfel vedem că Germania și Franța, protejează agricultura lor prin tarife vamale foarte ridicate. Efectul acestor tarife care permit de a se vinde cu prețuri mai ridicate principalele produse ale pământului, este de a menține mai ridicate salariile lucrătorilor agricoli și de a împiedica scoborârea venitului sau a valorii proprietății funciare.

În România, este evident că sistemul de protecție vamală cerut și obținut de partidele agrariene din Franța și Germania nu ar putea fi de nici un folos; nu este vorba aci de a ne apăra contra importului produselor streine, dar de a favoriza exportul cerealelor indigene.

Statul, în România, — fiindcă nu poate fi vorba de prime la un export de mai multe milioane de tone de cereale — poate să reușească să facă rău industriei agricole, punând impozite prea grele asupra pământului¹⁾ se poate încă, după cum s'a făcut prin prin noul tarif vamal, să se dea o lovitură grea pro-

1) Proprietatea mare plătește 6 1/2 la sută impozit asupra venitului net (eu zece mile, 13 la sută) pe când în Franța valoarea mijlocie a impozitului funciar pentru proprietatea ne zidită este numai de 4,49 la sută adică o diferență de 45 la sută mai mult în sarcina proprietarului român.

ducțiunei agricole punându-se taxe pentru intrarea mașinelor agricole, a plugurilor, a sapelor, a coaselor, a secerilor și a altor instrumente, ceea ce are de efect de a mări cheltuelile producției agricole; dar nu este nici un mijloc de a face pe cumpărătorii streini să suporte aceste cheltueli. Ele apasă exclusiv asupra producătorului român: iar dacă îl punem în stare de inferioritate absolută față de concurenții săi străini, rezultatul va fi inevitabil, el va fi de sigur înlăturat.

Ori, nu trebuie să uităm că, în exportul nostru, produsul agriculturii reprezintă, aem 5 sau 6 ani, 80 la sută; astăzi de când exportul lemnului și a petrolului a luat o întindere considerabilă, produsele agriculturii reprezintă încă 75 la sută din valoarea totală a exportului nostru. Deci valoarea cerealelor noastre reprezintă trei sferturi din activul balanței noastre comerciale; ea ne permite să plătim cuponul datoriei noastre externe și să plătim mărfurile pe care suntem siliți să le aducem din străinătate.

În sfârșit mai este o altă considerație de mare importanță de care trebuie să ținem seamă. Comerțul exportului nostru de cereale este alimentat la noi mai cu seamă de proprietatea mare. Proprietatea mare înrețe pe proprietate mică în cea ce privește cantitatea și mai cu seamă în cea ce privește calitatea producției sale.

Numai de vre-o trei ani, statisticile ministerului agriculturii fac deosebire între cele două feluri de proprietăți; se poate cu toate acestea, din cifrele pe care le dă această statistică să tragem concluzii foarte importante.

Astfel, iată, pentru cei trei ani 1904, 1905 și 1906 media producției pe hectar a principalelor culturi:

Producție mijlocie pe hectar

		Mare propriet.	Mica propriet.
Grâu	1904 hectl.	12.3	9.7
	1905 »	20.2	16.9
	1906 »	21.2	18.3
	Medie »	<u>17.2</u>	<u>14.9</u>
Secară	1904 »	8.2	5.4
	1905 »	18.8	15.7
	1906 »	18.7	16.8
	Medie »	<u>15.2</u>	<u>12.6</u>
Orz	1904 »	12.8	6.1
	1905 »	20.1	16.9
	1906 »	23.1	20.4
	Medie »	<u>18.6</u>	<u>14.5</u>
Ovăz	1904 »	12.9	9.5
	1905 »	21.4	16.4
	1906 »	26.8	22.4
	Medie »	<u>20.3</u>	<u>15.8</u>
Porumb	1904 »	5.8	2.9
	1905 »	13.8	9.8
	1906 »	26.3	20.7
	Medie »	<u>15.3</u>	<u>11.3</u>

Astfel după cum se vede, producția medie de hectar pentru cele 5 principale cereale, prezintă un excedent de 20 la sută aproape în favoarea marelui proprietăți comparată cu mica proprietate.

Adăugați pe lângă aceasta o diferență de valoare tot așa de mare, — calitatea produselor proprietății mari grație alegerii semințelor, triagiului, sulfatării, fiind totdeauna cu mult superioară aceluia pe care o obține proprietatea țărănească.

În ziua în care marea proprietate va dispărea pentru a fi înlocuită prin cultură astfel cum o fac țărani noștri, în ziua aceea, averea României va suferi o pierdere anuală reprezentând 25 sau 30 la sută din valoarea producției sale agricole: — or această producție, o repet, reprezintă 3 sferturi din valoare exportului nostru.

XI

Pentru a stabili în ce condițiuni și cu ce preț un agricultor mare—arendaș sau proprietar—lucrează și poate să producă un hectolitru de grâu sau de porumb și ce câștig obține din lucrul său, noi trebuie în mod succesiv să aflăm :

- 1) produsul mijlociu pe care-l obține ;
- 2) totalul cheltuelilor sale ;
- 3) prețul mijlociu cu care poate să vândă produsele cultivei sale.

*
* * *

Voiu lua ca tip cultura cea mai rentabilă, în România, pentru proprietarul mare aceea a grâului.

Toată lumea știe că arendașul comtează în special pe grâul de toamnă, și dacă proprietarul care-l închiriază pământul nu are grijă de a stipula în contract că nu-i este permis de a repeta prea mult cultura acestei cereale, arendașul va sărăci pământul printr'un asolament —sau mai bine zis printr'o lipsă de asolament —in care grâul ar reveni la intervale prea dese.

Pentru a e alua costul cultivei unui pogon (o jum. hectar) de grâu, avem cifrele stabilite mai înainte pentru țăran, cu oare-care diferență în plus, —calitatea și calitatea superioară a produselor proprietarului mare nefiind obținute de sigur de cât printr'o cultură mai costisitoare (semințe alese, lucrări mai numeroase).

Fiind-că, în costul lucrului unui pogon este o parte invariabilă, fie anul bun sau rău, (arenda, aratul, sămânța, cheltuelile, generale etc.), și o parte variabilă după cum recolta e mai abondentă sau mai slabă, pentru a afla prețul mijlociu al culturii, este bine să stabilim mai întâiu care este produsul mijlociu al unui pogon semănat cu grâu.

Dacă luăm statisticele ministerului agriculturii pentru ultima perioadă decenală (1897-1906) în care sunt 4 ani răi și 5 buni, găsim pentru producția mijlocie a grâului din toată țara, cifrele următoare :

	Hectolitri la hectar
1897	8.1
1898	14.2
1899	5.5
1900	12.6
1901	15.6
1902	18.1
1903	16.2
1904	11.
1905	18.6
1906	19.8
Media	13.97

Sau în cifre rotunde 14 hectolitri la hectar pentru mijlocia anuală a celor 10 din urmă ani. Dar nu trebuie să uităm că proprietarul mare după cum am văzut, obține produse superioare celor de pe mica proprietate. Trebuie deci pentru a avea produsul unui hectar, în ceea ce-l privește, să marim cifra de 14 hectolitri cu diferența în plus care rezultă din superioritatea culturii sale.

După cum am mai spus, nu avem, asupra acestui punct important, date statistice de cât pentru cei 3 din urmă ani (1904-1906), de oare ce ministerul de agricultură nu a început decât dela 1904 să facă tablouri separate pentru cele două feluri de cultură. Cu toate acestea cifrele rezultând din acești 3 ani,

sunt destul de probante, cu atât mai mult cu cât, în această perioadă, au fost un an rău și doi buni.

Ori, vedem că în 1904-1906 media pentru toată țara — proprietatea mare și mică împreună — a fost de 16 hectol. 4 la hectar pe când aceea a proprietății mari a fost de 17 hect. 9, adică o diferență de 1 hect. 5 sau de 9.14 la sută în favoarea proprietății mari din media generală a țării (proprietatea mare și m.c.ă reunite).

Pentru a avea deci producțiunea mijlocie a proprietății mari în perioada de la 1897-1906 trebuie să mărim cu 9.14 la sută mijlocia de 14 hectolitri la hectar, care e aceea a întregii țări și avem astfel 15.33 hectol. la hect. adică la pogon (jum. hec.) 7.66.

* * *

Să vedem acum cât costă pe arendaș producțiunea pe pogon a acestei cantități de grâu.

Ogor	lei	5.00
Arat, semănat, grăpat	»	8.00
Samânța	»	12.00
Boroinitul plivitul	»	1.00
Asigurarea contra grindinei	»	1.00
Cheltueli generale, patentă hrana vitelor, lefuri (logofeți, argați, ispravnici, etc.)	»	4.00
Secerat și transp. la arie	»	10.00
Treerat, transp. de la arie la magazie (pentru 7.66 hect.) în cifre rotunde	»	6.00
Cheltueli de predare (pus în saci, transportat la gara vecină în mijlociu ¹⁾)	»	2.50
Arenda în mijlociu ²⁾)	»	15.00
Total pe pog. (jum. hect.)	»	63.50

1) Aci avem un element foarte variabil, după distanța la care se găsește moșia de la gara sau orașul cel mai apropiat, dar acolo unde distanțele sunt mari, prețul arendeii scade, el se ridică din contră acolo unde un oraș mare, un port, o gară sunt în apropierea moșiei.

2) Am luat o cifră mai mică de cât cifra adoptată de administrația fiscală care de 20 de ani, evaluează în medie la 40 lei hectarul (20 lei pogonul) prețul cu care se poate arenda o moșie.

Fiind dat că produsul mijlociu este de 7.66 hectolitri de grâu la pogon, ce va rămâne arendaşului, dacă scădem acei 63 lei 50 cheltueli.

Pretul mijlociu, în ultimii ani, a fost aproape de 66—67 lei chila de 7 hectolitri predate la gara cea mai apropiată, adică în cifre rotunde 9 lei 50 hectolitru¹⁾. Nu vorbesc de sigur de preţurile de la Brăila şi Galaţi, unde grâul sosşte din toate părţile ţării încărcat cu cheltueli de transport, comision, etc.

Să zicem dar, pentru 766 hectolitri o valoare de aproape 73 lei în cifre rotunde la pogon.

Va rămâne dar arendaşului vre-o 9 sau 10 lei beneficiu net pe pogon la care trebuie să adăugăm valoarea paelor care în apropierea oaşelor mari se ridică încă la 6 sau 7 lei pe pogon, dar cara la moşiile depărtate, este nulă ast-fel că se ard în fie care an la arii în cantităţi mari pentru a se debarasa terenul de vechile pae rămase neîntrebuinţate.

*
* * *

Pentru proprietarul care-şi cultivă singur moşia este evident că câştigul său este mai mare, de oare ce nu plăteşte arendă; dar trebuie socotit dobânda capitalului pe care-l reprezintă pământul ce posedă: căci dacă el ar vinde moşia sa şi ar plasa bani în acţiuni de ale Băncii Naţionale sau în rentă de a Statului, el ar scoate din capitalul său un venit pe care trebuie să îl dea pământul.

Proprietarul, pe lângă aceste are în sarcina sa impozitul funciar, foarte încărcat de oare-ce, împreună cu zecimile judeţene şi comunale, el se ridică la 11 sau la 13 la sută din venitul net (după cum proprietarul cultivă singur sau arendează pământul său.

Dar afară de asta, impozitul este perceput asupra

1) A fost o perioadă (1801—1896) când preţurile căzuseră mult sub această valoare, ele n'au început să se urce de cât cu începere din 1897—1897. Chiar anul trecut s'a vândut kila cu 55 şi 56 lei adică cu 8 lei hectolitru.

venitului proprietății, fără nici o scădere pentru datoriile care ar exista. Ori, se întâmplă de multe ori ca o moșie să fie grevată de ipotecă pentru a treia parte sau chiar jumătate din valoarea sa : proprietarul care vede jumătate sau a treia parte din venitul său absorbit de anuitatea datoriei, plătește cu toate acestea 13 la sută asupra întregului venit, — adică, în realitate, 20-25 la sută din venitul său real.

Acesta nu este un caz excepțional sau rar. Din ultima dare de seamă a societății de Credit Funciar Rural, rezultă, că datoria ipotecară care grevează în România marea proprietate în folosul acestei instituțiuni, este de 300 milioane lei. Dacă adăugăm la această datorie coesiderabilă datoriile ipotecare care vin în rangul al 2-lea după Creditul funciar și care pot fi evaluate cel puțin la 100 milioane, se vede ce sarcină grea impozitul funciar face să apese asupra proprietății rurale.

Proprietatea mare mai plătește pe lângă aceasta taxe de mutație în sumă de 3 la sută din capital, ori de câte ori o moșie trece de la un proprietar la altul, și o taxă de mutație de la 2 la sută pentru succesiunile în linie directă.

Proprietatea mică țărănească este scutită de această taxă, care se ridică foarte sus pe o scară progresivă pentru succesiunile coleterale.

Se vede dar că legislația noastră fiscală pune sarcini grele asupra proprietății funciare, care contribuie cu o mare parte la alimantarea celor trei bugete, al Statului, al județelor și al comunelor și pe lângă aceasta contribuie la exportul țării cu produsele ei care represintă trei sferturi din valoarea acestui export alimentând ast-fel comerțul porturilor noastre și traficul căilor noastre ferate.

XII

Nu trebuie să uităm de asemenea că industria agricolă, principalul izvor de bogăție a României, — după cum se repetă mereu de patru-zeci de ani, în toate discursurile, rapoartele, documentele oficiale dar cum se uită de multe ori în practică — este în regulă generală în mâinile românilor. Pe când comerțul și cu deosebire industria sunt în cea mai mare parte în mâinile evreilor și al streinilor¹⁾ marea majoritate a marilor noștri agricultori sunt români. În ce privește pe proprietarii cari și cultivă ei însuși pământul acest lucru e foarte natural, Constituția rezervând numai indigenilor dreptul de a cumpăra imobile rurale; dar adevărul e că chiar arendașii exceptându-se pe cei din Moldova, unde majoritate aparține evreilor, sunt români în cea mai mare parte.

Numai prin agricultură s'a ridicat și îmbogățit majoritatea acelor care formează astăzi clasa mijlocie în România; profesiunile liberale, în afară de câte-va excepții, n'au condus în general la îmbogățire pe acei cari au făcut greșală de a năvăli asupra lor în număr prea mare astfel că avem azi o plethora deplorabilă de titrați.

Dacă s'ar face o statistică pentru a se clasa proprietarii din România după origina și vechimea posesiunii lor, se va găsi — sunt convins — că un sfert

1) Pentru a se încredința cine-va de acest adevăr n'are de cât să consulte un anuar al comerțului și industriei și să vadă numele proprietarilor principalelor stabilimente industriale sau a marilor case de comerț.

poate din aceste moșii au rămas în mâinile urmașilor vechilor boeri, altă dată proprietarii întregului pământ al României, pe când restul aparține astăzi, s'au aceleora cari s'au ridicat prin muncă și economie, sau urmașilor lor.

Acei cari duc de atâta timp, în presă, și în parlament, o campanie crâncenă contra arendașilor, acei cari propun măsuri spoliatoare și atentătoare la drepturile de proprietate contra proprietarilor cari și arendează moșiile în loc de a le cultiva ei însăși¹⁾ acei cari vorbesc cu ușurință cum a făcut ministrul instrucției în lucrarea sa asupra chestiunii agrare, de desființarea clasei arendașilor ca de un lucru de dorit și care ar trebui realizat cu orice preț, aceștia nu bagă de seamă că atacă singura industrie mare rămasă în mâinile românilor și că nu urmăresc de cât secarea izvoarelor din care a eșit cea mai mare parte din acest lucru așa de necesar în orice Stat bine constituit: o clasă mijlocie bogată, independentă, ridicându-se prin munca sa și necerând a trăi din buget.

În minunata dezvoltare a bogăției publice care în 70 de ani, a făcut să treacă în România, comerțul exterior de la 36 milioane pe an la 800 și veniturile Statului de la ceva mai mult de 8 și jumătate milioane în 1833, de la 56 milioane în 1867, la 278 milioane în 1906²⁾, țăranul a avut partea sa.

La cele 1.753,000 hectare pe care i le-a dat Legea rurală din 1864 s'a adăugat, sub domnia Regelui Carol, mai mult de 1 milion de hectare³⁾ vândute foarte ieftin țăranilor, în mici loturi, de plătit în anuități cu scadența lungă. Restul domeniilor Statului

1) Este evident că e preferabil din toate punctele de vedere că marile proprietari să-și cultive singur moșia, fără a recurge la intermediul arendașului; dar sunt multe cazuri (fără a vorbi de femei sau de minori) când ocupațiile proprietarului, starea sănătății sale, depărtarea proprietății de locul unde își exercitează profesiunea și o mulțime de alte cauze îl piedică de a se ocupa singur de exploatarea moșiei sale.

2) «România, 1861—1906» publicația ministerului domeniilor, p. 414 115 și 129.

3) Exact 1.008.408 hect. «România 1866—1906» p. 264.

(pământuri arabile) au primit prin lege aceeași destinație; și mai sunt încă 400.000 hectare.

Se uită totdeauna că țaranul român cultivă cu titlul de proprietar mai mult de jumătate din pământul arabil al României ¹⁾ și că pentru aceste milioane de hectare el nu se poate plânge nici de repacitatea arendașilor sau a proprietarilor, nici de exagerarea condițiilor lor, nici de micimea salariului său de ore ce lucrează ca stăpân absolut, cum voește el, și se bucură de produsul întreg al pământului său și al muncii sale. Ca impozit direct, el nu plătește, după cum am văzut, de cât 20 fr. în medie, de familie și pe an (impozit personal și impozit funciar, împreună cu zecimele) și cinci zile de prestație pentru drumurile din comuna sa.

Excedentul considerabil al nașterilor asupra deceselor care ne face să câștigăm aproape 100.000 suflete pe an, este datorit aproape exclusiv populației rurale, partea populației urbane fiind foarte slabă sub acest raport. O populație mizerabilă nu se înmulțește cu atâta repeziciune; în secolul al XVIII-lea, în timpul de opresiune și de mizerie, populația se împuțina; se știe că la începutul secolului trecut țara era aproape pustie.

Un lucru demn de remarcat, când studiam documentele oficiale asupra mișcării populației în acești 20 din urmă ani, este că înmulțirea populației rurale este în raport direct cu gradul de bună stare la care a ajuns: cel mai mare excedent este dat de către bogatele județe de pe malurile Dunărei și din Dobrogea; apoi vin județele muntoase din Muntenia, care trec după cele de pe malurile Dunărei, cu toate că acolo clima este mai salubă și aerul mai curat; în fine, în ultima linie, figurează județele din Moldova, unde starea țaranului este cu mult mai inferioară aceluia a țaranului din Muntenia.

1) Proprietatea mică până la 10 hectare	3.419.695 hect.
Proprietatea mică de la 10 până la 50 hect.	<u>695.952</u> »
	Total 4.015.148 »

Un alt fapt care probează că starea țaranului român este departe de a fi mizerabilă, e că el nu emigrează. Ungaria, vecina noastră, care e departe de a avea o populație atât de deasă în cât să nu se mai poată nutri pe pământul său, pierde în fiecare an mai mult de 150.000 de locuitori cari se duc să facă avere în America ; Italia, 221.000 ; Irlanda, care în prima jumătate a sec. XIX-lea, număra 8 milioane locuitori, nu mai are astăzi de cât 4.500.000 ; aproape jumătate din populația sa a trebuit să caute în alte țări mijloacele de existență pe care pământul natal nu putea să îi le dea.

Țăranul român, departe de a se duce peste mări spre a 'și căuta o nouă patrie, nu voește nici chiar să părăsească satul lui și să vie la oraș spre a 'și câștiga existența ca servitor cu leafă. Din Transilvania și Ungaria, ne vin oameni, bărbați și femei, cari servesc în casele noastre ; țărâna română nu voește să se angajeze ca servitoare : ea primește greaua muncă a câmpului, cu condiție să rămâie în satul său și să fie stăpână în umila sa casă. Din contră, româncă din Transilvania, părăsește țara natală, trece frontiera și vine să se angajeze în familiile noastre ; ea se supune unei nevoi inexorabile.

Un alt semn ne îndoios de desvoltarea bogăției unei țări, este mărirea puterii de cumpărare a populației. Or, d. Costinescu, ministru de finanțe în 1904 ca și astăzi, constată în expunerea de motive a tarifului vamal din 1904, că puterea de cumpărare a populației s'a mărit de 4 ori în România în ultimi 24 ani. Astfel pe când populația s'a mărit, de la 1866 la 1906 cu 55 la sută, puterea sa de a cumpăra, semnul bogăției sale, s'a mărit, între 1879 și 1904, cu 400 la sută. Iar valoarea producțiunei agricole s'a sporit cu 100 la sută în ultimii 20 de ani.

*
* *

Pentru cine știe să studieze fenomenele sociale și să caute elementele judecâți sale nu în locurile comune

și declamațiile vagi, dar în datele positive și cifrele precise date de statistică, este evident că nu se poate califica de mizerabilă și de nenorocită o populație care se înmulțește iute, care cultivă un pământ fertil pe care nu voește să'l părăsească pentru a căuta avere în alte părți, care dublează în 20 de ani cifra producției sale și vede urcându-se cu 400 la sută puterea sa de a cumpăra. Acestea sunt fapte, și contra unor asemenea fapte, nu există nici un sofism care să le poată doborâ.

XIII

Cum se explică dar întinderea și violența mișcării care a ridicat, primăvara trecută, populația dela țară în contra ordinii sociale și a împins-o la excese și la violențe care fac un contrast dureros cu temperamentul și obiceiurile sale blânde ?

Am expus la începutul acestei lucrări, cauzele multiple și adânci cari au făcut ca propaganda antisocială și comunistă să găsească la țară un teren favorabil extensiunii sale: sistem de exploatare care pune față în față pe proprietarul mare și mulțimea micilor proprietari, muncitori agricoli cari lucrează pe moșia sa; legi absurde care, sub pretext de a apăra pe țărani, au împiedicat jocul selecțiunii naturale și au pus pe acelaș nivel pe muncitor și pe leneș, pe părintele de familie prevăzător și pe risipitor; legi asupra vânzării domeniilor Statului în mici loturi, bazate pe concepții false și cari n'au lăsat țăranului harnic și econom altă perspectivă de cât o nouă împărțire a pământurilor în paguba proprietarilor mari, o administrație rea în comunele rurale, făgăduieli înșelătoare și nerealizabile, mereu repetate de candidați la alegerile colegiilor rurale, acțiunea nefastă a multor institutori și preoți de țară ¹⁾, toate aceste cauze reunite au adus o răs-

1) Să se citească rezultatul anchetei făcute, în cele două seminarii din Bucurnști și Iași asupra părerii ce au preoții de mâine despre evenimentele de astă-primăvară; ori ce om cu bun simț se va îngrozi de starea sufletească ce se observă la acești viitori educatori ai poporului.

coală țărănească tocmai într'o perioadă de abundență și de prosperitate și în părțile țării unde starea țăranului este din cele mai bune.

* * *

Printre diferitele cauze ale stărei sufletești a țăranului nostru este una asupra căreia e nevoie de a insista mai mult, căci ea e generală și-și are origine în trecut și în veacurile de nenorociri cari au apăsător asupra acestei țări, lăsând urme adânci în sufletul și conștiința populară.

Dintre diferitele popoare creștine din Europa orientată, care au suferit loviturile puterii otomane, singurul care n'a fost nici odată învins și subjugat de tot a fost poporul român. Pe când, Sărbii, Bulgarii și Grecii sufereau jugul dominațiunii turcești și cădeau în stare de *raiale* guvernate direct de către pași, România păstra autonomia sa, administrația sa proprie și Domnii săi.

Știm toți cum, prin abus de putere, Poarta a transformat încetul cu încetul dreptul său de simplă suzeranitate într'o stăpânire aproape completă, numind și destituind pe principii după placul său, împiedicând libertatea comerțului, impunând neconținut rechizițiuni ruinătoare pentru trebuințele oștirilor și flotelor sale.

Efectele acestei dominații indirecte a Turciei în România fură din punct de vedere material aproape tot așa de funeste ca acele ale guvernării sale în țările complet subjugate ca Bulgaria și Grecia. Se știe în ce stare de jale se află România cu mai puțin de o sută de ani în urmă ¹⁾; din punct de vedere moral și social, efectul fu și mai dezastruos, și ar fi fost poate mai bine ca România să fi suferit soarta celorlalte popoare din Orientul creștin.

Pentru Sărb, Bulgar sau Grec, victime ale opresiunii

1) «România 1966—1906». Introducere pp. IV și V.

unui popor străin de neam, de limbă și de lege, jefuiți și maltratați de către pași și bei, cari le furau fiicele și surorile pentru haremurile lor, bătuti și prădați de către ieniceri, ura lor se îndrepta către autorii nenorocirilor lor, cu care erau în contact zilnic.

La țăranul român, în realitate mai puțin nenorocit, ura în loc de a fi națională, deveni socială și se îndreptă contra clasei diriginte, căreia îi atribuia nenorocirile sale¹⁾. Când sosea de la Constantinopol ordinul de a se furniza mii de care de rechiziție sau de saci de grâu și de capete de vite pentru oștirea imperială, țăranul învinui a pe *ispravnic*, pe reprezentantul administrației indigene; când principii efemerii, câte odată detronați după doi sau trei ani, veșnic exploatați bănește de către înalții demnitari ai Porței în neputință de a face binele, după cum au încercat unii, treceau fără a lăsa altă urmă de administrația lor de cât noi taxe și sarcini mai grele, poporul nu-și dedia seamă că adevărata cauză a nenorocirilor care îl apasau nu erau la București sau la Iași ci la Constantinopol; ura sa, rătăcindu-se, se îndrepta către acei cu care era în contact imediat și care erau în ochii săi adevărații săi tirani, cauza mizeriei și autorii suferințelor sale.

Ura în contra asupritorului străin este salutară pentru popoare: ea oțelește inimile; e născătoare de jertfe și de devotamente; la focul unei pasiuni comune, toate elementele diverse cari vor compune națiunea viitoare, intră în fusiune și formează un tot compact și omogen. Ura socială este un disolvant; pentru un popor tânăr, înconjurat de primejdii, ea poate să producă efecte mortale.

Iată ce ar fi trebuit să înțeleagă toți cei ce se îngrijesc de viitorul acestei țări și își dau seamă de gravitatea periculoeselor probleme ce se agită în vecinătatea noastră imediată. Ei ar fi trebuit să lase

1) Diferența folklorurilor popoarelor de pe cele două maluri ale Dunării sub acest raport este isbitoare

timpul să-și împlinească opera sa salutară de liniște și de împăciuire și să vindece rana adâncă pe care veacuri de nenorocire o făcuse în sufletul acestui popor.

Din nenorocire, tocmai contrariul s'a întâmplat. De mai bine de 50 de ani, din întâia zi a redeșteptării vieții politice în România, s'a predicat și învățat numai ura socială. Spre a combate pe adversarii politici s'a evocat mereu amintirile odioase ale opresiunii și ale nenorocirilor din vremile trecute de care iei au fost făcuți solidari și responsabili, s'a arătat poporului o întregă clasă a societății ca compusă din oameni trădători de patrie, vânduți străinului, dușmani și asupritori ai țaranului.

Sămânța otrăvită a căzut într'un teren din nenorocire prea bine pregătit. Noi culegem astăzi rodul amar ce l'a dat și prin o consecință fatală și inevitabilă, țaranul obicinuit a blestema și urî pe *ciocoi*, a coprîns în aceeași ură pe toți proprietarii fără excepție, vechi și noi posesori ai pământului pe care îl vrea și care i se promite, și n'a făcut nici o deosebire între urmașii vechilor boeri și fiii poporului, mult mai numeroși astăzi decât cei-l'alți, cari stăpânesc o moșie dobândită cu prețul unor lungi ani de muncă și de stăruință.

*
* * *

Ei bine, o spun cu o tristeță și o convingere adâncă celor ce ar voi să continue această operă nefastă de ațâțare la ură a diferitelor clase sociale: ei pot să dea patriei o lovitură de moarte.

Lângă noi, de cealaltă parte a Dunărei, trăiește un popor energic, ambițios, care nu-și ascunde nici nădejdele nici poftetele sale. Iată ce găsim într'o lucrare nouă de tot ⁴⁾ publicată de un Francez distins care a

4) «Bulgaria de ieri și de mâine» de L. Launay. Hachette, Paris, 1907.

trăit câți-va ani în Bulgaria și care cunoaște bine țara, poporul, oamenii săi de Stat și politica sa :

«Eu nu discut teza (bulgară), zice d. de Launay. Pentru bulgari, trebuie numai de cât să se coboare până la Marea Egee..

«Ar mai trebui ca din spre România, reluarea Dobrogei să redea Bulgarilor acel hotar al Dunărei așa de evident natural. In vederea acestui scop lucrează (mai mult sau mai puțin pe față după împrejurări) toată politica Bulgară¹⁾.

In altă parte autorul vorbește de părerea lăudăroasă a Bulgarilor după care «un soldat bulgar valorează cât doi români²⁾.

Să cităm în sfârșit un alt aliniat tot așa de sugestiv :

«Scopurile sale mărturisite (ale bulgarului) planurile sale susținute cu multă dibăcie asupra Macedoniei, ti pot da cu siguranță într'o zi preponderența acolo unde fu altă dată Turcia... România fiind împinsă mai la Nord către domeniul său firesc³⁾.

Ațâțătorii războiului civil, acei care aprind de atâtea ani focul urei și al desbinării în această țară să se gândească la această prevestire ce ne vine de la un observator nepărtinitor și bine informat.

A fost, astă primăvară o oră tragică, în care, pe când de pe malurile bulgărești, se putea vedea lumina focurilor aprinse pe țărmul românesc, batalionul de vânători care ocupa Dobrogea, era trimis în grabă spre Câmpina și Buștenari.

Nu trebuie ca aceasta să se mai întâmple vre odată.

1) P. 463.

2) P. 456.

3) P. 10.

ANEXA I

«Doljul are comune înflorite de tot; Romanați de asemenea; Teleorman și Ialomița așîderea».

«...S'a făcut inaugurarea liniei Piatra-Râmnicu-Vâlcei, și era o frumusețe apropiindu-se de Drăgășani și de aci spre munte spectacolul măreț ce se vedea. Toată valea Oltului era plină de lume. Era un spectacol pe care cine a avut fericirea să-l văză nu-l mai uită, și pe care străinii l'au admirat.

Când s'a inaugurat Curtea de Argeș au fost peste o sută de mii de țărani împodobîți în haine de sărbătoare.

*(Discursul d-lui C. Nacu, fost ministru la Senat;
4 Martie 1904)*

Raportul coloneiului Algiu a-upra răscoalelor din Ialomița (1888)

«Cererile de condiții de învoeli mai ușoare păreau în acest județ cu totul neîntemeiate. Exigențele țăranilor în privința dijmei și izlazurilor sunt exorbitante;

«...În adevăr în județul Ialomița sunt întinderi mari de pământ, condițiunile dijmei sunt cu totul ușoare».

...Raportul căpitanului Negrescu (Ilfov 1888)

«Mizeria nu se poate invoca, cel puțin în satele Berceni și Dobreni, unde s'au făcut deșastațiuni: grozava lipsă de hrană este mai mult închipuită de cât este în realitate, și este de remarcat ca în tim-

«pul răscoalei, *cei mai înfuriați oameni erau cei
«mai frunțași oameni, și pe care numai în mize-
«rie nu-i poate conta cineva.*

«Oamenii cei care au fost prin sate cu mai multă
«influență au luat pământurile cele mai bune și în
«cantități mai mari de cât dreptul lor...Astă-zi însă
«acei care au *pământuri bune și în cantitate mai
«mare de cât dreptul lor, aceia strigă mai tare în
«contra proprietarilor, zicând că proprietarii nu au
«dat pe deplin locurile ce datorau după lege, și a-
«ceasta cu scop d'a masca fraudele comise de ei
«în detrimentul consătenilor lor».*

«... În ultima cauză care a contribuit la aceste
«răscoale, este *numărul înspăimântător de cârciumi
«ce sunt prin sate».*

«Aceste cârciumi, focare de desordine și de să-
«răcie etc. etc.

ANEXA 2

Toate rapoartele asupra cauzelor revoltelor înaintate de comandanții trupelor ce au reprimat mișcarea de la 1888 în districtele Prahova, Ialomița și Ilfov, constată între altele făgăduelile făcute țărănilor d'a *le da pământ, și dijma din zece una*.

Memoriu colonelului Bell-r

În 28 de comune i s'a răspuns: «a venit ordin să nu se ia de cât *dijma din zece una*».

Maioru Vitzu (comunele din plasa Oltenița și parte din plasa Negoești) «Ca dijma e din 10 una și s'a expediat ordine la comune.

Maioru Dona. (Plasa Câmpu Târgșor).

«Că a venit ordin dela guvern să *dea dijma din zece una*; loc de islaz să-și aleagă unde vor voi și să plătească *un leu de pogon*.

«Spunându-le că dacă *ar fi ales deputat pe X... li s'ar fi dat tot ce cereau*».

Colonel Poenaru (Prahova)

«*Delegații să voteze pe X... care le-a făgăduit dijma din zece una, și pământ*.

Maiorul Magheru. Se mai zice că a venit ordin să li se dea *pământ și dijma din zece una*.

Maiorul Gârleanu. «*Speranțele ce se dedeseră înaintea alegerilor de dare de pământ, de micșorarea reai*».

Colonel I. Lahovari). Administrația le-a făcut promisiuni spre a-i aduce la vot; la toți li se promitea pământ.

Colonel Algiu. (Prahova, Ialomița). «Speranța de a dobândi noi pământuri. Această speranță a fost în-
«treținută de toți aceia ce au avut trebuință de a
«se servi de dâșii pentru scopuri politice».

Afișul recomandând alegătorilor coleg. III de Iași să voteze pentru *D. Sterea azi prefect de Iași* (1903).

Dacă vreți pământ

PRIN CASA RURALA

Votați pentru Sterea

Manifestul electoral al d-lui *I. Th. Ghica* azi prefect de Vlașca, către alegătorii coleg. III de Vlașca (1905)

„Pământul trebuie să aparție aceluia ce-l muncește“.

ANEXA 3

Partidul național liberal va propune spre acest sfârșit următoarele măsuri:

1) Fie care țăran care nu posedă, în a sa deplină și reală proprietate un lot de pământ cultivabil de 5 hectare este îndreptățit a reclama pe domeniile Statului un lot de această întindere, acest drept îl vor avea și învățătorii rurali mărginașii orașelor precum și servitorii bisericești.

Acest drept va mai putea fi reclamat de comunele rurale pentru o întindere ce se va fixa de lege

ANEXA 4

Manifestul d-lor Gârleșteanu și Vrăbiescu din 1904
cel din urmă fost prefect de Doljju, actuali de-
putați.

Săteni,

A muri pentru Patrie este cel mai dulce vis al
omului care se simte că trăește.

Ori, apărând viața voastră, veți apăra Patria,
căci Patria Română nu se poate înțelege de cât
cu voi și prin voi.

La luptă deci, și înainte pe calea începută, ca
*răscoalele din 1888 și 1894 să fie premergătoare
mării revoluțiuni sociale, care va curăți pământul
românesc de toate putredele cioclovine de la câr-
mă, cauza directă a nenorocirilor voastre și a
neamului românesc.*

ANEXA 5

Rezultatul anchetei făcută la Seminarul Nifon de către d. C. Banu

*Iată răspunsurile viitorilor preoți de sate asupra revol-
telor țărănești*

«Tae și spânzură și bine fac...»

«Țăranii săvârșesc crime îngrozitoare și nu'i putem învinui întru nimic, de oare-ce altfel nu se putea».

«Toți proprietarii și arendașii mari trebuiau omorâți fără milă.

«Proprietatea mare nu poate fi respectată; ea însemnează hoție și asuprire».

«Țăranii s'au răsculat ca să dobândească pământurile care au fost locuite de strămoșii lor, și guvernul trebuie să dea poruncă proprietarilor să închirieze moșia țăranilor».

«In această țară trăesc două clase sociale: boerii și poporul; cei dintâiu au toate drepturile toate bunurile și nici o sarcină; poporul are toate sarcinile și nici un drept».

«Boerii ocupă cinci părți din țara întreagă, iar sease milioane de țărani numai o singură parte».

«Guvernele sunt compuse din oameni necinstiți. De la vătășelul cel mai din urmă și până la ministru, toți sunt hoți în adevăratul înțeles al cuvântului».

Acestea sunt ideile elevilor seminarului, viitorilor preoți; astea au fost de sigur ideile elevilor de eri și de alaltăeri care sunt preoți azi.

ERATA

Pag. 41 rândul 10 a se citi 99.35 la sută în loc de 90.36
» 65 » 12 a se citi foarte în loc de foarea
» 69 » 8 a se citi care formează pentru cea
mai mare parte (aci intră și vre-o 88 966 hectare aparținând unor societăți financiare).

Pag. 73 rândul 5 atribuită cu bani gata
» 83 » 3 a se citi îmbucătățirea în loc de îmbunătățirea

Pag. 85 rândul 30 a se citi trădători în loc de trădături
» 90 » 14 îl dă țăranilor cu învoeli ale căror principale condițiuni.

Pag. 91 rândul 17 să se citească favorabilă în loc de facorabilă

Pag. 96 rândul 6 să se citească 1.200 hectare porumb în loc de 2000

Pag. 133 rândul 20 să se citească boronatul în loc de boroinitul.

Pag. 135 rândul 14 a se citi considerabilă în loc de cocsiderabilă

Pag. 135 rândul 23 a se citi directă în loc de direstă
» 135 » 26 a se citi colaterale în loc de coleterale
